

**KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN'DA
YUSUF KISSASI**

**Kerim Şükrü ÜNLÜ
(Yüksek Lisans Tezi)
ESKİŞEHİR, 2015**

KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN'DA YUSUF KISSASI

Kerim Şükrü ÜNLÜ

T.C.

**Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

Temel İslam Bilimleri

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESKİŞEHİR

2015

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Kerim Şükrü ÜNLÜ tarafından hazırlanan “Kur’an ve Kitab-ı Mukaddes’ te Yusuf Kıssası” başlıklı bu çalışma 04/06/2015 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Temel İslami Bilimler Dalında Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye .....

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

(Danışman)

Üye .....

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye .....

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye .....

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

ONAY

.../ .../ 2015

(İmza)

(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)

Enstitü Müdür

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Kerim Şükrü ÜNLÜ
İmzası

ÖZET

KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN'DA YUSUF KISSASI

ÜNLÜ, Kerim Şükrü

Yüksek Lisans-2015

Temel İslam Bilimleri

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Abdullah ACAR

Muhafaza edilebilen ilahi kitaplar öz itibariyle aynıdır. Bütün kutsal kitaplar Allah tarafından insanlara doğru yolu göstermek ve onların dünya ve ahirette huzur ve mutluluklarını sağlamak için gönderilmiştir. Kutsal kitapların bir parçası olan kıssalarda da amaç aynıdır.

Yusuf kıssası, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim' de ortak yer alan kıssalardandır. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de müşterek olarak geçen Yusuf kıssasının birbirlerine benzerliklerinin olmasının yanında farklılıklarının da olması kaçınılmazdır.

Kıssa, ana hatlarıyla değerlendirdiğinde küçük ayrıntıların dışında Tevrat'ta ki anlatımlarda da verilmek istenen mesajların benzer olduğu ve Yusuf'un büyük bir imtihana tabi tutulduğu görülmektedir.

Hız. Yusuf'un imtihanı küçük yaşta kardeşlerinin kıskançlığı sonucu kuyuya atılmasıyla başlamıştı. Bu imtihan kuyudan çıkartılarak köle olarak satılmasıyla devam etti. Yusuf'u satın alan kişiler "Belki ileride işimize yarar." diye ona iyi davrandılar. Yusuf, ergenlik çağına ulaşınca efendisinin hanımının onun nefisinden murad almak istemesi, onun için başka bir imtihanın başlangıcı oldu. Yusuf, efendisinin hanımının isteğine cevap vermemesinden dolayı zindana atıldı. Hapis esnasında zindan arkadaşları bir rüya görmüşlerdi. Gördükleri rüyayı 'Seni muhsinlerden görüyoruz.' diyerek Yusuf'tan bunu tevil etmesini istediler. Yusuf bu

fırsatı değerlendirerek hapisane arkadaşlarına Tevhid akidesini anlatmaya başladı. Allah'ın kendisine öğretmiş olduğu bir ilimle arkadaşlarının rüyalarına yapmış olduğu tevil uygun olarak arkadaşlarından birinin hapisten kurtulacağını söyledi. Hapisten kurtulan arkadaşına, özellikle efendisinin yanında kendisini anmasını istedi. Fakat şeytanın ona, Yusuf'u unutturması neticesinde uzun zaman hapiste kalmak zorunda kaldı. Bir müddet hapiste kalan Yusuf, Kral'ın gördüğü rüyaya tevil istemesiyle arkadaşları tarafından hatırlandı. Yusuf, Kral'ın rüyasına yapmış olduğu tevil sayesinde hapisten kurtularak saraya yerleştirildi.

Hz. Yusuf, bu süreç içerisinde başına gelen musibetlere isyan etmeyerek sabretmiş, kendisinin bu duruma düşmesine vesile olan kişileri affetmek suretiyle peygamberi bir davranış göstermiştir.

ABSTRACT

BIBLE AND IN THE QUR'AN YUSUF STORY

ÜNLÜ, Kerim Şükrü

Master Degree - 2015

Basic Of Islamic Sciences

Adviser: Yrd. Doç. Dr. Abdullah ACAR

Protected divine books have the same essences. All divine books are sent to mankind by the Allah to show them to virtuous way so as to ensure their peace and tranquility in both worlds. Tales, which are parts of divine books, have the same target.

Joseph Tale is one of the tales that are being mentioned both in Quran and Holy Books. It is inevitable that Joseph Tale mentioned both in Quran and Holy Books has similarities as well as differences. When we evaluate the outlines of the Joseph Tale, it is seen that both have the same message and Joseph has a big exam except for small details. The challenge of Joseph started at the end of his being thrown to a well because of the Jealousy of his siblings, being sold as a slave, the master of him treated him weal because they could benefit him in the future, the sexual desire of the master's wife caused him being put in prison as he didn't respond to the sexual desire of the lady, the demand of his friends in prison to interpret their dreams gave Joseph the opportunity to tell the Thausend religious faith, taught to him by body, to his prison friends.

His friend who escaped from prison, although he wants to mention about himself especially with his master, as a result devil made Joseph forget him, because of it Joseph stayed in the prison for a long time. Joseph was remembered again when the king demanded interpretation for his dream, thanks to the interpretation he made, he was escaped from the prison, after that he was settled info the palace. This occasion is mentioned in both Quran and the Holy Book with some differences.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
KISSA KAVRAMI VE KUR'AN' DA KULLANIMI	5
1.1. KISSA KAVRAMI	5
1.1.1. Kissa Kelimesinin Sözlük Anlamı	6
1.1.2. Kissa Kelimesinin İstılah Anlamı	7
1.1.3. Mahiyetleri İtibariyle Kıssalar	8
1.2. KISSA KELİMESİ İLE EŞ ANLAMLI LAFIZLAR	9
1.2.1. Haber	9
1.2.2. Hikaye	10
1.2.3. Mesel	12
1.2.4. Nebe	12
1.2.5. Mitoloji	13
1.3. KUR'AN KISSALARININ KAYNAĞIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLER	14
1.3.1. Vahiy Kaynaklı Olduğuna Dair Kur'an' dan Deliller	15
1.3.2. Kitab-ı Mukaddes Kaynaklı Olduğu İddiası	18
1.3.3. Mitoloji Kaynaklı Olduğu İddiası	21
1.3.4. İsrailiyyat Kaynaklı Olduğu İddiası	22
1.3.5. Tarih Kaynaklı Olduğu İddiası	24
1.4. KİTAB-I MUKADDES KISSALARIYLA İLGİLİ İDDİALAR	27
1.4.1. Mitolojik Kaynaklı Olduğu İddiası	27
1.4.2. Abartılı Olduğu İddiası	27
1.4.3. Ahlak' a Aykırı Anlatımlar Olduğu İddiası	28
1.4.4. Ayrıntılarla Dolu Olduğu İddiası	29
1.4.5. Allah'a ve Peygamberlere Yakışmayan İzafelerin Varlığı İddiası	29

1.4.6. Çelişkili İfadelerin Kullanılmış Olması.....	30
1.5. KISSALARIN KUR'AN VE KİTAB-I MUKADDES' TEKİ AMAÇLARI	31
1.5.1. İman Esaslarını Açıklamak.....	32
1.5.2. İnsanları Düşündürmek ve İbret Almalarını Sağlamak	33
1.5.3. Peygamberlerin Tebliğ Ettiği Dinin Birliğini Açıklamak.....	36
1.5.4. İnsanı Şeytana Karşı Uyararak.....	38
1.5.5. Moral Ve Motivasyon Sağlayarak İnsanlara Teselli Vermek	39
1.5.6. İnsanları Ahlaklı Bir Hayat Yaşamaya Teşvik Etmek.....	40
1.5.7. Peygamberlere Moral Verip Onları Motive Etme	41
1.5.8. Gelecek Toplumların Zihninde Örnek Bir Hatıra Oluşturma	43
1.5.9. Kıyametin Gerçekliğinden Kuşku Duyulmamasını Sağlama	43
1.6. KUTSAL KİTAPLARDA KISSA OLGUSU	44
1.6.1. Mukaddes Kitap' ta (Tevrat' ta) Yusuf Kıssası	44
1.6.2. Kur'an' da Yusuf Kıssası	47
1.6.3. Kutsal Kitaplardaki Yusuf Kıssasının Ortak ve Farklı Yönleri	52
İKİNCİ BÖLÜM.....	55
YUSUF KISSASININ KUTSAL KİTAPLAR (KUR'AN VE TEVRAT) TEMELİNDE MUKAYESESİ.....	55
2.1. BAŞLANGICI VE GELİŞİMİ İTİBARIYLA YUSUF KISSASI.....	55
2.2. YUSUF KISSASININ GEÇTİĞİ DÖNEM	56
2.2.1. Aziz' in Kimliği	58
2.2.2. Yusuf' un Aziz' e Karşı Tutumu.....	61
2.2.3. Aziz' in Karısına Karşı Yusuf' un Tutumu	63
2.3. YUSUF' UN RÜYASI VE AİLE İÇERİSİNDE YANSIMALARI	64
2.3.1. Yusuf' un Rüyası	64
2.3.2. Kardeşlerinin Davranışları, Kuyuya Atılması ve Satılması	66
2.3.3. Babasının Yusuf' a Sevgisi.....	69
2.3.4. Yusuf' un Babasına ve Kardeşlerine Karşı İyi Muamelesi.....	70
2.3.5. Bünyamin' e Özel Muamelesi	72
2.4. SİYASİ ve İDARİ YÖNDEN YUSUF KISSASI.....	74

2.4.1. Mısır' daki Hayatı	74
2.4.2. Yusuf' un Hapis Hayatı	75
2.4.3. Siyasi Bir Kişilik Olarak Yusuf	78
2.4.4. İktisadi Uygulamaları	80
2.4.5. Adaleti	81
2.5. DİNİ- AHLAKİ AÇIDAN YUSUF KISSASI	82
2.5.1. Yusuf' un Tevhid Mücadelesi.....	82
2.5.2. İftiraya Uğraması ve Değerlere Saygısı.....	83
2.5.3. Sevgi Anlayışı: Meşru, Sorumlu, Namuslu, İffetli.....	87
2.5.4. Sabrı	89
2.5.5. Yusuf' un İhlası.....	91
SONUÇ	93
KAYNAKÇA	98

KISALTMALAR LİSTESİ

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
cc.	: Celle Celaluhu
çev.	: Çeviren
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
İİFD.	: İstanbul İlahiyat Fakültesi Dergisi
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
MÜİF.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Neş.	: Neşriyat
ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Bty.	: Basım Tarihi yok
yay.	: Yayınları
ys.	: Yersiz, basım yeri yok

ÖNSÖZ

Kendinden önceki kitapları tasdik ettiğini beyan etmesi sebebiyle Kur'an-ı Kerim ile Kitab-ı Mukaddes arasında bir takım benzerliklerin olması tabiidir. Bu benzerliklerin başında kıssalar gelmektedir. Tezimizin ana konusunu, Kitab-ı Mukaddes'in Tekvin bölümünde geniş ve ayrıntılı olarak işlenen, Kur'an'da da "ahsenü'l-kasas" şeklinde vasıflandırılan Yusuf kıssasının benzer ve farklı yönlerinin mukayeseli olarak incelenmesi oluşturmaktadır.

Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes' te(Tevrat'ta) Yusuf' un hayatının zor şartlarda geçtiği görülmektedir. Yusuf, başına gelen bütün bu sıkıntılara sabretmek suretiyle ihlası ve rabbinin kendisine bahşetmiş olduğu ilim, irfan ve arkadaşlarının ve Mısır melikinın rüyalarına yaptığı yorumlar sayesinde hapisten kurtulup Mısır'ın en etkin kişilerinden biri haline gelmiştir.

Tezimizde, Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes' te Hz. Yusuf kıssasının mukayeseli incelemesi yapılarak, benzer ve farklı yönleri ile Yusuf kıssasından elde edilen çıkarımların değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında pek çok kişinin katkısı olmuştur. Katkısı olan herkese şükranlarımı arz ederim. Özellikle çalışmamızın düzenlenmesi konusunda yardımlarını esirgemeyen Mehmet İNAL' a, çalışmanın oluşum aşamasında katkıları olan hocam Prof. Dr. Ali Rıza GÜL' e, çalışma esnasında destekleri ve yönlendirmeleriyle tezime katkı sunan Dr. Temel KACIR' a, tez danışmanlığımı üstlenerek çalışmanın sonuçlandırılmasına kadar bana rehberlik eden danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Abdullah ACAR' a teşekkürlerimi arz ediyorum.

Kerim Şükrü ÜNLÜ

Eskişehir – 2015

GİRİŞ

Aralarında Allah'ın zatı ve fiilleri konusunda mahiyet bakımından farklılıklar olmakla birlikte, en azından Yüce Yaraticıyı kabul eden ve yeryüzünde en büyük üç etkin inanç kütesini oluşturan her bir dinin kutsal kitapları bulunmaktadır. Her ne kadar Yahudiliğe inananlar sayı bakımından az gibi gözükse de konumuz Kitab-ı Mukaddes bağlantılı olduğu için; Tevrat, İncil ve Kur'an, yani vahiy kaynaklı olan bu kutsal metinler, Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanların inancının temelini oluşturur. Vahiy, Hz İbrahim ile Hz Musa'ya doğrudan doğruya, Hz. İsa ile Hz Muhammed'e ise Cebrail yoluyla gelmiştir. Hz İsa Rable konuştuğunu bildirmiş, Hz Muhammed ise, Cebrail tarafından tebliğ edilen vahyi insanlara ulaştırmıştır.¹

İlahi kitapların insanlığa gönderiliş amacı insanlara doğru yolu göstermek, onları batıla karşı uyarmaktır. Bu görevleri yerine getirmek için Allah Teala zaman zaman elçiler göndermiştir.² Bu elçilerin ortak görevleri insanlara bir olan Allah'ı tanıtır başka ilahlara yönelmemelerini sağlamaktır. Aynı zamanda dünya ve ahiretleri için kötü ahlaktan uzak durup hayırlı işlerle hayatlarını sürdürmelerini telkin etmektedir. Kur'an'a göre peygamberlerin getirdiği dinlerin ortak adının İslam olduğuyla ilgili ayeti kerimelerde Allah (cc.) şöyle buyurmuştur:

Rabbi ona "Teslim ol" dediğinde "Alemlerin Rabbine teslim oldum" demişti. İbrahim bunu kendi oğullarına da vasiyet etti, Yakub da öyle: "Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslam'ı) seçti. Siz de ancak Müslümanlar olarak ölün." dedi.⁴ Yoksa siz Yakub' un, ölüm döşeginde iken çocuklarına, "Benden sonra kime ibadet edeceksiniz?" dediği, onların da, "Senin ilahına ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek bir ilaha ibadet edeceğiz; bizler ona boyun eğmiş Müslümanlarız." dedikleri zaman orada hazır mı bulunuyordunuz?"⁵

Bugün dünya üzerinde bulunan dinler ve onların kutsal kitapları hemen hemen kendileri dışında bir gerçek kabul etmezken, Kur'an kendisinin semavi

---

¹ Bucaille, Maurice, *Kitabı Mukaddes Kuran ve Bilim*, Çev: Suat Yıldırım, İzmir, 1981, s. 1.

² Ra'd, 13/7.

³ Bakara, 2/131.

⁴ Bakara, 2/132.

⁵ Bakara, 2/133.

kitaplar zincirinin son halkası olduğunu, peygamberinin de peygamberler zincirinin en son halkası olduğunu çeşitli ifadelerle ilan etmektedir.⁶ Kur'an, Hz. Musa' ya verilmiş olan Tevrat' ın "hidayet rehberi", "nur", hak ile batılı ayıran (furkan),⁷ besair,⁸ rahmet, yol gösterici-önder (imam),⁹ her şeyi açıklayan (kitab-ı mustebin)¹⁰ bir kitap olduğunu bildirmiştir.¹¹ Kur'an ayetlerinde de Tevrat'taki bazı hükümlere yer verilerek Tevrat' ın hidayet rehberi olmasının örnekleri verilmiştir.¹²

Tevrat ve İncil incelendiğinde bu iki kitabın çeşitli konularda Kur'an' da bulunan hususları ihtiva ettikleri görülür. Kur'an bazı konularda Tevrat'taki bilgilerle benzerlikler taşır. Özellikle peygamber kıssaları ve eski milletlerle ilgili konularda benzerlikler vardır.¹³

İlahi dinlerin aynı kaynaktan beslenmeleri sebebiyle Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes' teki kıssalar arasında benzerliklerin olması normaldir. Bu durum Kur'an'da şöyle açıklanır: *"Deyin ki: "Biz Allah' a, bize indirilene (Kuran'a), İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakuboğullarına indirilene, Musa ve İsa'ya verilen (Tevrat ve İncil) ile bütün diğer peygamberlere Rab'lerinden verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz ve biz ona teslim olmuş kimseleriz."*¹⁴

Celaledin el-Mahalli (ö. 864) kaynak itibariyle ilahi vahye dayanan dinler arasında ayırım yapılamayacağını, daha önce Yüce Allah tarafından gönderilen kitaplar ve bu kitapların tebliğcisi olan Peygamberlerin etrafında toplanılmasının emredildiği gibi Tevrat etrafında da toplanılmasının emredildiğini,¹⁵ ifade etmiştir.

İlahi kelamın bir tecellisi olan kıssalar tarihte olmuş bitmiş olaylar olarak değerlendirilirse kıssalardan gereği gibi istifade edemeyiz. Dolayısıyla, kıssalardan ibret alınması, onlarda insanın kendisinden bir şeyler bulması ve onları günümüze taşımak suretiyle verilmek istenen mesajların irdelenmesinin gerekliliği, Yusuf kıssasını inceleme ihtiyacını oluşturmuştur. Bu ihtiyaç, Kur'an' da diğer kıssalara nazaran daha detaylı olarak anlatılan Yusuf kıssasının tarihi derinliklerine gitmeyi ve

⁶ Uğur, Hakan, "Kur'an'ın tasdik ettiği Tevrat'taki Konular" Selçuk Ün. Sosyal Bil. Ens. Konya, 2008, S.11.

⁷ Bakara, 2/53.

⁸ Kasas, 28/43.

⁹ Hud, 11/17; Ahkaf, 46/12.

¹⁰ Saffat, 37/117.

¹¹ Maide, 5/44.

¹² Maide, 5/45.

¹³ Yıldırım, Suat, "Kur'an-ı Kerim'de Kıssalar", *AÜİFD*, sy. 3, s. 57; Uğur, Hakan, a.g.e. s. 36-45.

¹⁴ Bakara, 2/136.

¹⁵ el-Mahalli, Celaledin, *Tefsiru-l Celaleyn*, C. 1, Mısır, H., 1352, s. 11.

Kur'an'la birlikte Kitab-ı Mukaddes' in bu kıssayı ele alış tarzı arasında mukayese yapmayı gerektirmektedir. Yusuf kıssasında işlenen konular arasında yer alan “*haya, iffet, namus, ihanet, vefa, fitne, güç, kuvvet, sabır ve tevazu*” gibi kavramlar tarihin her döneminde önem arz etmektedir. Yusuf kıssasında bir peygamberin şahsında müşahhas ve eğitici bir üslupla insanlığa sunulan bu kavramlarla her insanın sınanabileceği hatırlatılmaktadır.

“Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an' da Yusuf Kıssası” şeklinde isimlendirilen araştırmamızda bu mukayeseleri yapabilmek için temel alınan kaynak Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes' in Tevrat kısmıdır.

Araştırmamızda öncelikle, Yusuf kıssası Kur'an' da anlatıldığı şekliyle temel olarak ele alınmış, bu kıssaların diğer kutsal kitaplardaki varyantları, benzerlikleri ve farklılıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tezimizin başlığı olarak ele aldığımız K i t a b-ı M u k a d d e s' ten maksat, İncil ve Zebur' dan ziyade “T e v r a t” tır. Çünkü Yusuf kıssasıyla ilgili detaylı bilgi Tevrat'ta bulunmaktadır.

Araştırmamız esnasında pek çok eserden yararlanılmıştır. Bu eserler arasında kıssalar ile ilgili “konulu çalışmalar” pek çok olmakla birlikte, Yusuf kıssasıyla ilgili “karşılaştırmalı çalışma” örneklerinin çok sınırlı olduğu görülmüştür.

Çalışmamızda; Yusuf hakkındaki Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes' te ve bunların yorumlarında geçen bilgilerin analizi yapılarak bu kıssayla ilgili kutsal metinlerde, bu metinlerin yorumlarında, Yusuf ve kıssası hakkındaki dağınık vaziyette bulunan bilgileri bir araya toplayarak Yusuf kıssasının Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes' teki mukayesesini yapmak hedeflenmiştir. Ulaşabildiğimiz deliller yardımıyla sağlıklı seçmeler yapılmaya çalışılarak, kıssanın en doğru biçiminin ortaya koyulması ve kıssadan tüm insanlığın alabileceği ortak dersler belirlenmeye çalışılmaktadır.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, Kur'an-ı Kerim'deki Yusuf kıssasıyla diğer Kitab-ı Mukaddes'te özellikle Yusuf kıssasının geçtiği Tevrat arasında “*dini hedef, dil ve üslup*” açısından benzerlikler olmakla birlikte, birbirini nakzeden ifadelerin de var olduğu görülebilmektedir. Bu ifadeler perspektifinden bakıldığında Kur'an'ın, İncil ve Tevrat'ın bir devamı olmadığı söylenebilir. Yusuf kıssasıyla ilgili Kur'an'ın dışındaki rivayetlerde akla mantığa uymayan birtakım ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmada, bu rivayetler de değerlendirilmek suretiyle bir sonuç

elde edilmeye çalışılmaktadır. Yusuf kıssasıyla ilgili bilgilerin toplanarak bir araya getirilmesi, çözümlenmesi, ayıklanması ve yorumlanması, kısaca israiliyattan ve hurafelerden arındırılması din bilimleri açısından büyük önem arz ettiği kanaati bu çalışmanın yapılmasının ana gerekçeleri olmuştur.

Bu çalışmamızda Kur'an ayetlerinin meali verilirken Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Komisyonca hazırlanmış 2011 yılındaki baskısından istifade edilmiştir. Kitab-ı Mukaddes'teki pasajlara ise Kitab-ı Mukaddes'in Yeni Dünya baskısından¹⁶ bakılmıştır. Bu baskı İnternet ortamında rahatça ulaşabilme imkanı olduğundan ve dilinin güncel ve anlaşılır olmasından dolayı tercih edilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümüne, kıssa kavramı ve Kur'an'daki kullanımından başlanarak, kıssa ile ilgili eş anlamlı lafızlar açıklanmış, Kitab-ı Mukaddes'teki kıssa olgusu işlenmiş, kıssaların kaynağıyla ilgili görüşler açıklanarak, kutsal kitaplardaki amaçlarına ulaşılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise, Yusuf kıssasının kutsal kitaplar temelinde mukayesesi yapılarak ortaya çıktığı dönem ve o dönemdeki kişiler incelenerek, kıssa, ailevi, siyasi ve idari yönden değerlendirilmiş, kıssa'nın bize vermeye çalıştığı dini ve ahlaki sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

---

¹⁶ www.jw.org., Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania, Inc., 26 Ekim 2014.

BİRİNCİ BÖLÜM

KISSA KAVRAMI VE KUR'AN' DA KULLANIMI

1.1. KISSA KAVRAMI

Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes' te yer alan "kıssalar", insanlık tarihi dolayısıyla peygamberlik tarihi boyunca bütün ilahi kitaplarda bir kavram olarak kullanılmıştır. Kıssaların kutsal kitaplarda zikredilmesinin ana gerekçeleri olarak; iman konusunda kalplerin sağlamlaştırılması, akıl sahibi olan insanların öğüt ve ibret alması, insanlığa doğru yolu göstermek, dünya ve ahiret mutluluğuna yakınlaştırabilmek olarak sayılabilmektedir.

Yüce Allah, gönderdiği ilahi kitaplar vesilesiyle farklı zamanlarda ve farklı mekanlarda insanlara doğru yolu göstererek, karşılaşılabilecekleri yanlışları kıssalar/güzel örnekler yoluyla fark ettirip o yanlışlardan nasıl kaçınabileceklerini göstermektedir. Bu vesileyle peygamberler gönderilmiş, gönderilen peygamberler zaman zaman farklı olaylarla karşılaşarak farklı imtihanlara tabi tutulmuşlardır. Kıssalar geçmişte yaşamış peygamberleri, onların karşılaştıkları zorlukları, tevhid mücadelelerini, tevhid mücadelesi verdikleri dönemlerindeki kişileri, peygamberlerin örnek kişiliklerini ve güzel ahlaklarını anlatır. Yusuf kıssasında anlatılan kavramlar insanlık için her zaman karşılaşılabilmek imkanı olan haya, iffet, ahlak, dürüstlük ve erdemlilik vb. konulardır. İşte bu olayların öğretici ve ibretlik olanları Kur'an'da ve Kitab-ı Mukaddes'te anlatılmaktadır.

Konuya altyapı oluşturması açısından, öncelikle kıssalarla ilgili kavramları, sözlük, ıstılah ve kıssa çeşitleri hakkında bilgi vererek başlanılacaktır.

1.1.1. Kıssa Kelimesinin Sözlük Anlamı

Arapçada “k-s-s” kökünden gelen “kassa” fiili, aynı kökten gelen kasas veya bu anlamdaki “kıssa” kelimelerinin lügat manası “bir kimsenin izini sürmek ardınca gitmek; bir kimseye bir haber veya sözü bildirmek”¹⁷ gibi manalara gelmektedir. Kıssa kelimesinin kök manaları araştırıldığında d ö r t temel anlamının olduğu görülür:

1-Takip etmek, birinin izini sürmek.¹⁸

Kur’an’ı Kerim de, Musa: "İşte aradığımız bu idi." dedi. Bunun üzerine tekrar izlerini takip ederek gerisin geri döndüler.¹⁹

*“Ve Annesi, Musa’nın kız kardeşine, "Onu takip et." dedi. O da Musa’yı, onlar farkına varmadan uzaktan gözledi.”*²⁰ ayetlerinde bu manada kullanılmıştır.

2-Bir şeyi birine anlatmak, sözü beyan etmek.²¹

Kelimenin bu anlamı da Kuran’da yaklaşık olarak 17 kez kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

*“Biz sana bu Kuran’ı vahy etmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Sen daha önce bunları bilmeyenlerdendin.”*²² *“Sen bu kıssayı anlat. Belki düşünürler.”*²³

*“Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz: Şüphesiz onlar Rablerine inanmış birkaç genç yiğitti. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık.”*²⁴

3- Bir şeyi kesmek, kırmak, saçı makasla kesmek.²⁵

4- Bir şeyin ön cephesi, saçın bittiği yer, göğüs, göğüs kemiği.

¹⁷ Ahmet, Mustafa, İbrahim, *Mucemu'l - Vasit*, Çağrı Yay., İstanbul, 1986, s. 746; İbn Manzur, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensari, *Lisanü'l-Arab*, C. XII, Beyrut, Dar Saadet, 2000, s. 120, 122; el-İsfehani, Ebu'l Kasım

Huseyin b. Muhammed Rağıb, *el-Müfredat fi Ğaribi'l Kur'an*, Mısır, t.y. s. 413, 414; Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Birlik yay. 1981, s. 575; Şengül, İdris, *Kuran Kıssaları üzerine*, İzmir, 1994, s. 44.

¹⁸ İbn Manzur, a.g.e., *Lisanü'l-Arab*, VII, s. 75.

¹⁹ Kehf, 18/64.

²⁰ Kasas, 28/11.

²¹ Doğan, a.g.e., s. 304.

²² Yusuf, 12/3.

²³ Araf, 7/176.

²⁴ Kehf, 18 /13.

²⁵ İbnu Manzur, a.g.e., VII, s. 75.

1.1.2. Kıssa Kelimesinin İstilah Anlamı

İstilah olarak “kıssa”; yalan ihtimali ve hayalin karışması mümkün olmayacak bir tarzda tarihin derinliklerinde kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanların hafızalarında varlığını koruyabilmiş hadiselerin, muhataplara, adeta olaylara yeniden bir canlılık vererek anlatılması, beyan edilmesidir.²⁶

Kur'an'da bu gerçek, “(Ey Muhammed!) Sana geçmişin haberlerinden bir kısmını böylece anlatıyoruz. Şüphe yok ki sana katımızdan bir zikir (Kur'an) verdik.”²⁷ şeklinde ifade edilir.

Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes'te kıssaların bulunması, yaşanmış olayların daha sonrakiler için ders, öğüt ve ibret alması içindir. Bu durum; “Andolsun biz Kur'an'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık. Var mı düşünüp öğüt alan?”²⁸ ayetinde açıkça beyan edilmiştir.

Kıssa kelimesinin Kur'an'daki kullanımlarına bakıldığında, kelimenin bu kalıpta Kur'an-ı Kerim'de yer almadığı, onun yerine *k-s-s* kökünden türeyen fiillerin kullanıldığı görülür.²⁹

Bu bağlamda kelime, Kur'an'da *kassa*,³⁰ *kasasa*³¹ şeklinde mazi fiil biçimiyle dört yerde; *yekussu*,³² *yekussune*,³³ *naksus*,³⁴ *nekussanne*,³⁵ *nekussu*³⁶ şeklinde muzari fiil olarak on üç yerde olmak üzere toplam onyedide geçmiştir. “Anlatmak, haber vermek, açıklamak” anlamlarında; *uksus*,³⁷ *lataksus*,³⁸ siygalarda iki yerde emir ve nehiy olarak “anlat, anlatma” anlamında kullanılmıştır. İsim olarak

²⁶ Şengül, a.g.e., *Kur'an Kıssaları Üzerine*, s. 46.

²⁷ Taha, 20/99.

²⁸ Kamer, 54/17, 22, 32, 40.

²⁹ Abdu'l-baki, Muhamed Fuad, *el-Mu'cemu'l-Müfhehras li Elfazı'l-Kur'ani'l-Kerim*, Kahire, 2001, s.654.

³⁰ Kasas, 28/25.

³¹ Nisa, 4/164; Nahl, 16/118; Mü'min, 40/78.

³² Enam, 6/57; Nem, 27/76.

³³ Enam, 6/130; Araf, 7/35.

³⁴ Nisa, 4/164; Mümin, 40/78.

³⁵ Araf, 7/7.

³⁶ Araf, 7/101; Hud, 11/100; Yusuf, 12/3; Kehf, 18/13; Taha, 20/99.

³⁷ Araf, 7/176.

³⁸ Yusuf, 12/5.

ise *kasas*,³⁹ şeklinde beş yerde “kıssa, kıssalar” anlamında, bir ayette *kasasan*,⁴⁰ kelimesi ile bir ayette de *kussi*⁴¹ emri ile “izini takip etmek, bir kimsenin izini sürüp ardınca gitmek” anlamında kullanılmıştır.

1.1.3. Mahiyetleri İtibariyle Kıssalar

Kıssa konusunda araştırma yapan alimler mahiyetleri itibariyle kıssaları üçe ayırırlar:⁴²

1-Tarihi Kıssalar: Adem ve iki oğlu, Nuh, Hud, Salih, Lut, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, Şuayp, Musa, Davud, Süleyman, Eyüp, Yunus, Zekeriyya, Yahya ve İsa gibi Peygamberlerin kıssaları olmak üzere özellikle Yusuf, Adem ve Musa’ya ait kıssalar Kur’an’da geniş yer tutar.

2-Kur’an’ın nüzülü esnasında meydana gelen hadiseler:

İsra, Miraç, Hicret, Ahzap, Bedir, Uhud, Hendek, Huneyn, Hamra-ül esed, Tebuk savaş ve seferleri, Bey’atü’r-Rıdvan ve Hudeybiye Antlaşması gibi.

3-Gaybi Kıssalar

Adem’in yaratılışı, ahiret, cennet, cehennem haberleri ibret için kıssa formatında anlatılmıştır.

Kur’an’da kıssalar başka bir formatla iki gruba ayrılır: Uzun ve kısa kıssalar⁴³

Uzun kıssalar Kur’an’da geniş yer tutar. Yusuf, Nuh, Hud, İbrahim, Musa ve İsa kıssaları gibi.

Kısa olan kıssalardan bazıları, bazan diğer surelerde uzunca anlatılmaktadır. Mesela, Musa kıssası; Taha, Kasas ve Araf surelerinde uzunca anlatıldığı için Naziat suresinde kısa anlatılmıştır. Fil ve Uhdud kıssaları gibi ibret için zikredilen kıssalar da bu türdendir.

Kur’an’da geçen kıssaların asıl amacı Tevhid akidesine bağlı bir nesil, ahlaki sorumluluğa sahip bir topluluk yetiştirmek, daha önceki toplumlar tarafından

³⁹ Al-i İmran, 3/62; Araf, 7/176; Yusuf, 12/3; Kasas, 28/25.

⁴⁰ Kehf, 18/ 64.

⁴¹ Kasas, 28/11.

⁴² Şengül, İdris, “Yusuf”, *DİA*, , Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C. 9, İstanbul, 2013, s. 1-5.

⁴³ Şengül, a.g.m.,, s. 9.

yaşanan ve ilahi kelamla insanlığın bilgisine sunulan kıssalardan ders ve ibret çıkarmalarını sağlamaktır.

Kur'an kıssalarında canı, malı, nesli ve akli koruma gibi temel amaçlara vurgu yapan mesajların yanında; hak, adalet, doğruluk, şeytana karşı dikkatli olmak, dünya-ahiret dengesi gibi çok önemli mesajlar vardır.

Kur'an, genel olarak İbadet, Muamelat ve Ukubat konularını ele aldığından dolayı Kur'an kıssalarında da genelde aynı konular işlenmiştir. İnsanlara ders ve ibret olmak üzere gönderilen Kur'an bu bağlamda geçmiş peygamberlerin ve milletlerin kıssalarına büyük yer vermiştir.

Öte yandan, Kur'an'da kıssaların zikredilmesinin birçok sebebi olmakla birlikte hukuki sebeplerinin de olduğu zikredilmekte ve Kur'an'da önceki ümmetler hakkında zikredilenlerden ibret alınması istendiğine göre, açık ve dolaylı şekilde ifade edilen hukuki telkinlerden de ibret almak mümkün görünmektedir. Zira Kur'an bir rehber ve hidayet kaynağı ise, kıssalar bundan hariç tutulamaz.⁴⁴ görüşü de, Kur'an'daki kıssaların hayatın her alanında etki ettiğini göstermektedir.

1.2. KISSA KELİMESİ İLE EŞ ANLAMLI LAFIZLAR

Kıssa kelimesinin sözlük ve terim anlamlarını incelediğimiz zaman birden çok anlamının olduğu görülmektedir. Bu sözcüklerin bir kısmı eş anlamlı, bir kısmı ise yakın anlamlı sözcüklerdir. Bu bölümde kıssa kelimesine eş anlamlı bazı kelimeleri açıklamayı düşünüyoruz.

1.2.1. Haber

Lügatte “bir nesneyi gereği gibi bilmek için yoklayıp sınamak, bir şeyin iç yüzünden haberdar olmak ” manasına gelen “hubr” kökünden türemiş bir isimdir.⁴⁵

---

⁴⁴ Acar, Abdullah, “Bir İctihad Kaynağı olarak Kur'an Kıssaları”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*,

sy. 9, 2007, s. 97, 152.

⁴⁵ Isfahani, a.g. e., *el-Müfredat fi Ğaribi'l Kur'an*, s. 141.

Terim olarak “geçmişte meydana gelen veya gelecekte vuku bulacak bir olayı bildiren söz, mahiyeti itibariyle doğru veya yanlış olma ihtimali bulunan söz” gibi farklı şekillerde tanımlanmıştır.⁴⁶

Kur’an-ı Kerim’de “hubr” mastarı iki ayette, “haber” de iki ayette, cemi si olan “ahbar” ise üç ayette geçmektedir.⁴⁷

*“Onlara döndüğünüzde, size mazeret beyan edeceklerdir. De ki: "Mazeret beyan etmeyin. Size kesinlikle inanmayız. Çünkü Allah bize sizin durumunuzu bildirdi. Bundan böyle davranışlarınızı Allah da Resulü de görecektir. Sonra hepiniz, gaybı da görülen alemleri de bilene döndürüleceksiniz de yapmakta olduğunuz şeyleri size haber verecektir.”*⁴⁸ Başka bir ayette de Yüce Allah şöyle buyurmuştur.

*“Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.”*⁴⁹ ayetiyle insanın ibret alması için geçmiş milletlerden ilahi emirlere uyanların veya uymayanların akıbetlerine dair haberlere dikkat çekilmiştir. Kur’an-ı Kerim’de haber veya ahbar kelimeleri yakın zamanda meydana gelen veya henüz izleri tamamen kaybolmayıp görünen olayları anlatmak, ibret maksadıyla hatırlatmak için kullanılmaktadır. Bunlara en güzel örnek kıssa sayılıp sayılmayacağı öteden beri tartışma konusu olan⁵⁰ İfk hadisesi, Bedir, Uhud, Huneyn savaşları örnek verilebilir.

Bu olaylar Peygamberimiz zamanında yaşandığı için muamelattan sayılabileceği gibi kıssa formatıyla anlatıldıklarından dolayı kıssa olarak da isimlendirilebilir.

1.2.2. Hikaye

Sözlükte, “anlatmak, nakletmek, aktarmak, tekrar etmek, benzemek, taklit etmek” anlamlarında mastar olan hikaye isim olarak da kullanılır.⁵¹ Hikaye türünün Doğu ve Batı milletlerinde benzer bir gelişme süreci göstermesi

⁴⁶ Isfahani, a.g. e., s. 142.

⁴⁷ Yavuz, Yusuf Şevki, “Haber ” *DİA, Diyanet Vakfı Yay.*, C. 14, İstanbul, 1996, s. 346, 349.

⁴⁸ Tövbe, 9/94.

⁴⁹ Hucurat, 49/6.

⁵⁰ Şengül, a.g.e., “Yusuf” s. 54.

⁵¹ Yazıcı, Hüseyin, “Hikaye”, *DİA, Diyanet Vakfı Yay.*, C. 17, İstanbul, 1998, s. 479, 485.

dikkat çekicidir. Başlangıçta Yunan destanlarının, daha sonra Tevrat ve İncil'deki kıssaların Batı hikayeciliğine kaynaklık etmesi gibi Doğu hikaye geleneğinde de Hint ve Cahiliye devri Arap hikayelerinin, nihayet Kur'an-ı Kerim'deki kıssaların tesiri görülmektedir.⁵²

Arap edebiyatında edebi tür olarak hikaye kelimesi yerine “söz, haber, hikaye” gibi manalara gelen “kıssa” terimi tercih edilmektedir. Kur'an'da özellikle peygamberlerin hikayeleri için kıssa yerine hikaye anlamındaki kasas ile hadis (söz) ve nebe' (haber) kelimeleri kullanılmıştır.

İslami döneme kadar sözlü olarak gelen hikayeler, İslamiyet'ten çok sonra yazıya geçirilen Arap halk hikayelerinden bazıları, Kur'an-ı Kerim'de kıssa şeklinde zikredilerek başlı başına bir surenin adı da “kasas” olarak isimlendirilmiş,⁵³ peygamberlerin kavimleriyle olan ilişkileri de ayrı bir surede kıssa üslubuyla anlatılmıştır.⁵⁴ Kur'an'daki kıssalar insanlar arasında büyük bir rağbet görmüş, ihtiva ettikleri ahlakı ve tarihi derslerle birçok edibe ilham kaynağı olmuştur. Nitekim Muhammed Ahmed Halefullah, hikaye türündeki bütün edebi ölçülerin Kur'an'da nakledilen kıssalarda mevcut olduğunu belirtmektedir.⁵⁵ Halefullah bu görüşüyle kıssaların ilahi olmaktan ziyade beşeri olduğu görüşünü savunma refleksinde bulunmuştur. Ancak, bu söylem İslam alimlerinca kabul görmemiştir.

Edebiyatta hikayeler kıssa olarak isimlendirilse de Kur'an kıssaları hikaye olarak isimlendirilemez. Çünkü hikaye meydana gelmiş olaylar için kullanıldığı gibi vaki olmamış olaylar için de kullanılır. Oysa kıssa, geçmişte gerçekleşmiş, fakat unutulmuş olayları doğru bir şekilde bildirerek insanlara ders vermeyi ve onları o zamanda yaşatmayı amaçlar.⁵⁶ Kur'an'daki kıssalara özellikle de Yusuf kıssasına bakıldığında tarihi kitaplarda geçen hikayelerde olduğu gibi olayı sadece anlatmakla yetinmeyip, kalplere ve insanların iç dünyalarına hitap ederek Yusuf misali haya, iffet ve ahlak sahibi birer fert olarak hayatlarını ikame ettirmelerini ister.

Günümüzde Kur'an kıssalarına, özellikle bazı müsteşrikler ve onların görüşlerinden etkilenen İslam coğrafyasında yaşayan ilim adamları, hikaye

⁵² Yazıcı, a.g. m., s. 480.

⁵³ Kasas, 28/25.

⁵⁴ Enbiya, 21/1, 112.

⁵⁵ Halefullah, M. Ahmet, *el-Fennu'l Kasasi*, Çev., Şaban Karataş, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002, s. 261.

⁵⁶ Yıldırım, Suat, “Kur'an-ı Kerim'de Kıssalar”, İİFD, İstanbul, 1979, s. 37, 63.

kelimesinin lügat manasından yola çıkarak “Kur’an kıssalarının gayesi hak ve doğruluk değil sadece ibret ve ders içeren edebi anlatımdır.” diyenler olmakla birlikte, bu çalışmamızda Kur’an kıssalarının hak ve doğruluğa riayet edilmek suretiyle ibret ve ders içeren anlatımlar olduğu açıkça görülmektedir.

1.2.3. Mesel

Arapça’ da mesel (çoğulu emsal) “benzemek, benzeri olmak” manasındaki “müsül” kökünden türemiş bir sıfat olup “benzeyen” demektir. “Misl” ve “mesil” de aynı anlamda kullanılır. Mesel ayrıca “sıfat, vasıf, söz, ibret ve kıssa” manalarına gelir.⁵⁷

Mesel; atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini değişmez kalıp ve klişeleşmiş özlü sözlerle öğüt ve hüküm içerecek biçimde yansıtan, lafzı ve anlamı beğenilerek nesilden nesile aktarılan, çoğunlukla asli durumuna benzeyen halleri açıklamak ve örneklemek amacıyla kullanılan anonim mahiyetteki özdeyiştir.⁵⁸

Bu tariflerle birlikte Kur’an-ı Kerim “mesel” kavramına özel ıstılahı anlamlar kazandırmıştır. Tefsir usulü ilminde mesel denilince; hakikatte meydana gelmeyen ancak tezkir, teşvik, ibret gibi yönlerden gidilerek ahlaki bir netice çıkarmak için Kur’an-ı Kerim’in getirdiği misaller⁵⁹ şeklinde ifade edilir.

Kur’an-ı Kerim’de “mesel” kelimesi, kelimenin kök anlamı itibariyle ibret, örnek ve ders anlamında birçok defa kullanılmıştır.⁶⁰ Bu ayetler incelendiğinde mesellerin kıssalardan tamamen farklı bir mana taşıdığı görülmektedir.

1.2.4. Nebe

Lügat manasıyla “nebe” kelimesi kendisiyle bir ilim veya en azından zannı-ı galib elde edilen büyük öneme haiz haber anlamındadır. Bu itibarla mutlak habere, bu üç unsuru ihtiva etmedikçe nebe denmez. Aynı şekilde kendisine nebe adı verilen

⁵⁷ Isfahani, a.g. e., *el-Müfredat fi Ğaribi'l Kur'an*, s. 461, 462.

⁵⁸ Durmuş, İsmail, “Mesel”, *DİA, Diyanet Vakfı Yay.*, C. 29, İstanbul, 2004, s. 293, 297.

⁵⁹ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, TDV., Yay. İstanbul, 2012, s. 174.

⁶⁰ Nur, 24/34; Yasin, 36/13; Zuhuruf, 43/56, 57, 59; Tahrim, 66/10, 11.

haberinin tevatür ve ilahi haber gibi ⁶¹ yalandan arınmış olması gerekir. Bu özellikleri itibarıyla kıssalarla benzerlik taşırlar. Bu yüzden Kur'an bazı kıssaları nebe olarak isimlendirmektedir. Mesela, *“Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz: Şüphesiz onlar Rablerine inanmış birkaç genç yiğitti. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık.”*⁶²

Buna göre “Nebe” kelimesinin asli yapısında bulunan manalar açısından Kur'an kıssalarına baktığımızda kıssaların yalandan uzak dinleyenleri ve okuyanları ilim veya zann-ı galip sahibi kılan önemli haberler olduğunu görürüz. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette bu manada kullanılmıştır.⁶³

*“(Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak diye kalemlerini (kur' a için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışırken de yanlarında değildin.”*⁶⁴

1.2.5. Mitoloji

Mitoloji Yunanca kökenli bir ifade olup, efsane anlamındaki mit (mythos) kelimesine, söz anlamına gelen “logos” kelimesinin eklenmesiyle oluşmuştur.⁶⁵ Mit ilkçağlardan beri masal anlatma, sözlü geleneklerin dilden dile aktarılmasını ifade etmektedir. Mythos tarihte Yunan düşüncesi ile özdeşleşmiş olup Yunan mitolojisinin yazıya geçirilmesi Homeros ve Hesiodos' la birlikte başladığı bilinmektedir.⁶⁶

Mitlerin farklı şekillerde yorumları olmakla birlikte, bu alanda bilgi sahibi olan hemen herkesin kabul edebileceği bir gerçek var ki; mit kutsala atıfta bulunarak, kutsal bir öyküyü anlatmaktadır. Yaratılış öyküsü mitlerin temel teması olup, bu yaratılışı gerçekleştirenler de doğaüstü varlıklardır.⁶⁷

Mitolojilerde gizeme önemli bir ölçüde yer verilmektedir. Onlarda insan merkezli bir evren tasavvuru yoktur. İnsanın, kendi yaşamının ve dünyanın temel

⁶¹ Isfahani, a.g.e. *el-Müfredat fi Ğaribi'l Kur'an*, s. 481.

⁶² Kehf, 18/13.

⁶³ Maide, 5/27; Enam, 6/34; Araf, 7/101; Tövbe, 9/70; İbrahim, 14/9; Kehf, 18/13; Hud, 11/49, 100, 120.

⁶⁴ Al-i İmran, 3/44.

⁶⁵ Can, Şefik, *Klasik Yunan Mitolojisi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 7.

⁶⁶ Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 6.

⁶⁷ Eliade, Mircea, *Mitlerin Özellikleri*, Om Yay., İstanbul, 2000, s. 146.

olmadığını ortaya koymakta, doğadaki olaylar doğaüstü güçlere izafe edilerek açıklanmaktadır.⁶⁸

Aydınlanma döneminde (17. ve 18. yüzyıl) bazı ilim adamlarınca “mit” in gerçeklik boyutunun bulunmadığı; gerçek dışı, tarih dışı, tamamen uydurma bir masal olduğu görüşü ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte, bazı ilim adamlarınca da, mitlerde evren ve hayat ile ilgili derin görüşlerin olduğu fikri savunulmaktadır.⁶⁹

Mitolojik inanç ve tezahürler, insan hayatının olağan akışı bozulduğu anlarda, kendi yeri ile evrenin yerini ve manasını tespit etme çabası olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda “mitoloji” insanı ve varoluşu bir çerçeveye oturtabilmek için sembolleştirme ya da hayal yoluyla boşlukları doldurma, geleceğini anlama endişesinin ifadesidir. Mitolojiler zaman zaman gerçek inancın yozlaşmış bir boyutunun göstergesidir.⁷⁰

Kıssa kelimesinin diğer kelimelerle mana irtibatı değerlendirildiğinde, Hz. Yusuf kıssasının, hikaye, mesel, nebe’ ve mitoloji kelimelerinin anlamlarına dahil edildiği takdirde, bir takım eksiklikler ve şüpheler ihtiva edeceğinden bu mümkün gözükmemektedir. Çünkü Hz. Yusuf’un hayatı ne yaşanmamış bir hikaye ne de sadece edebi açıdan örnek alınacak edebi cümlelerdir; ne sadece önemli bir haber ne de mitolojidir. Hz. Yusuf’un hayatı, kıyamete kadar ibret alınmak üzere, bizzat Allah tarafından “kıssa” olarak isimlendirilerek,⁷¹ O’nun hayatının değersizleştirilmesi veya sadece belli bir yönünün ön plana çıkarılması önlenmiştir.

1.3. KUR’AN KISSALARININ KAYNAĞIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

Kur’an’da geçen kıssaların kaynağı öteden beri tartışıla gelmiş, özellikle batılı ilim adamları Kur’an’ın orijinalliğini kendi tahrif edilmiş mukaddes kitaplarının seviyesine çekme düşüncesiyle hareket etmelerinden dolayı Kur’an-ı kıssalar üzerinden tahrif etmeye çalışmışlardır. Bu söylemlerini Kur’an’daki

⁶⁸ Demir, Şehmus, *Mitoloji Kur’an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*, Beyan Yay., İstanbul, 2003, s. 17.

⁶⁹ Demir, a.g. e., s. 21.

⁷⁰ Kılıç, Sadık, *Mitoloji Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim*, Nil Yay., İzmir, 2003, s. 276.

⁷¹ Yusuf, 12/111.

kıssaların Kitab-ı Mukaddes'ten alıntı olduğunu söyleyecek kadar ileri götürmüşlerdir. Onların fikirlerinden etkilenen İslam dünyasındaki bazı alimlerde bu bağlamda görüşler beyan etmişlerdir.

1.3.1. Vahiy Kaynaklı Olduğuna Dair Kur'an' dan Deliller

Yüce Allah tarafından gönderilen ilk vahiy, insanlığın tarihi ile aynı olduğundan, İlahi vahyin insanlığa ulaştırılması ilk insanla başlamış, Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'e ulaştırılmasıyla ilahi vahiy son bulmuştur. İnsanlık tarihi boyunca elçiler gönderilmesindeki asıl amaç, Tevhid inancını yerleştirmek ve yaratılışa uygun bir hayat tesis etmektir. Kur'an'da bu anlamda birçok ayet vardır.⁷² Bu perspektifte özelde kıssalara ilişkin ayetlerde, genelde de Kur'an'ın bütünü içerisinde, onun vahiy mahsulü olduğunu ispatlayan çok sayıda ayet vardır.

Yusuf suresindeki şu ayet Kur'an'ın vahiy kaynaklı olduğunun ispatıdır: *“Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır. Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi ayrı ayrı açıklayan ve inanan bir toplum için de bir yol gösterici ve bir rahmetti.”*⁷³

Kur'an, Hz. Peygamber veya bir başkası tarafından uydurulmuş bir söz değil, Yüce Allah'ın katından indirilmiş, daha önceki mesajları doğrulayan, muhtevasını açıklayan, müminler için de hem bir rehber hem de rahmet kaynağı olan vahiy mahsulü evrensel bir kelimadır.

Son ilahi kelam olan Kur'an, İnsanlığa daha kolay bir şekilde ulaşmanın metotları çerçevesinde kıssalar yoluyla mesajlarını insanlığa daha kolay ve anlaşılır bir şekilde ulaştırmıştır.

Kur'an kıssaları ve bu kıssaların kaynağı konusu, zaman zaman tartışılan konulardandır. Kuran kıssaları Kur'an'ın bir parçasıdır. Bu nedenle onların kaynağını vahiyden başka yerlerde aramak, Kur'an'ın vahiy eseri olmadığını söylemekle eşdeğerdir.

⁷² Bakara, 2/133, 136; Al-i İmran, 3/50, 84; Maide, 5/48; Araf, 7/65, 73, 85; Hud, 11/50, 61; Mü'minun, 23/32; Neml, 27/45; Fussilet, 41/14; Şura, 42/13; Ahkaf, 46/21; Saff, 61/6; Ala, 87/18, 19.

⁷³ Yusuf, 12/111.

Kur'an'ın, geçmiş milletlere dair anlattığı bu kıssalar, hem okuma-yazma bilmediğinden eski kitapları okuyup da içindekileri öğrenmesi mümkün olmayan ümmi Peygamber'in bir mucizesi; hem de, Kur'an'a eskilerin masalları,⁷⁴ diyen müşriklere bir cevaptır. Çünkü Kur'an dini davet ve tebliğ kitabı olduğundan, eskilerin masallarını değil; geçmiş kavim ve milletlerin gerçek haberlerini anlatır.⁷⁵

Kur'an'ın anlattığı kıssalar, bazı müsteşriklerin iddia ettiği gibi tarihî hakikatlerle ilgisi olmayan, sırf öğüt vermek maksadıyla söylenmiş sözler değil, bilakis; Kur'an'ın anlattığı kıssalar tarihî hakikatler ve geçmiş milletlere ait bizzat yaşanmış olayların haberleridir. Kur'an'da bu gerçek, "(Ey Muhammed!) Sana geçmişin haberlerinden bir kısmını böylece anlatıyoruz. Şüphe yok ki sana katımızdan bir zikir (Kur'an) verdik."⁷⁶ Ve "Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz. Onlar Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetlerini arttırmıştık."⁷⁷ şeklinde ifade edilir.

Kur'an'ın büyük kısmını oluşturan kıssalarla Kitab-ı Mukaddes kıssaları arasındaki benzerlikler, Müsteşriklerin ve bazı ilim adamlarının dikkatlerini çeken bir konu olmuştur. Kur'an'ın Allah'tan kaynaklanan bir vahiy olduğu gerçeğini kabul etmeyenler, Müslümanlarla temas kurdukları erken dönemlerden itibaren Kur'an'da yer alan bilgilerin kaynağını tespit etme çabası içerisine girmişlerdir.⁷⁸

Kıssaların vahiy mahsulü olmadığını iddia eden bu zihniyet söz konusu kıssaların Kitab-ı Mukaddes'te de zikredilmiş olmasından hareketle akla gelebilecek ilk konu, Hz. Muhammed'in bu kıssaları Kitab-ı Mukaddes'ten çaldığı ve kendince bazı değişiklikler yapmak suretiyle Kur'an'a uyarladığı iddiasıdır.⁷⁹

Müsteşriklerin bu iddiası kendilerine has bir iddia değildir. Bu iddialar Kur'an'ın iniş sürecinde müşrik Araplar ve Yahudiler tarafından Kur'an'ın mucizesi karşısında hayrete düşmeleri ve Hz. Muhammed (s.a.s.) kendi kavim ve milletlerinden olmadıklarından dolayı kışkırdıklarından bu sözlerin Hz. Muhammed aracılığıyla tebliğ edilmesini hazmedememişlerdir. Kur'an-ı Kerim: "Andolsun ki biz onların, "Kur'an'ı ona bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. İma ettikleri kimsenin dili

⁷⁴ Kalem, 68/15.

⁷⁵ Kara, Necati, *Kur'an'a Göre Hz. Musa Firavun ve Yahudiler*, Seha Yay., İstanbul, 1991, s. 37, 38.

⁷⁶ Taha, 20/99.

⁷⁷ Kehf, 18/13.

⁷⁸ Gündüz, Şinasi, "Kur'an Kıssalarının Kaynağı Eski Ahit (Tevrat) mi? Yapı, Muhteva ve Kaynak Açısından Torah Kıssaları", *VI. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu*, Ankara, Fecr Yay., 1998, s. 41.

⁷⁹ Şimşek, M. Sait, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, Yöneliş yay., İstanbul, 2000, s. 11.

yabancıdır. Bu Kur'an ise gayet açık bir Arapçadır.''⁸⁰ ayetinde müşriklerin bu iddialarını dile getirmekte ve onlara cevap vermektedir.

Yine Allah Resulü' nün döneminde yaşayan müşrikler Kur'an'ın ilahi sözler olduğunu kabul etmeyerek onun şiir, masal veya sihir olduğunu söylemişlerdir. Bu yaklaşımları, onların Kur'an'ı küçük düşürmek için kullanacakları sıfatları seçmekte zorlandıklarını ve şaşkınlıklarından dolayı ne söylediklerini bilemediklerini göstermektedir.⁸¹

Ayetlerde dile getirildiği üzere Mekkeli müşrikler, Hz. Muhammed'in bu sözleri Habeş asıllı bir demir ustasından, Rahip Bahira' dan ya da Varaka b. Nevfel' den aldığını ve Allah'a nispet ettiğini de iddia etmişlerdir. Bu iddiaların asılsız olduğunu Kur'an her kıssanın arkasında anlatılan bilgilerin ancak vahiy eseri olduğu şu ayetlerle vurgulanmaktadır:

*“(Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir...”*⁸²

*İşte bu (kıssa), gayb haberlerindendir. Onu sana biz vahiy yolu ile bildiriyoruz...”*⁸³

*Ey Muhammed! Musa'ya o emri verdiğimiz zaman sen (vadinin) batı tarafında değildin. (O olayı) görenlerden de değildin. Fakat biz (Musa'dan sonra) birçok nesiller meydana getirdik. Üzerlerinden uzun çağlar geçti. Sen Medyen halkı arasında yaşıyor değildin, ayetlerimizi onlardan okuyup öğreniyor da değildin. Fakat biz (bu haberi) göndereniz. Yine biz (Musa'ya) seslendiğimiz zaman Tur'un yan tarafında da değildin. Fakat Rabbinden bir rahmet olarak, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı gelmeyen bir kavmi, düşünüp öğüt alsınlar diye uyarman için (o haberleri) sana bildiriyoruz.”*⁸⁴

Bu ayetlerden anlaşılmaktadır ki Hz. Peygamber kıssaların vuku bulduğu toplumlar hakkında gerçek bilgiye ancak vahiy sayesinde ulaşmışlardır. Müsteşriklerden Watt' ın (ö.2006) yaptığı değerlendirme dikkat çekicidir. Watt' ın: *“Kur'an'da aktarılan kıssalar Müslümanlarca bilinmekteydi. Bu nedenle ana*

⁸⁰ Nahl, 16/103.

⁸¹ Abay, Muhammed, *Kur'an Kıssaları*, Ensar Neşriyat, 2007, s. 24.

⁸² Al-i İmran, 3/44.

⁸³ Yusuf, 12/102.

⁸⁴ Kasas, 28/44, 46.

noktalar kısaca anlatılmaktadır."⁸⁵ sözü de yukarda zikredilen ayetlerle bilinçli veya bilinçsiz yapılan eleştiriler reddedilmektedir.

Kur'an Hz. Peygamberden önce yaşayan Nuh, Hud, Salih ve Lut' un peygamber olarak gönderildikleri kavimlere ilişkin kıssaların akabinde Kur'an kıssalarının ilahi bir kelam olduğuna dair; '*Andolsun biz, Kur'an'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık. Var mı düşünüp öğüt alan?*'⁸⁶ anlamındaki ayeti dört defa zikretmiştir.

Zikredilen bu ayetler, Kur'an'ın vahiy mahsulü olduğunun açık delilleridir. Kur'an'ın son ve evrensel bir Kitap, Hz. Muhammed'in de son peygamber olduğu Ayet-i kerimelerde açıkça zikredilmiştir.

1.3.2. Kitab-ı Mukaddes Kaynaklı Olduğu İddiası

Kitab-ı Mukaddes' in bir parçası olan Eski Ahit, yazıya geçirilmeden yıllarca insanların hafızasında sözlü rivayet halinde olduğundan o dönemdeki şahısların yazdıkları birbirine karışmış, zamanla Eski Ahit orijinal metinden çok Yahudilerin o dönemdeki edebi türlerinden oluşan mitolojik bir özelliğe sahip olmuştur. Bu zaman içerisinde mukaddes kitapların içindeki kıssalarda dönemin edebi türlerinden etkilenecek masal türü, efsane ve hikayelere dönüşmüş; hak ile batıl birbirine karıştırıldığından vahye aykırı birçok halk inancı kıssalara girmiş, mevcut olan Kitab-ı Mukaddes'teki anlatımlarda Allah'a zafiyet ithamının olduğu açık bir şekilde görülmektedir.⁸⁷

Eski Ahit'in içerisinde mevcut olan Tekvin bölümünde Nuh Tufanı' nın⁸⁸ anlatıldığı kıssada, Nuh'un her canlıdan b i r e r ç i f t alması bildirilirken, başka bir yerde ise y e d i ş e r ç i f t alması istenmiştir. İlahi kelimelerde bu şekilde çelişkili ifadelerin bulunması, ondaki şüpheleri artırmaktadır.

⁸⁵ Watt, Montgomery, *Kur'an'a Giriş*, Çev. Süleyman Kalkan, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2006, s. 134.

⁸⁶ Kamer, 54/17, 22, 32, 40.

⁸⁷ Kılıç, a.g.e., *Mitoloji Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim*, s. 77.

⁸⁸ Tekvin, 6/19.

Yine Tevrat'taki kıssalarında a b a r t ı l a r ı n olduğu görülmektedir. Örneğin Kitab-ı Mukaddes'te geçen bilgilere göre, Zevah ve Salmunna doğulu halkların ordularından artakalan yaklaşık on bin kişilik orduyla beraber Kalkor' da idiler. Eli kılıç tutan yüz yirmi bin savaşı ölmüştü.⁸⁹

*“Sonra Ofra' ya, babasının evine dönüp kardeşlerini, Yerubbaal' ın yetmiş oğlunu bir tasın üzerinde kesip öldürdü. Yalnız Yerubbal' ın küçük oğlu Yotam kaçıp gizlendiği için sağ kaldı.”*⁹⁰

*“Süleyman'ın kral kızlarından yedi yüz karısı ve üç yüz cariyesi vardı. Karıları onu yoldan çıkardılar.”*⁹¹

Kitab-ı Mukaddes içerisindeki kıssalarda hoş izlenimler bırakmayan, ahlaka ters düşen, bir kutsal kitaba yakışmayacak ifadeler bulunmaktadır. Bunun en bariz örneği Lut 'un kızlarının babaları ile münasebetlerinin anlatıldığı su sözlerdir:

“LutSoar' da kalmaktan korkuyordu. Bu yüzden iki kızıyla kentten ayrılarak dağa yerleşti, onlarla birlikte bir mağarada yaşamaya başladı. Büyük kızı küçüğüne, “Babamız yaşlı” dedi, “Dünya geleneklerine göre uygun biçimde burada bizimle yatabilecek bir erkek yok. Gel, babamıza şarap içirelim, soyumuzu yaşatmak için onunla yatalım.” O gece babalarına şarap içirdiler. Büyük kız girip babasıyla yattı. Ancak Lut yatıp kalktuğunun farkında değildi. Ertesi gün büyük kızı küçüğüne, “Dün gece babamla yattım” dedi. “Bu gece de ona şarap içirelim. Soyumuzu yaşatmak için sen de onunla yat.” O gece de babalarına şarap içirdiler ve küçük kız babasıyla yattı. Ama Lut yatıp yatmadığının farkında değildi.”

*“Böylece Lut' un iki kızı da öz babalarından hamile kaldılar. Büyük kız bir erkek çocuk doğurdu, ona Moav (Babadan anlamına gelir), adını verdi. Moav bugünkü Moavlı' ların atasıdır. Küçük kızın da bir oğlu oldu, adını Ben-Ammi(Halkımın oğlu) koydu. O da bugünkü Ammonlular' ın atasıdır.”*⁹²

Bunun dışında Kitab-ı Mukaddes' teki Ezgiler Ezgisi kitabı ise tamamen cinsel içerikli ifadelerin yer aldığı bir kitaptır:

*“Beni dudaklarıyla öptükçe öpsün! Çünkü aşkın şaraptan daha tatlı.”*⁹³ *“Sanki birer çift geyik yavrusu memelerin, zambaklar arasında otlayan ikiz ceylan yavrusu,”*⁹⁴ *“Ne güzel sandaletli*

⁸⁹ Hakimler, 8/10.

⁹⁰ Hakimler, 9/15.

⁹¹ I. Krallar, 11/3.

⁹² Tekvin, 19/30, 38.

⁹³ Ezgiler Ezgisi, 1/2.

⁹⁴ Ezgiler Ezgisi, 4/5.

ayakların, ey soylu kız! Mücevher gibi yuvarlak kalçaların, usta ellerin işi. Karışık şarabın hiç eksilmediği, yuvarlak tas göbeğin. Zambaklarla kuşanmış, buğday yığını gibi karnın.”⁹⁵

Aslında ilahi kıssalarda verilmek istenen mesaj, ibret ve ders almayı sağlamaktır. Bunun için Kur’an kıssaları anlatırken kısa ve net bir şekilde anlatır ve gereksiz ayrıntılara girmez. Kitab-ı Mukaddes’te ilahi vahyin aksine gereksiz ayrıntı vardır. Bu kıssaları okurken kıssanın vermek istediği mesaj gereksiz ayrıntılar sayesinde muhatabı bıktırır. Asıl verilmek istenen mesaj, yerine ulaşmamış olur.

Kitab-ı Mukaddes kıssalarında Allah ve O’nun masum elçileri uygun olmayan ifadelerle tasvir edilmektedir. Bu Kitaplarda Allah acımasız, kaprisli, bazen kararlarından pişman olan bir varlık olarak tasvir edilir. Peygamberler ise içki içen, başkalarının namuslarına göz diken, hatta kızlarıyla zina edebilen kişiler olarak takdim edilmektedirler. Oysa Allah ve elçileri bu iftiraldan beridir. “*Rab insanların yaptığı kente kuleyi görmek için indi. “Tek bir halk olup aynı dili konuşarak bunu başardıklarına göre, düşündüklerini gerçekleştirecek, hiçbir engel tanımayacaklar.” dedi. “Gelin dillerini karıştıralım ki, birbirlerini anlamasınlar.” Böylece Rab onları yeryüzüne dağıtarak kentin yapımını durdurdu.*”⁹⁶

Peygamberlerin sıfatlarına uygun olmayan davranışlar onlara izafe edilmiştir. Mesela Lut’un kızlarıyla zina ettiği, Davut’un başkasının karısını ele geçirmek için planlar kurduğundan bahsedilmektedir.⁹⁷

Kur’an kıssalarında ise olaylar, çok özet ve dini açıdan ibret alınacak yönleriyle anlatılmış olmasına rağmen Kitab-ı Mukaddes’te, olayların gerçekleştiği yer ve zaman, hadisede geçen kişiler gibi o kadar teferruata yer verilmektedir ki, bu teferruat içerisinde ibret alınacak yönler adeta kaybolmaktadır.⁹⁸ Kur’an, Kitab-ı Mukaddesin aksine ayrıntıya girmez. Buna Ashab-ı Kehf kıssasını örnek verebiliriz. “*Yoksa sen, (sadece) Ashab-ı Kehf ve Ashab-ı Rakim’ i mi bizim ibret verici delillerimizden sandın?*”⁹⁹ şeklinde konuyu anlatarak, onları dışlayan “Kavim kimdir, nerede yaşamışlar, bu gençler kaç kişiydi, isimleri neydi?” gibi kısca aktarmanın amacına uygun olmayan ayrıntılara yer vermez.

⁹⁵ Ezgiler Ezgisi, 7/1, 2.

⁹⁶ Tekvin, 11/5, 8.

⁹⁷ II. Samuel, 11/2, 27.

⁹⁸ Şimşek, a.g.e. *Kur’an Kıssalarına Giriş*, s. 20.

⁹⁹ Kehf, 18/9, 26.

Kitab-ı Mukaddes' in tam aksine Kur'an, insanlık tarihini bir bütün olarak ele almaktadır. Kıssalar diliyle Kur'an, insanlık var oldukça da değişmeyecek pek çok kanunu muhataplarının dikkatlerine sunmaktadır. Zira Kur'an, evrensel ve ilahi bir kitap olarak kıyamete kadar varlığını devam ettirecektir.

Bütün bu anlatımlar ve verdiğimiz örnekler göstermektedir ki, Kur'an kıssalarının Kitab-ı Mukaddes'ten alınmadığı gayet açıktır. Zira Kur'an, Kitab-ı Mukaddes'in eksik bıraktığı yerleri tamamlamanın ötesinde bizzat onun yanlışlarını da düzeltmektedir. Yine Kitab-ı Mukaddes'te kıssalar başından sonuna kadar tek celsede anlatılırken, Kur'an genellikle arka arkaya cereyan etmiş olayları birçok sureye dağıtarak anlatır.

Kur'an kıssalarının kaynağı, insanlık tarihi içerisinde yaşanmış olaylardır. İnsanlar toplumların yaşadıkları gerçek bilgiye ancak Kur'an'da geçen ilahi vahiy sayesinde sahip olmuşlardır. Şayet kıssalar Kitab-ı Mukaddes kaynaklı olsaydı bu kitaplarda zikri geçen Nuh'un kızlarının babalarıyla münasebetlerini ilahi bir bilgi olarak nasıl izah edebiliriz. Yine bir peygamber olan Hz. Yakub' un oğulları arasında düşmanlığa varacak şekilde ayırım yapmak suretiyle Yusuf'u diğer oğullarından daha fazla sevdiğini peygamberlerin ortak vasıflarından olan adalet sıfatıyla nasıl bütünleştirebiliriz.

1.3.3. Mitoloji Kaynaklı Olduğu İddiası

Batı'daki bazı müsteşrik ve ilim adamları Kitab-ı Mukaddes'teki hikayelerle mitolojik hikayelerin kökenleri arasında bir ilinti tespit etmeleri sebebiyle, Kur'an-ı Kerim'i de kendi kitapları seviyesine indirme çabalarına girişmişlerdir. Mitolojik unsurların varlığını Kur'an'a da bulaştırmak veya en azından inananları bu konuda şüpheye düşürmek için her vesile ile propagandaya girişmişlerdir.

Kur'an kıssaları için, özellikle batılı müsteşrikler; "Tarihte gerçekleşmiş olaylar, simgesel veya sembolik ifadelerle yapılan bir anlatım şekli" gibi ifadelerle dile getirmektedirler.

İslam aleminde de Kur'an kıssaları için "mittir, mitolojidir, efsanedir" iddiaları tamamen Batıya endeksli düşünce tarzı ve düşünce kalıplarından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁰

Batılı Müsteşrik ve ilim adamlarının Kur'an'ın mitolojik kaynaklı olduğuna dair görüşlerinin ana gerekçeleri şunlardır:¹⁰¹

1-Kur'an-ı Kerim'i de kendi muharref kitapları seviyesine indirme çabaları.

2-Müslüman toplumların geri kalış psikolojisinden kaynaklanan kompleksler.

3-Kur'an kıssalarında zaman ve mekan unsurlarına yer verilmeyişi.

4-Kur'an'daki "kıssa" kavramının "hikaye" veya "mesel" türünde olduğu vehmi.

Bütün bu iddiaların aksine Kur'an daha vahyolunduğu andan itibaren günümüze kadar kesintisiz ve eksiksiz bir biçimde intikal etmiştir. Bu açıdan Kur'an'ın Kitab-ı Mukaddes'ten farklı bir seyri vardır. Hz. Peygamber döneminde nazil olan ayetler, bir taraftan vahiy katipleri tarafından yazıya geçirilirken, diğer yandan da ezberlenmiş, Peygamber'in vefatının akabinde de Zeyd b. Sabit'in başkanlığında kurulan bir heyet tarafından cem edilmiştir. Bu nushalar Hz. Osman zamanında çoğaltılmıştır.

Aslında, Kur'an'da Kitab-ı Mukaddes'e benzer mitoloji olarak nitelendirilebilecek herhangi bir unsura rastlamak mümkün değildir.

1.3.4. İsrailiyyat Kaynaklı Olduğu İddiası

İslam'a ve özellikle tefsire girmiş olan Yahudi, Hıristiyan ve diğer dinlere ait kültür kalıntılarıyla, dinin gerek lehine ve gerekse aleyhine uydurulup, Hz. Peygamber'e ve O'nun muasırları olan sahabe ile müteakip nesillere izafe edilen her

¹⁰⁰ Watt, Kur'an'a Giriş, s. 55-71; Gündüz, "Kur'an Kıssalarının Kaynağı Eski Ahit mi?," s. 43-44.

¹⁰¹ Şengül, Kur'an Kıssaları Üzerine, s. 48-51

türlü haber, ‘israiliyyat’ kelimesinin manası içine girer. Bu kelime ile İslam’a yabancı olan her şey anlaşılmaktadır.¹⁰²

Allah tarafından gönderilen kitapların hepsi ilahi buyrukları emretmekte, peygamberler de bu ilahi mesajları insanlığa tebliğ etmektedir. Gönderilen her bir kitap, kendinden önce indirilen kitabın doğrulayıcısıdır. Ancak bir kitabın kendinden önceki kitabın doğrulayıcı olması, o kitabın tıpatıp aynısı demek değildir.

Kur'an-ı Kerim, Arapların biri yaz, diğeri kış mevsiminde olmak üzere ticaret için iki yolculuklarının olduğundan bahsetmektedir.¹⁰³ Kış yolculuğu Yemen'e, Yaz yolculuğu da Şam tarafına yapılırdı. Buralarda çoğunluğu Yahudi olan Ehl-i Kitap yaşadığından, gerek Arap yarımadasında gerek bu yolculuklar sırasında Araplarla Ehl-i Kitap arasındaki münasebetlerin sonucu olarak Arap kültürüne Ehl-i Kitap kültürünün de karışmış olması tabiidir. Ancak cahiliye döneminde bu etkilenmenin büyük boyutlara ulaştığını söyleyemeyiz. Çünkü Arapların çoğu müşrikti ve Ehl-i Kitap kültürüne çok da fazla ilgi duymuyorlardı. Etkilenme daha çok İslam'ın gelişinden sonra olmuştur.

Öte yandan, kıssalardaki bu boşlukların israiliyatla doldurularak hüküm elde edilmeye çalışılmasının uygun olmadığı belirtilir. Çünkü Kur'an'daki kıssalar konu bütünlüğü halinde zikredilmeyip yeri ve zamanı gelince kesitler halinde veya konunun anlaşılmasına yardımcı olacak tarzda sunulmuşlardır. Kıssalarda ve onların aralarında bulunan bazı boşluklar, maalesef, israiliyatla doldurulmaya çalışılmıştır.¹⁰⁴ İslam'ın ilk yıllarında Kur'an'ın yorumu için israiliyyatı kullananların sayısı çok fazla değilken tabiin ve tebeu't-tabiin devrinde bu sayı artmış, onların kullandığı şüpheli riayetler, israiliyatla ilgisi olmayan merfu ve mevkuף rivayetlerin yerini alacak duruma gelmiştir.¹⁰⁵

Tefsirlerde zikredilen israiliyyat incelendiğinde genellikle, geçmiş peygamberler ve bunların ümmetleri hakkında olduğu görülür. Adem ve Havva'nın yaratılışı, cennetteki hayatları, Kabe'nin yapımı, Nuh'un gemisi ve tufan hadisesi, İbrahim'in babasıyla ilişkisi, onun kurban etmek niyetinde bulunduğu oğlunun İsmail

¹⁰² Aydemir, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyyat*, Beyan Yay., İstanbul, 2000, s. 6, 7.

¹⁰³ Kureyş, 106/1,4.

¹⁰⁴ Acar, a.g.m., Bir İctihad Kaynağı olarak Kur'an Kıssaları'' s. 97, 152.

¹⁰⁵ Birışık, Abdülhamit, “İsrailiyat” DİA, Diyanet Vakfı Yay., C. 23, 2001, s. 199, 200.

mi yoksa İshak mı olduğu, Davud ve iki hasımın muhakemesi, Harut ve Marut kıssası, İsrailoğulları, Yusuf'un ailesiyle olan ilişkisi, kuyuya atılması, iffet ve namusu, Züleyha'nın kim olduğuna dair rivayetler, Eyyub' un imtihan edilmesi, İlyas'ın hayatı, Musa'nın Mısır ve Medyen günleri, Firavun ile olan mücadelesi, İsa'nın ve annesi Meryem'in hayatı gibi pek çok konuda israiliyyat bulunmaktadır.¹⁰⁶

1.3.5. Tarih Kaynaklı Olduğu İddiası

Kur'an'ın İlahi mesaj olma özelliğinden dolayı, anlatılan kıssalarda insanlar arasında yaygın olan tarih anlayışından farklı bir tarih anlayışının olduğu görülmektedir. Bu tarihe ana hatlarıyla ve özetle insanlığın tarihi de demek mümkündür. Kur'an-ı Kerim'e tarihi bir kaynak olarak baktığımızda güvenilir bir kitap olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Kur'an'ın kaynağı vahiydir. Vahiy kaynaklı Kur'an metninin herhangi bir tahrif ve değişikliğe maruz kalmadan sıhhatli bir şekilde günümüze kadar ulaşması konusunda da herhangi bir şüphe yoktur.¹⁰⁷

Kur'an kıssalar üslubuyla peygamberler tarihiyle birlikte, insanlık tarihini, insanın yaratılışını göz önünde tutarak, en güzel kıssaları müşahhas bir şekilde anlatır. Kuran bu kıssaları anlatırken Tevhid akidesini insanlığın zihnine yerleştirmeyi ve hayatı bu istikamette dizayn etmeyi hedef olarak zikrettiğini beyan eder.¹⁰⁸ Kur'an Kıssalar yoluyla fikirleri müşahhaslaştırarak, dinleyenlerin kolay anlamasını temin edip, Tevhid inancının insanların zihninde daha iyi yerleşmesini ve unutulmamasını sağlar.¹⁰⁹

Kur'an kıssalarına baktığımız zaman genellikle işlenen konuların peygamberler ve bunların hak davalarının tarihi olduğunu görürüz. Tarihte farklı peygamberler aracılığıyla defalarca tekerrür eden İlahi davetler karşısında insanların durumu nedir? Daveti kabul edenlerle, etmeyenler ve bunların yaratıcı karşısındaki durumları anlatılarak, Kur'an muhataplarını, daha önce düşülen hatalara, karşı

¹⁰⁶ Aydemir, a.g.e., *Tefsirde İsrailiyyat*, s. 73, 315.

¹⁰⁷ Cerrahoğlu, a.g.e., *Tefsir Usulü*, s. 62, 78; Kılıç, a.g.e., *Mitoloji Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim*, s. 121, 160; Ersöz, İsmet *Kur'an Tarihi-Kur'an-ı Kerim'in İndirilişi ve Bugüne Gelişi*, İstanbul, 1996, s. 29.

¹⁰⁸ Bakara, 2/65, 66; A'raf, 7/176; Hud, 11/120; Yusuf, 12/111; Nur, 24/34; Kamer, 54/4, 5.

¹⁰⁹ Atay, Hüseyin *Kur'an'a Göre İman Esasları*, Ankara, 1961, s. 34.

uyarmak ve aynı hatalara düşmekten onları kurtarmaktır. Peygamberlerin ve onların arkasında giden seçkin insanların sergilediği örnek hayatı yaşamaya, ideal çizgiyi tutturmaya özendirerek, Allah'ın istediği ve razı olduğu kullar seviyesine çıkarmaktır.¹¹⁰

Kur'an, anlattığı tarihi olaylarda teferruata yer vermez. Mesela Kur'an'da Nuh Tufanı'ndan ona yakın ayette bahsedilmektedir.¹¹¹ Ancak Nuh Tufanı umumimidir? Yoksa bölgesel midir? Tennur'un mahiyeti nedir? Gemi' de taşınanların kimlikleri, kaç gün gemide kaldıkları, nereye indikleri, suyun istilasının kaç gün devam ettiği, boğulan kimselerin kurtulmak için gösterdikleri gayretlerin neler olduğu vb. teferruat anlatılmamıştır."¹¹²

Kur'an kıssalarını genel olarak değerlendirdiğimizde, tezimizde işlediğimiz Yusuf kıssasının Kur'an kıssaları içerisinde baştan sona aynı konuyu aktaran nadir kıssalardan olduğu görülmektedir.

Kur'an, tarihi araştırmanın bilinen tarihi çağların ötesine kadar varılmasını ister. Konuyla ilgili bir ayet-i kerime de şöyle buyrulmaktadır:

*"Allah'ın yaratmaya nasıl başlayıp, (öldükten) sonra onu nasıl tekrar iade edeceğini anlamazlar mı? Doğrusu bu Allah'a kolaydır. De ki: 'Yeryüzünde dolaşın; Allah'ın yaratmaya (ilk olarak) nasıl başladığını bir görün. İşte Allah aynı şekilde (ölüp dağılan bedenleri) Ahiret'e mahsus bir diriltme ile yeniden inşa eder. Doğrusu Allah her şeye kadirdir."*¹¹³

Kur'an, kıssalar üslubuyla geçmiş milletlerin haberlerinden, bazı önemli tarihi olay ve şahsiyetlerden, önemli bilgiler sunmaktadır. Kur'an, Musa kıssasıyla, Mısır'ın firavunlar devrindeki ilahlaştırılmış krallarla ilgili bilgileri, o devirdeki politik, ekonomik ve sosyal olgulardan haber vermektedir.¹¹⁴ İbrahim kıssasıyla, bize eski Irak'la ilgili birçok bilgiyi haber vermektedir.¹¹⁵ İsrailoğulları ile ilgili tarihi bilgide Kur'an şöyle demektedir: *"Şüphesiz bu Kur'an İsrailoğulları'na hakkında ihtilaf ettikleri şeylerin birçoğunu anlatır."*¹¹⁶

¹¹⁰ Gazzali, Muhammed, *Nazaratfi'l - Kur'an*, Kahire, 1962, s. 114.

¹¹¹ Araf, 7/59, 71; Hud, 11/25, 49; Mü'minun, 33/23; Şuara, 26/105, 122; Kamer, 54/9, 15; Nuh, 71/1, 28.

¹¹² Harman, Ömer Faruk, "Nuh", *DİA, Diyanet Vakfı Yay.*, C. 33, 2007, s. 224, 227.

¹¹³ Ankebut, 29/19, 20.

¹¹⁴ Bakara, 2/47, 74; A'raf, 6/103, 155; Yunus, 10/75, 93; Taha, 20/9; Şu'ara, 26/1, 68; Kasas, 28/3, 44.

¹¹⁵ Bakara, 2/258; Enam, 6/74, 83; İbrahim, 14/35, 41; Meryem, 19/41, 51; Enbiya, 21/51, 73; Şuara, 26/69, 89.

¹¹⁶ Neml, 27/76.

Kur'an, Kitab-ı Mukaddes' in hiçbirinde olmayan, tarihte helak olmuş Arap kavimlerini ve birçok önemli tarihi olayları (Ashab-ı Uhdud Kıssası, Fil Olayı, Ad ve Semud Kavimleri, Ashab-ı Kehf kıssası, Arim Seli İbrahim' in oğlu İsmail'le birlikte Hicaz'ın kutsal bir yeri olan Mekke'ye hicret etmeleri ve İsmail'i oraya yerleştirmesi) anlatmaktadır.¹¹⁷

Kur'an'da anlatılan kıssalar konusunda; "Bu olaylar gerçekten tarihte meydana gelmiş hadiseler değildir, öncekilerin masalları, geçmişe ait efsanelerdir, 'mit'tir, sembolik veya tarihi gerçekliği olmayan edebi bir anlatımdır..." gibi görüş ve ithamların varlığı da Kur'an ayetleriyle ifade edilmektedir.¹¹⁸

Bu iddialar her asırda bazı müsteşrikler ve tarihçiler tarafından da ısrarla dillendirilmiştir. Batılı müsteşriklerin bu iddialarını asrımızda Müslüman dünyasında ilk dillendiren Mısırlı Muhammed Ahmed Halefullah (ö.1997) gelmektedir. M. Halefullah 1947'de Kur'an kıssaları konusunda oryantalistlerin görüşleri istikametinde bir doktora tezi hazırlamıştır.

Halefullah bu çalışmasında Kur'an kıssalarına tamamen edebi bir açıdan bakarak, Kur'an'la hiç mi hiç bağdaşmayan bir değerlendirmesinde onların edebi birer sanat örneği,¹¹⁹ temsili¹²⁰ veya uydurma¹²¹ oldukları iddiasındadır.

Bütün bu bilgi ve iddialar Kur'an'ın bazı müsteşrik tarihçilerin anlattığı gibi, tarihte geçmiş milletlerin haberlerini anlatan bir tarih kitabı olmaktan ziyade, Kur'an'ın anlattığı tarihi her olay ve haber gerçekten tarihte yaşanmış, meydana gelmiş gerçeklerden başka bir şey olmadığına dair Kur'an' da birçok ayet vardır.¹²²

¹¹⁷ Araf, 7/65, 73, 79; Hud, 11/50, 68; Şuara, 26/123, 159; Kehf, 18/9, 26; Sebe, 34/ 15, 19; Buruc, 85/4,

10; Fil, 105, 5; Bakara, 2/124, 131; İbrahim, 14/34, 41.

¹¹⁸ Enam, 6/25; Enfal, 8/31; Nahl, 16/24; Mü'mininun, 23/83; Furkan, 25/5; Nemi, 27/68; Ahkaf, 46/17; Kalem, 68/15; Mutaffifin, 83/13.

¹¹⁹ Halefullah, a.g.e., *el-Fennu'l Kasasi*, s. 116, 152, 180.

¹²⁰ Halefullah, a. g. e. , s. 153, 170.

¹²¹ Halefullah, a. g. e. , s. 171, 183.

¹²² Bakara, 2/44, 178, 179, 252; Al-i İmran, 3/3, 44, 62; Nisa, 4/87; Maide, 5/27, 32, 42, 50; A'raf, 6/85,

87; Hüd, 11/49; İsrâ, 17/9; Kehf, 18/13; Fatır, 35/31; Zümer, 39/2, 41; Casiye, 45/6.

1.4. KİTAB-I MUKADDES KISSALARIYLA İLGİLİ İDDİALAR

Kitab-ı Mukaddes kıssalarının kaynağı konusunda batılı din bilginleri ve İslam coğrafyasındaki Müslüman din adamları tarafından bu kıssaların ilahi olup olmadığı veya ne kadarının ilahi ne kadarının mitolojik, tarihsel ve efsane olduğu konusunda görüş birliğine varılabilmemiş değildir. Bu kıssalarla ilgili çeşitli görüşler beyan edilmiştir. Bu görüşleri bu bölümde maddeler halinde incelemeye çalışacağız.

1.4.1. Mitolojik Kaynaklı Olduğu İddiası

Kitab-ı Mukaddes yazıya geçirilmeden önce sözlü gelenek halindeydi. Yazıya geçirilmeden insanların hafızasından başka dayanağı olmayan sözlü halk geleneği halinde yıllarca hafızalarda yaşatılmaya çalışıldı. İnsan hafızasının zayıf olması nedeniyle yazıldığı döneme kadar Allah'tan vahyedildiği şekilde aslını koruması mümkün değildir.

Kitab-ı Mukaddes'te bulunan hikmetli sözler, meseller, dualar, beddualar, peygamberlerin insanlara tebliğ ettikleri kanunlar bu kitaptaki şifahi geleneklerdendi. Bu tür anlatımlar gerek aile yolu ile gerekse din adamları yolu ile rivayet edilmiş bu rivayetler kısa bir süre sonra masal haline gelerek, bizzat Tanrı'nın elinden çıktığı kabul edilen On Emir'in bile farklı iki rivayeti oluşmuştur.¹²³

Kitab- ı Mukaddes zamanla Yahudi'lerin yaşadığı dönemdeki edebi türlerle birbirine karışarak, asıl metinden çok Yahudilerin o dönemdeki edebi türlerinden oluşan mitolojik bir özelliğe sahip olmakla karşı karşıya kalmıştır.

Bütün bu sözlü geleneğin neticesi olarak kıssalar da dönemin edebi türlerinden etkilenmiştir.

1.4.2. Abartılı Olduğu İddiası

Kitab-ı Mukaddes kıssalarında tarihin ve insan aklının kabul edemeyeceği abartılar mevcuttur. Mesela “Zevah ve Salmunna doğulu halkların ordularından

---

¹²³ Çıkış, 20/1, 21; Tensiye, 5/1, 30.

artakalan yaklaşık on bin kişilik orduyla beraber Kalkor' da idiler. Eli kılıç tutan yüz yirmi bin savaşçı ölmüştü.”¹²⁴

“*Sonra Ofra' ya, babasının evine dönüp kardeşlerini, Yerubbaal 'in yetmiş, üçyüz elli bir günü bir taşın üzerinde kesip öldürdü. Yalnız Yerubbal' ın küçük oğlu Yotam kaçıp gizlendiği için sağ kaldı.*”¹²⁵ Bu rakamlar o günün şartları dikkate alındığında abartılı rakamlardır. Aynı durum Kral Süleyman kıssasında da mevcuttur. “*Süleyman' a bir yılda gelen altın miktarı 666 talantı (yaklaşık olarak 23 ton) buluyordu.*”¹²⁶ “*Süleyman' ın kral kızlarından yedi yüz karısı ve üç yüz cariyesi vardı. Karıları onu yoldan çıkardılar.*”¹²⁷

Bu vb. rivayetler Kitab-ı Mukaddes' teki abartılı ifadeleri açıkça görülmektedir.

1.4.3. Ahlak' a Aykırı Anlatımlar Olduğu İddiası

Kitab-ı Mukaddes Kıssaları' nda bir kutsal kitaba yakışmayacak ifadelerin bulunduğu görülmektedir. Lut' un kızlarının babaları ile münasebetlerinin anlatıldığı kıssa bu duruma güzel bir örnektir.

Kitab-ı Mukaddes' teki “Ezgiler Ezgisi” kitabı cinsel içerikli ifadelerin yoğun olarak görüldüğü bir kitaptır. Bunlardan bir kaç şöyledir: “*Beni dudaklarıyla öptükçe öpsün! Çünkü aşkın şaraptan daha tatlı.*”¹²⁸ “*Sanki birer çift geyik yavrusu memelerin, zambaklar arasında otlayan ikiz ceylan yavrusu.*”¹²⁹ “*Ne güzel sandaletli ayakların, ey soylu kız! Mücevher gibi yuvarlak kalçaların, usta ellerin işi. Karışık şarabın hiç eksilmediği, yuvarlak taş göbeğin. Zambaklarla kuşanmış, buğday yığını gibi karnın.*”¹³⁰

İlahi kelimelerin ruhuna ve ilkesine yakışmayan bu tarz ifadeler, Kitab-ı Mukaddes'teki bu tarz rivayetler hakkında şüphe oluşturmaktadır.

¹²⁴ Hakimler, 8/10.

¹²⁵ Hakimler, 9/15.

¹²⁶ I. Krallar, 10/14.

¹²⁷ I. Krallar, 11/3, 54.

¹²⁸ Ezgiler Ezgisi, 1/2.

¹²⁹ Ezgiler Ezgisi, 4/5.

¹³⁰ Ezgiler Ezgisi, 7/1, 2.

1.4.4. Ayrıntılarla Dolu Olduğu İddiası

Kitab-1 Mukaddes kıssalarında asıl verilmek istenen mesaj gereksiz ayrıntılar neticesinde anlaşılabilir hale gelmiştir. Mesela Yahuda oğullarının mirası sayılırken 14 şehir ayrı ayrı zikredilmektedir. Diğer aşiretler içinde aynı anlatımlar mevcuttur.

“Yahudaoğulları’ nın Edom sınırına doğru en güneyde kalan kentleri şunlardı: Kavel, Eder, Yagor, Kina, Dimora, Adada, Kedes, Hasor, Yilnan, Zif, Telem...” ¹³¹

Aynı şekilde Süleyman’ın evini on üç yılda yaptığı bildirilerek evle ilgili teferruat girilmiştir. *“Süleyman kendine, yapımı on üç yıl süren bir saray yaptırdı. Uzunluğu yüz, genişliği elli, yüksekliği otuz arşın olan Lübnan Ormanı adında bir saray daha yaptırdı. Saray sedir kirişler yerleştirilmiş dört sıra halindeki sedir sütunların üzerine yapılmıştı. Sütunların üstündeki kırk beş kirişin üstü sedir tahtalarıyla kaplanmıştı. Bir sıra on beş kirişten oluşuyordu. Kafesli pencereler üç sıra halinde birbirine bakacak biçimde yapılmıştı...”* ¹³²

Kutsal kitaplarda kıssalar aracılığıyla bizlere mesaj verilmek istenmiştir. Fakat Kitab-1 Mukaddesteki bu ifadeler mesajdan ziyade bir meslek grubuyla ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bu durum Kur’an’daki Kıssaların anlatılış gayesine uygun değildir.

1.4.5. Allah’a ve Peygamberlere Yakışmayan İzafelerin Varlığı İddiası

Kitab-1 Mukaddes’te zikredilen kıssalarda Allah’a ve elçilerine çirkin iftiralar atılmaktadır. Allah; “acımasız”, “kaptisli”, bazen kararlarından “pişman” olan bir varlık olarak tasvir edilirken, peygamberler; “içki içen, başkalarının namuslarına göz diken, hatta kızlarıyla zina edebilen” kişiler olarak takdim edilmektedirler. Oysa Allah ve elçileri bu iftiralardan beridir. *“Rab insanların yaptığı kente kuleyi görmek için indi. “Tek bir halk olup aynı dili konuşarak bunu başardıklarına göre, düşündüklerini gerçekleştirecek, hiçbir engel tanımayacaklar.” dedi. “Gelin dillerini karıştıralım ki, birbirlerini anlamasınlar.” Böylece Rab onları yeryüzüne dağıtarak kentin yapımını durdurdu.”* ¹³³ İnsanların yaptıklarından sonra haberdar olan, insanların kötülüklerini düşünen bir tanrı anlayışı

¹³¹ Yesu, 15/21, 63.

¹³² I.Krallar, 7/1, 12.

¹³³ Tekvin, 11/5, 8.

ortaya çıkmaktadır. Yine Yakub'n tanrı ile gürleştiğinden ve onu yendiğinden,¹³⁴ bahsedilmektedir. Lut' un kızlarıyla zina ettiğİ,¹³⁵ Davut' un başkasının karısını ele geçirmek için planlar kurduğundan bahsedilmektedir.¹³⁶

Hiç kuşku yok ki Kitab-ı Mukaddes teki bu anlatımlardan Allah ve Resulleri beridir.

1.4.6. Çelişkili İfadelerin Kullanılmış Olması

Kitab-ı Mukaddes kıssalarında, kutsal bir kitapta bulunmaması gereken, bulunduğu zaman da sonradan tahrif edildiğini gösteren çelişkili ifadeler görölmektedir. Mesela Nuh Tufanı' nın anlatıldığı kıssada bir yerde Nuh' un her canlıdan birer çift alması bildirilirken, başka bir yerde ise yedişer çift alması istenmiştir. *“Sağ kalabilmek için her canlı türünden bir erkek, bir dişi olmak üzere birer çifti gemiye al.”*¹³⁷ *“Yeryüzünde soyları tükenmesin diye, yanına temiz sayılan hayvanlardan erkek ve dişi olmak üzere yedişer çift, kirli sayılan hayvanlardan birer çift, kuşlardan yedişer çift al.”*¹³⁸

Kitab-ı Mukaddes içerisindeki Yeni Ahit'te de çelişkili ifadelerin olduğunu görmekteyiz. Yahudiler İsa'dan delil isteyince, Markos İncil'inde onlara delil göstermeyeceğini bildirir. *“Ferisiler gelip İsa'yla tartışmaya başladılar. Onu denemek amacıyla gökten bir belirti göstermesini istediler. İsa içten ah çekerek, “Bu kuşak neden bir belirti istiyor?” dedi. “Size doğrusunu söyleyeyim, bu kuşağa hiçbir belirti gösterilmeyecek.”*¹³⁹ Matta İncil'inde ise Yunus peygamberin delilinin gösterileceği ifade edilmiştir. *“Bazı din bilginleri ve Ferisiler, “Öğretmenimiz senden doğüstü bir belirti görmek istiyoruz” dediler. İsa onlara şu karşılığı verdi. “Kötü ve vefasız kuşak belirti istiyor! Ama ona peygamber Yunus'un belirtisinden üçyüz kırkbir gün bir belirti gösterilmeyecektir.”*¹⁴⁰

¹³⁴ Tekvin, 32/22, 28.

¹³⁵ Tekvin, 9/30, 38.

¹³⁶ II. Samuel, 11/2, 27, 56.

¹³⁷ Tekvin, 6/19.

¹³⁸ Tekvin, 7/2, 3.

¹³⁹ Markos, 8/11, 12.

¹⁴⁰ Matta, 12/38, 39.

Kitab-1 Mukaddes' teki bilgiler de bazen birbiriyle çelişebilmektedir. Yuhanna İncil' inde, "Eğer kendim için tanıklık edersem, tanıklığım geçerli olmaz. Ama benim için tanıklık eden üç yüz kırk bir gün den biri vardır." ¹⁴¹

"Ferisiler, "Sen kendin için tanıklık ediyorsun, tanıklığın geçerli değildir" dediler. İsa onlara şu karşılığı verdi: "Kendim için tanıklık etsem bile tanıklığım geçerlidir. Çünkü nereden geldiğimi ve nereye gideceğimi biliyorum. Oysa siz nereden geldiğimi ve nereye gideceğimi bilmiyorsunuz." ¹⁴²

Genelde Kitab-1 Mukaddes özelde Tevrat pasajlarına bakıldığında birçok çelişkinin olduğu görülmektedir. Bu çelişkiler bazı müfessirlerce nesh olarak değerlendirilse de İlahi kitapla bağdaştırılamayacak pasajların olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

1.5. KISSALARIN KUR'AN VE KİTAB-I MUKADDES' TEKİ AMAÇLARI

Kur'an kıssalarında gözetilen amaçlar arasında Hz. Peygamber'in ve müminlerin felaket ve sıkıntılara karşı dayanma gücünü arttırmak, ¹⁴³ onları teselli etmek, dua, sabır ve tevekküle teşvik, Allah'ın kulları üzerindeki nimetlerini hatırlatmak, din olgusunun Hz. Adem'den beri süregelen tarihi gerçekliği ortaya koymak, iman esaslarını açıklamak, insanları düşündürmek ve ibret almalarını sağlamak, peygamberlerin tebliğ ettiği dinin birliğini açıklamak, insanlığı şeytana karşı uyarmak, moral ve motivasyon sağlayarak insanlara teselli vermek, insanları ahlaklı bir hayat yaşamaya teşvik etmek, peygamberlere moral verip onları motive etme, gelecek toplumların zihninde örnek bir hatıra oluşturma, kıyametin gerçekliğinden kuşku duyulmamasını sağlama konularında Kur'an kıssalarının anlatım ve yöntemiyle Kitab-1 Mukaddes kıssalarının anlatım ve yöntemlerinin farklı oldukları görülür.

Kur'an kıssalarında temel amaç olarak, genelde Kitab-1 Mukaddes özelde ise Tevrat'ta geçen kıssalar gibi tarihi olayları ayrıntılarıyla ortaya koymak değil, ibret

¹⁴¹ Yuhanna, 5/31, 32.

¹⁴² Yuhanna, 8/13, 14.

¹⁴³ Hud, 11/102.

ve derslerle insanlığa dini mesaj vermek olduğundan, olaya önem atfedilmiş, bu sebeple ibret gayesine hizmet etmeyen, olayın şahısları, kahramanları, zaman ve mekanı, olayların kronolojik sıralaması gibi hususlar önemsenmemiştir. Bundan dolayı Tevrat'tan farklı olarak Kur'an kıssalarının anlatım yönteminde üç temel özellik göze çarpar.¹⁴⁴

1- Tekrar

2- Olayların sadece maksada yetecek kadarının anlatılması

3- Kıssaların arasında ibret alınacak husus ve noktaların ne olduğunun belirtilmesi.

Yukarda zikri geçen gerekçelerden dolayı bu bölüm Kur'an daki kıssaların amaçları doğrultusunda incelenmeye çalışılacaktır.

1.5.1. İman Esaslarını Açıklamak

Yüce Allah her insanı (İslam) fitratı üzerine yaratmıştır. Bu durumu Hz. Peygamber şöyle dile getirir: *“Her çocuk (İslam) fitratı üzere (Allah'a inanmaya ve İslam dinini kabule eğilimli olarak) doğar. Sonra anne ve babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar.”*¹⁴⁵

İslam fitratıyla imanlı bir nesil olarak doğan insanoğlu zaman zaman yüce yaratıcı tarafından ilahi mesajları iletme ve zafiyete uğramış olan imanı yeniden canlandırmak için elçiler ve kitaplar göndermiştir.¹⁴⁶

Kur'an Allah'ın insanlara doğru yolu göstermek için Hz. Muhammed aracılığıyla insanlara gönderilen son ilahi kitaptır. İlahi dinlerin hepsi temelde tevhid inancını sağlamak imanı konulardaki eksiklikleri gidermek suretiyle yaratılış fitratına uygun bir hayat benimsemelerini esas alır. Elçiler aracılığıyla gönderilmiş olan

¹⁴⁴ İdris, Şengül, “Kıssa”, *DİA, Diyanet Vakfı Yay.*, C. 25, 2002, s. 498, 501

¹⁴⁵ Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Cami'u's-Sahih*, C. VI, tah. Mustafa Dib el-Boğa, Beyrut, 1987, Cenaiz, C. 23, s. 97.

¹⁴⁶ Yunus, 10/57.

Kur'an'ın muhtevasındaki parçalardan büyük bir bölümünü oluşturan kıssalarda da anlatılan mesajların hepsi aslında Kur'an'ın indiriliş amacıyla aynıdır.¹⁴⁷

Toplumsal yaşamın sağlıklı ve huzurlu olması için Kur'an'ın diğer hükümlerinden çıkartacağımız hükümleri Kur'an'ın bir parçası olan kıssalardan da çıkarmalıyız.

Kur'an'da zikredilen kıssalar insanı tevhid inancına davet etmekte, bu davetle insanlar Allah'ın varlığına, eşi ve benzerinin olmadığı ikrarına çağrılmakta, kıssalar yoluyla insanlara vahyi daha kolay anlayıp uygulayabilmeleri için, tarihte bizzat vuku bulmuş somut örnekler sunarak geçmişte imanı zafiyet içine düşen kavimlerin yaşadıkları tecrübeleri bu güne getirerek insanları özellikle imanı konularda dikkatli olmaya davet etmektedir.

Kur'an kıssalarına baktığımız zaman geçmişte yaşamış peygamberlerin kavimleriyle giriştiği tevhid mücadeleleri,¹⁴⁸ sonunda inananların kazanan, inkarcıların ise kaybeden tarafta yer almaları, elçilerin başlarına gelenler, ve bu elçilerin gösterdikleri sabır örnekleri, günümüz insanı tarafından gerçekten üzerinde ciddiyetle düşünülmesi ve ibret alınması gereken konulardandır. Tevrat'ta ise daha çok İsrailoğullarını kayıran bir ilah vurgusu görülmektedir.

1.5.2. İnsanları Düşündürmek ve İbret Almalarını Sağlamak

Kur'an kıssalarının en önemli amacı, insanları geçmişte yaşanan olaylar üzerine inceden inceye düşündürerek ibret almalarını sağlayıp onlara uyarıda bulunmaktır.¹⁴⁹ Bu konuda Kur'an'da anlatılan kıssalara ilişkin ayetlerde şu ifadeler yer verilmektedir: *“And olsun ki, onların kıssalarında akıl sahipleri için bir ibret vardır.”*¹⁵⁰

Peygamberlerin kıssalarından ibret almak değişik şekilde olur: Yusuf kuyuya atıldıktan sonra onu aziz kılmaya, zindanda hapsedilmesinden sonra yükseltmeye, köle olduğu zannedilirken Mısır'ın efendisi yapmaya, aradan uzun zaman geçtikten

¹⁴⁷ Bakara, 2/133.

¹⁴⁸ Araf, 7/85.

¹⁴⁹ Al-i İmran, 3/13; Nahl, 16/66; Mü'minun, 23/21; Nur, 24/44; Nazi'at, 79/26.

¹⁵⁰ Yusuf, 12/111.

sonra istediği şekilde ebeveyni ve kardeşleri ile onu bir araya getirmeye kadir olan Allah'tır.

*Hiç yeryüzünde gezmediler mi ki (kendilerinden öncekilerin mahvolanların yerlerini görsünler de) düşünecekleri kalpleri, işitecekleri kulakları olsun (akılları başlarına gelsin, hak sözünü işitsinler). Zira gözler kör olmaz fakat (asıl) göğüslerdeki kalpler kör olur.*¹⁵¹

*“Onu insanlara bir mucize ve bizden bir rahmet kılmak için (bunu yapacağız).”*¹⁵² *Elbette bunda inananlar için bir ibret vardır.”*¹⁵³

Akli melekelerle yaratılmış olan insan; akıl, irade ve vicdan melekelerini kullanarak etrafında olup biten her şeyden ibret almak durumundadır.

*“Peygamberlerin haberlerinden kendisiyle kalbinizi pekiştireceğimizden her türlüünü sana anlatıyoruz. Bu haberlerin içerisinde sana gerçek (bilgi) ulaşmakta; müminlere de bir öğüt ve uyarı gelmektedir.”*¹⁵⁴

*“And olsun Nuh bize yalvarmıştı da ne güzel kabul buyurmuştuk! Onu ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtarmıştık. Yalnız onun zürriyetini kalıcılar yaptık (onlardan başka hepsini helak ettik). Geriden gelenlerin zihninde ona dair (örnek) bir hatıra bıraktık.”*¹⁵⁵

Kur'an 23 yıl gibi bir sürede birçok kötü alışkanlıkları olan kavmi değiştirmiş, onları kıyamete kadar örnek gösterilecek topluluklar haline getirmiştir. *“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır, onlarla en güzel şekilde mücadele et.”*¹⁵⁶ ayetleriyle inanmayanlar hakka davet edilmekte, hikmet ve öğüt alma metotları öğretilmektedir.

Kur'an-ı Kerim insanları düşündürmek ve ibret almalarını sağlamak için şu yöntemleri kullanmaktadır:

Kur'an öğüt vermek için insanlara Allah'ın varlığının göz alıcı parlak delillerine dikkat çekmektedir. *“Ölü toprak onlar için bir ayettir. Biz onu dirilttik. Ondan dane*

¹⁵¹ Hacc, 22/46.

¹⁵² Meryem, 19/21.

¹⁵³ Hicr, 15/77; Bakara, 2/66, 248; Al-i İmran, 3/49; Yunus, 10/92; Hud, 11/103; Yusuf, 12/7; Hicr, 15/75; Nahl, 16/11, 13, 65, 67, 69; Furkan, 25/37; Şu'ara, 26/8, 67, 103, 121, 139, 158, 174, 190; Neml, 27/52; Ankebut, 29/15, 24, 44; Sebe, 34/9, 19; Sad, 38/43; Zuhruf, 43/56; Kamer, 54/15; Nazi'at, 79/25, 26.

¹⁵⁴ Hud, 11/120.

¹⁵⁵ Saffat, 37/75, 78; Al-i İmran, 3/58; A'raf, 7/164; Enbiya, 21/84; Mü'minun, 23/30; Ankebut, 29/35;

Saffat, 37/119, 129; Sad, 38/49; Zariyat, 51/37; Hakka, 69/11, 12.

¹⁵⁶ Nahl, 16/125.

çıkardık ve ondan yiyorlar.”¹⁵⁷ “Yere bakmadılar mı, orada her çeşit güzel çift bitirmişiz. Şüphesiz bunda bir ibret vardır.”¹⁵⁸

Kur’an insanların yaratılış, ahiret ve diğer konularla ilgili olarak sorular sormakta ve bunları cevaplandırmaktadır. *“Birbirlerine hangi şeyden soruyorlar? O büyük haberdendir mi? ki onlar onda ayrılığa düşmektedirler. Hayır! Yakında bilecekler.”¹⁵⁹ “Birisini inkarcılara gelecek azabı sordu; Kafirlerden onu savacak yoktur.”¹⁶⁰*

Kur’an, insanların davranışlarının sonuçlarını bildirerek onları daha dikkatli olmaya davet etmektedir. *“Yer yaman bir sarsıntı ile sarsıldığı, bağrındaki ağırlıkları çıkardığı ve insan ona neler oluyor dediği zaman! İşte o gün yer, haberlerini söyler. Çünkü Rabbin ona vahyetmiştir. O gün insanlar ayrı ayrı gruplar halinde (Yüce divana) çıkarlar ki, yaptıkları işler kendilerine gösterilsin. Kim zerre ağırlığınca iyilik yapmışsa onu görür, kim de zerre ağırlığınca kötülük yapmışsa onu görür.”¹⁶¹*

Kur’an geçmiş zamanda yaşanmış insan tecrübelerini hatırlatarak, insanların ibret almalarını istemektedir. *“Bu anlattıklarımız, o kentlerin haberlerindedir. Onlardan kimi hala ayakta, kimi de biçilmiştir. Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.”¹⁶²*

Kur’an’da Firavun’ un kıssası anlatılmış ve onun küfrü neticesinde uğradığı gazaptan bütün insanlığın ders ve ibret almaları istenmiştir.

“Gazabımızı davet ettikleri zaman, onlara yaptıklarının acısını tatturdık ve hepsini boğulmaya terk ettik. Nihayet onları, sonraki nesiller için geçmişin (acı) hatırası ve ibret vesikası kıldık.”¹⁶³

“Bugün, senden sonrakilere bir ibret vesikası olsun diye senin yalnızca bedenini kurtaracağız. Zira şu bir gerçek ki, insanlardan birçoğu ibret vesikalarımıza karşı ısrarla aldırılmaz bir tavır içindedirler.”¹⁶⁴

Kur’an kıssalarında ibret alınacak ve ders çıkarılacak pek çok konu vardır. Kıssalara ibret ve öğüt nazarıyla bakan her bir birey, herhangi bir peygamberin veya

¹⁵⁷ Yasin, 36/33.

¹⁵⁸ Şuara, 26/7.

¹⁵⁹ Nebe, 78/1, 4.

¹⁶⁰ Mearic, 70/1, 2.

¹⁶¹ Zilzal, 99/1, 8.

¹⁶² Hud, 11/100, 101.

¹⁶³ Zuhruf, 43/55, 56.

¹⁶⁴ Yunus, 10/92.

topluluğun yaşadıklarından hareketle kendi konum ve karakterine uygun bir ibret ve ders çıkarabilir. ¹⁶⁵

Kıssalardan yukarıda zikredilen gayeleri yanında, edebi, ameli ve itikadı anlamda da ibretler alındığı, ancak ‘ibret almak’ demenin ise, fıkhıta ‘*hükümü olandan hükümü olmayan hakkında, sonuç elde etmek*’ şeklinde anlaşıldığı ve en önemlisi, ”ibret” le aynı anlamı içeren diğer kelimelerin genellikle kıssaların sonunda kullanıldığı, dolayısıyla, kıssalarla fıkhın sıkı irtibatının olduğu belirtilir. ¹⁶⁶ “İbret alın, ibret vardır,” gibi ayetlerle, kıssa içerisine dahil edilmemesine rağmen bazı açılardan benzerlik arz eden, ”mesel” ayetleri kıyasın meşruiyetine delil kabul edilmiştir. Yusuf kıssasında iki defa bu kelimenin kullanılmasının manidar ¹⁶⁷ olduğu ifade edilmektedir.

Kur’an; kıssaları anlatmak suretiyle geçmiş nesillerin başına gelen olaylardan ibret almak, onlardan dersler çıkarmak, yaşanan hadiselerde sebep-sonuç ilişkisine dikkatleri çekmekte ve aynı davranışların benzer sonuçlar doğuracağını bildirerek bugünün ve yarının insanların daha doğru davranış sergilemelerini istemektedir.

Tevrat’ta aktarılan kıssalardan ibret alınması, ders çıkarılması, öğüt alınmasına yönelik ifadelerle rastlanılmamaktadır.

1.5.3. Peygamberlerin Tebliğ Ettiği Dinin Birliğini Açıklamak

Kur’an kıssalarının en önemli amaçlarından birisi de, ilahi mesajların esas itibarıyla tevhid ekseninde bir ve aynı olduklarını, ilahi kitapların tek bir ilah tarafından indirildiğini ispat etmektir. Bu bağlamda tek olan Allah’a inanmaktan ibaret olan tevhid inancının tekrarlandığı pek çok peygamber kıssası Kur’an’da zikredilmektedir.

“Doğrusu biz Nuh’u kendi toplumuna göndermiştik. Dedi ki: ‘Ey kavmim! Yalnızca Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka ilahınız yok. Kuşkusuz ben, korkunç bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum.” ¹⁶⁸ “Aynı şekilde Hud kıssasıyla alakalı olarak, “Ad’ a da soydaşları Hud’ u

¹⁶⁵ Şimşek, a.g.e., *Kur’an Kıssalarına Giriş*, s. 82, 83.

¹⁶⁶ Acar, a.g.m., Bir İctihad Kaynağı olarak Kur’an Kıssaları, ’s. 109.

¹⁶⁷ Acar, a.g.m., s. 108.

¹⁶⁸ Araf, 7/59.

(gönderdik). ‘Ey kavmim’ dedi, ‘Yalnızca Allah’ a kulluk edin, sizin O’ndan başka ilâhınız yok. Şu halde hala (O’na ortak koşmaktan) sakınmayacak mısınız?’¹⁶⁹ buyrulmaktadır.

Nuh, Allah’ın kanunları yeryüzünde hakim olsun diye 950 yıl boyunca¹⁷⁰ mücadele etmiş, sonuçta kendisinin peygamberlik ve mesajına inananlar bizzat Yüce Allah’ın emriyle inşa ettiği gemiye binip kurtulmuşlar, inkarcılar arasında yer almaları nedeniyle eşi ve oğlu da boğulanlardan olmuştur.¹⁷¹ Nuh kıssasından anlaşılıyor ki, her İnsan Allah’ın ilahi mesajına karşı sorumluluğunu bireysel olarak yerine getirmek durumundadır.

İbrahim, putperest bir kavim ve o kavmin itaat ettiği putperest bir krala karşı tevhid mücadelesi vermiştir. Babası da dönemin meşhur put ustasıdır. Allah’ın elçisi, aklını kullanarak babasını üzmeden tevhid mücadelesini başlatır. Kral, İbrahim’in hak davetine elçiyi ateşe atarak cevap verir. Ancak Yüce Allah, peygamberinin imdadına yetişir ve ateş İbrahim’e sadece serinlik kaynağı olur.¹⁷²

Yakup, biricik evladı Yusuf’un kurtlar tarafından parçalandığı haberi kendisine ulaştırılınca, “...Artık (bana düşen) güzel bir sabırdır ve anlattığımız bütün bu şeyler karşısında kendisinden yardım dilenilecek tek merci Allah’tır”¹⁷³ diyerek evladını kaybeden anne babalara böylesine dayanılması zor bir durum karşısında ne yapılması gerektiğine dair muhteşem bir örnek sunmaktadır.

Eyyub, önceleri varlık ve sağlık sahibi iken daha sonra yakalandığı hastalık yüzünden en yakın akrabaları bile kendisini terk etmiştir. O, bu hastalığı ve terk edilmişliği karşısında yönünü sadece ve sadece Allah’a çevirmiş ve O’na yalvarmıştır.¹⁷⁴ Kulunun bu yakarışı ve sabrı karşısında Allah, ona hem şifa hem de kendisini terk eden akrabalarının iki katını vermiştir.¹⁷⁵

Zamanın herhangi bir döneminde yaşanmış veya yaşanacak olan olayların aktörleri değişse de roller hep aynı kalmaktadır.¹⁷⁶

¹⁶⁹ Araf, 7/65.

¹⁷⁰ Ankebut, 29/14.

¹⁷¹ Hud, 11/42, 45; Tahrim, 66/10.

¹⁷² Enbiya, 21/69.

¹⁷³ Yusuf, 12/18.

¹⁷⁴ Enbiya, 21/83; Sad, 38/41.

¹⁷⁵ Enbiya, 21/84; Sad, 38/43.

¹⁷⁶ Demirci, Muhsin, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, MÜİF Yay., İstanbul, 2014, s. 183.

Peygamberlerin toplumlarına getirdikleri ilahi mesajların özü aynıdır ve bu öz “Allah’tan başka ilah olmadığını” açıkça ifade eden, her türlü şirkten arınmış saf bir tevhid inancıdır.¹⁷⁷ Genelde kıssalarda söz konusu öz ortaya konduktan sonra her bir toplumun özel koşullarına dair çok özel uyarılar yapılmaktadır. Bu durum, ilk peygamberden son peygambere kadar bütün peygamberlerin aynı amaç üzere gönderildiklerinin ispatıdır.

1.5 4. İnsanı Şeytana Karşı Uyararak

Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an kıssalarının amaçlarından biri de insanları şeytandan ve onun tuzaklarından korumaktır. Şeytanla insan arasında bir düşmanlık söz konusudur. Bu düşmanlığı kıssalar yoluyla dile getirmek, daha etkili olmaktadır. Böylece insanları şerre çağırarak vesveselerin önünü almak kolaylaşacaktır.¹⁷⁸

Yusuf kıssasında şöyle buyrulur: “*Yavrucuğum, anlatma rüyayı kardeşlerine. Sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insan için apaçık bir düşmandır.*”¹⁷⁹

Adem ile Şeytan kıssasının Kur’an’da zikredildiği pek çok yerde,¹⁸⁰ şeytan ile insan arasındaki düşmanlığın, özellikle İblis’ in kulları hak yoldan saptırmak için Yüce Allah’tan izin almasıyla¹⁸¹ bu düşmanlık, kıyamet gününe kadar sürüp gidecektir.

*Zira “Unutma ki, (gerçek) kullarım üzerinde senin etkin bir gücün olmayacaktır. Zira senin Rabb’ in, kullarını koruyucu otorite olarak yeter de artar bile!”*¹⁸² ayetindeki ifadeye göre şeytanın, Allah’ın gerçek manada iman edip salih amel işleyen kulları üzerinde herhangi bir etkisi olmayacaktır.

¹⁷⁷ Bakara, 2/133, 136; Al-i İmran, 3/51, 84; Maide, 5/48; Araf, 7/73, 5; Hud, 11/26, 50, 61, 84; Müminun, 23/32; Neml, 27/45; Fussilet, 41/14; Şura, 42/13; Ahkaf, 46/21; Saff, 61/6; Ala, 87/18, 19.

¹⁷⁸ Yıldırım, a.g.e., *Kur’an-ı Kerim’de Kıssalar*, s. 46.

¹⁷⁹ Yusuf, 12/5.

¹⁸⁰ Bakara, 2/30; Araf, 7/11, 25; Hicr, 15/26, 44; İsrâ, 17/61, 65; Kehf, 18/50; Taha, 20/115, 127; Sad, 38/71, 85.

¹⁸¹ Araf, 7/14, 18; Hicr, 15/36, 44; İsrâ, 17/62, 65; Sad, 38/79, 83.

¹⁸² İsrâ, 17/65; Hicr, 15/42.

1.5.5. Moral Ve Motivasyon Sağlayarak İnsanlara Teselli Vermek

Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an kıssalarının amaçları arasında müminleri teselli edip onlara moral motivasyon sağlamak da vardır.¹⁸³ Zira onlar, peygamberlerin mesajına inanan insanlar olarak çeşitli baskı ve işkencelere uğramışlar, hatta çok sevdikleri anayurtlarını ve sevdiklerini terk edip hicret etmek zorunda kalmışlardır.

Müminler, Müşriklerin Peygamberimizin ilahi davetine inanmamaları, putperestlikte ısrar etmeleri ve kendilerine aşırı tepki ve eziyette bulunmaları sebebiyle üzölmüşlerdir. Yüce Allah, onların yaşadıkları üzüntüyü hafifletmek ve bu tarz durumlarda imanı konularda kalplerini kuvvetlendirmek, onları teselli ve motive etmek için önceki peygamberlerin haberleriyle birlikte onların tevhid mücadelesi sırasında karşılaştıkları sıkıntılarla ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır.

*“Onların söylediklerinin hakikaten seni üzmemekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zalimler açıkça Allah'ın ayetlerini inkar ediyorlar. And olsun ki senden önceki peygamberleri de yalanlanmıştı. Onlar, yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine rağmen sabrettiler, sonunda yardımımız onlara yetişti.”*¹⁸⁴

*“Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi (Yunus) gibi olma. Hani o, dertli dertli Rabbine niyaz etmiştir.”*¹⁸⁵ ayetlerinde Kur'an'da kıssa anlatımının önceki peygamberlerin başına gelen olayların aktarımının, Hz. Peygamber ve kendisine inananları motive etmedeki rolü Allah tarafından açıkça ortaya konularak peygamberlere ve onlara inananlara yaşadıkları sıkıntıları hafifletecek ancak tevhid mücadelesinden asla vazgeçmeyecekleri bir psikolojik motivasyon uygulamaktadır.

“Geçmişte halkın peygamberlere gösterdikleri olumsuz tepkinin nelere mal olduğunu ve hangi neticeleri doğurduğunu, davete olumlu cevap verenlerin nasıl kazançlı çıktıklarını bilmek, hem kendini disipline etmede hem de bir mümin olarak moral değerlerini yükseltmede önemli faydalar sağlayacaktır. Öğüt ve uyarı amacının sadece Hz. Peygamber döneminde yaşayan müminlere değil, ondan önce yaşayan müminlere ve ondan sonra kıyamete kadar gelecek olan bütün nesillere yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Tarihi olgular, bir canlı gibi hareket etmekte, insanın

¹⁸³ Eyüpoğlu, Osman, “Günümüze Bakan Yönleriyle Peygamber Kıssaları”, XI. Kur'an Sempozyumu Kur'an ve Risalet, Fecr Yay., Ankara, 2009, s. 103, 120.

¹⁸⁴ En'am, 6/33, 34.

¹⁸⁵ Kalem, 68/48.

beyninden gönlüne doğru akmaktadır. Önemli olan onların dilini anlayacak kadar onlara yaklaşmak ve sevdalanmaktır.”¹⁸⁶ Kur’an kıssalarındaki ana tema yaşanan olumsuzluklar karşısında yılmadan mücadele etmek geçmişten gerekli dersleri çıkarıp moralimizi yüksek tutabilmektir.

1.5.6. İnsanları Ahlaklı Bir Hayat Yaşamaya Teşvik Etmek

Yüce Allah’ın insanlara elçileri aracılığıyla vahiy ulaştırmasının en temel amacı, onları tevhid akidesine bağlı iman sahibi kılmaktır. Bu inanç ekseninde bir ahlaki anlayış ortaya koymak da yine vahyin öncelikli hedefleri arasındadır. Bu konuyla ilgili Kur’an’da şöyle buyrulmaktadır:

“İmanlı bir toplum (oluşturmak) için, sana Musa ve Firavun arasında geçen olaylardan bir kısmını sahit bir amaca uygun olarak aktarıyoruz.”¹⁸⁷

Ahlak’ın birçok tarifi yapılmıştır. Bu tariflerden bazıları şöyledir:

Bireysel ve toplumsal bir erdem olan *ahlak*, “bireyin kişiliğini yansıtan özelliklerdir.”¹⁸⁸

Ahlak, “insanın toplum içindeki her türlü davranışlarını ve onlarla olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla ortaya konulan ilke ve kuralların tümüdür.”¹⁸⁹

Ahlak, “insanın iyi veya kötü şeklinde vasıflandırılmasına yol açan manevi özellikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışların bütünüdür.”¹⁹⁰

Ahlak, “insan nefsinde yerleşen bir meleke sayesinde fikri bir zorlamaya ihtiyaç kalmadan meydana gelen fiil ve davranışlardır.”¹⁹¹

Yine ahlaki davranışların herhangi bir zorlama olmaksızın insanın hür iradesiyle ortaya çıktığı da görülmektedir.¹⁹²

¹⁸⁶ Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*, C. 9, İstanbul, 2001, s. 357.

¹⁸⁷ Kasas, 28/3; Araf, 7/65; İbrahim, 14/10; Saffat, 37/75, 77; Mü’min, 40/42.

¹⁸⁸ İsfahani, a.g.e., *el-Müfredat fi Garibi’l Kur’an*, s. 157, 158.

¹⁸⁹ Erdem, Hüsameddin, *Ahlak Felsefesi*, Hü-Er Yay., Konya, 2003, s. 15.

¹⁹⁰ Çağrı, Mustafa, İslam Düşüncesinde Ahlak, *MÜİF*, Vakfi Yay., İstanbul, 1989, s. 5.

¹⁹¹ Cürçani, Seyyid Şerif *et-Ta’rifat*, Kahire, 1938, s. 68; Demirci, Muhsin, *Kur’an’da Toplumsal Düzen*,

Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, s. 121, 125.

¹⁹² Kandemir, M. Yaşar, *Örneklerle İslam Ahlakı*, Rağbet Yay., İstanbul, 1980, s. 24.

Bu tarifler çerçevesinde Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes'te anlatılan kıssalar, insanlara ahlaki davranışları konusunda sebep-sonuç ilişkisinden hareketle bir dizi ahlaki erdem ve olgunluk kazandırmayı amaçlamaktadır.

Ahlak bağlamında Kur'an kıssalarına yaklaştığımızda Lut' un peygamber olarak gönderildiği kavim, tarihte ahlaki konularda zafiyeti olan bir kavim olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuyla ilgili bir ayette şöyle buyrulmaktadır: *“Lut' u da gönderdik. Hani o, toplumuna şöyle çıkmıştı: ‘Sizden önceki toplumlardan hiçbirinin yapmadığı (düzeyde) bir densizliği irtikâp etmekte ısrarlı mısınız? Siz ki, kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz: Yok, siz gerçekten de haddi aşan bir topluluksunuz.’ Ama kavminin cevabı şundan ibaret oldu: ‘Sürüp çıkarın yurdunuzdan onları! Besbelli bunlar pek temiz insanlarmış!’ Bunun ardından onu ve yakınlarını kurtardık. Ne var ki eşi, (yolda) dökülenlerden biri oldu. Sonunda sağanak (gibi bela) yağdırdık üzerlerine! Gör ki, günaha gömülüp gidenlerin sonu nice olurmuş!”*¹⁹³

Bu örnekten anlaşılmaktadır ki Yüce Allah, insanları iman ve ahlak sahibi olarak yaşamaları konusunda kıssalar yoluyla da uyarılmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber'in, inananlar için muhteşem bir örnek (*üsve-i hasene*) teşkil etmesi¹⁹⁴ ve onun örneğinin de yüce bir ahlak üzere olması,¹⁹⁵ Yusuf kıssasında anlatılan haya, iffet, ahlak sahibi olarak dönemin bütün olumsuz davranışlarına sabretmesi de imanla ahlakın ne denli birbirlerinin tamamlayıcısı olduğunun bir göstergesidir.

1.5.7. Peygamberlere Moral Verip Onları Motive Etme

Kur'an kıssalarının amaçlarından birisi de, peygamberlere moral verip onları motive etmek olduğu görülmektedir. Yeryüzünde görevlendirilen bütün peygamberler ilahi vahyi insanlara tebliğ ederken karşılaştıkları tepkiler ve insanların vahye karşı takındıkları olumsuz tavırlar peygamberleri son derece üzmüş, Allah' ın mesajlarına direnen müşriklerin durumu Kur'an'da şöyle dile getirilmiştir:

“Onların söylediklerinin seni üzdüğünü elbette biliyoruz. Şu bir gerçek ki, onların yalanladığı sen değilsin; bu zalimlerin asıl inkâr ettiği, Allah'ın mesajlarıdır. Doğrusu senden önce de elçiler yalanlanmıştı. Ama yalanladıkları şey üzerinde direndiler ve bu yüzden eziyete uğradılar.

¹⁹³ Araf, 7/80, 84; Hud, 11/79; Hicr, 15/68, 71; Şuara, 26/165, 166; Neml, 27/54, 55; Ankebut, 29/28, 29.

¹⁹⁴ Ahzab, 33/21.

¹⁹⁵ Kalem, 68/4.

*En sonunda kendilerine yardımımız yetti: Zira hiçbir güç, Allah'ın kesin ve keskin vaadini değiştiremez. Ayrıca peygamberlere dair bir kısım bilgiler daha önce sana ulaşmıştı. Eğer onların yüz çevirmeleri ağırna gidiyorsa ve senin de yeri oymaya ya da göğe merdiven dayamaya gücün varsa, haydi bunu yap da bir mucize getir bakalım! Şayet Allah dileseydi, onların tümünü hidayette buluştururdu; o halde sakın (Allah'ın yasasını) bilmezden gelme!”*¹⁹⁶

Nuh da kavminin tamamının inanmamasından dolayı diğer bütün Peygamberler gibi üzüntü duymakta ve helake uğrayacak olmaları sebebiyle onlar adına endişelenmekteydi. Yüce Allah ise, “Artık onların yapa geldikleri şeylerden dolayı sakın üzüleyim deme!”¹⁹⁷ ifadesiyle adeta elçisini teselli etmektedir.

Yüce Allah önceki peygamberlerin karşılaştığı durumlardan şöyle örnekler vermektedir: “Eğer seni yalanlıyorsa, unutma ki onlardan çok daha önce Nuh, Ad ve Semud kavmi de yalanlamışlardı. Yine İbrahim kavmi de, Lut kavmi de. Medyen ahalisi de (öyle yapmış) ve Musa da yalanlanmıştı. Hepsinde de inkâr edenlere süre tanıdım, ama sonunda onları yakaladım. Haydi, inkâr nasıl olurmuş, görsünler bakalım!”¹⁹⁸

Önceki peygamberlerin yaşadıkları tecrübeler için şu ayetler son derece dikkat çekicidir: “İnkârcılar (İsa'ya) tuzak kurdular. Allah da onların tuzağını başlarına geçirdi. (Zira) Allah, tuzakları bozanların en hayırlısıdır. O zaman Allah: ‘Ey İsa! Seni Ben ölüme yollayacağım ve katıma yücelteceğim ve seni, küfreden kimselerden arındıracağım; sana uyanları, Kıyamet Günü'ne kadar (ve o gün de) inkâr edenlere üstün kılacağım. Sonra hepinizin dönüşü bana olacak. İşte o zaman, anlaşmazlığa düştüğünüz konularda aranızda ben hüküm vereceğim’ demişti.”¹⁹⁹

“Şimdi sen (ey peygamber) öğüt ver! Sen, sadece bir öğüt vericisin! Onlara inanç dayatan bir zorba değilsin! Elbette yüz çeviren ve inkâr eden olacaktır. Allah, en büyük mahrumiyeti işte böylesine yaşatacaktır. Bakın, bizedir onların nihai dönüşü ve onları hesaba çekmek bize düşer.”²⁰⁰

Bu ayetler elçilerin görevlerinin sadece ilahi mesajı insanlara tebliğ etmek ve onlara öğüt verip uyarmak olduğu, muhatapların bir kısmı veya tamamı inanmıyor diye peygamberlerin kendilerini yıpratmasına gerek olmadığı; insanların, inanıp inanmama konusunda kendi hür iradeleriyle karar vermekte ve iman noktasındaki

¹⁹⁶ Enam, 6/33, 35; Hud, 11/12; Kehf, 18/6.

¹⁹⁷ Hud, 11/36.

¹⁹⁸ Hacc, 22/42, 44.

¹⁹⁹ Al-i İmran, 3/54, 55.

²⁰⁰ Ğaşiye, 88/21, 26; Bakara, 2/119; Araf, 7/188; Hud, 11/2, 12, 25; Hicr, 15/89; İsrâ, 17/105; Hacc, 22/49; Furkan, 25/1; Şuara, 26/115; Ankebut, 29/50; Ahzab, 33/45; Fatır, 35/23; Sad, 38/70; Ahkaf, 46/9; Zariyat, 51/50, 51; Mülk, 67/26; Nuh, 71/2.

konumuna göre mükafat veya ceza ile karşılaşacaklarını vahiy yoluyla bildirilmektedir.

1.5. 8. Gelecek Topluların Zihninde Örnek Bir Hatıra Oluşturma

Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes' te kıssaların zikredilmesinin en önemli gerekçelerinden birisi de geriden gelen insanların zihninde tarihin bir döneminde cereyan eden hayat kesitlerine dair örnek bir hatıra oluşturmaktır. Bu bağlamda Musa ve kardeşi Harun'un Firavun ve İsrailoğulları ile mücadelelerine ilişkin Saffat suresinde *"Nihayet geriden gelen herkesin zihninde o ikisine ilişkin (örnek) bir hatıra bıraktık."*²⁰¹ buyrulmaktadır.

Benzer bir ifade, İbrahim ve İlyas'ın putperest kavimlerini tevhid inancına davet etmeleri konusunda da dikkatleri çekmektedir.²⁰²

Yine Nuh'un kavmiyle mücadelesi, inkarcıları helak eden korkunç tufan ve inanç ailesinin felaketten kurtarılması hakkında *"Doğusu Biz Nuh'u da kendi kavmine elçi göndermiştik. Nuh da onlar arasında elli yıl eksiğiyle bin sene (950 yıl) kalmıştı. Onlar iyice zulme gitmiş bir haldeyken tufan onları yakalayivermişti. Fakat onu ve gemide bulunanların tümünü kurtardık ve bunu, bütün insanlığa (ibretlik) bir belge kıldık."*²⁰³

*"Doğrusu Biz bu (kıssayı) bir ibret belgesi olarak bıraktık. Öyleyse yok mudur ders alan?"*²⁰⁴ buyrularak söz konusu kıssaya Kur'an'da yer vermenin en önemli amaçlarından birisi ortaya konulmaktadır.

1.5.9. Kıyametin Gerçekliğinden Kuşku Duyulmamasını Sağlama

Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes kıssalarının amaçlarından biri de kıyametin mutlaka gerçekleşeceği inancını insanların zihnine yerleştirmektir. Ancak zamanı Yüce Allah'ın bilgisi dahilindedir. Bu hususta Kur'an'da şöyle buyrulur: *"Sana soruyorlar: 'Son Saat ne zaman gelip çatacak?' diye. Cevap ver: 'Onun bilgisi yalnızca Rabb' imin*

²⁰¹ Saffat, 37/119.

²⁰² Saffat, 37/83, 113.

²⁰³ Ankebut, 29/14, 15.

²⁰⁴ Kamer, 54/15; Saffat, 37/75, 82.

katındadır. Onun vaktini O'ndan başka ortaya koyacak kimse yoktur. O bütün ağırlığıyla göklerde ve yerde kopacak, sizi haberiniz olmadan ansızın yakalayacaktır. Sanki senin ısrarla o bilginin peşine düşüp elde etmen mümkünmüş gibi onu sana soruyorlar. De ki: 'Onun gerçek bilgisi yalnızca Allah katındadır. Ne var ki, insanların çoğu bunu bilmezden geliyor.' ²⁰⁵

Musa kıssasına dair bir anlatımda, *"Her ne kadar zamanını (herkesten) gizli tutmuşsam da, herkese çabasının karşılığı verilsin diye son saat kesinlikle gelecektir."* ²⁰⁶ buyrulurak hem kıyametin gerçekliğine hem de insanın bu dünyada yaptıklarının karşılığını eksiksiz göreceğine işaret edilmektedir.

Yine Ashab-ı Kehf kıssasının anlatıldığı bir bölümde Yüce Allah, *"İşte bu yöntemle onların kıssasını (insanlara) aktardık ki, Allah'ın vaadinin bütünüyle gerçek olduğunu ve son saat'in gelip çatacağından kuşku duyulmaması gerektiğini bilip fark etsinler!"* ²⁰⁷ buyrulurak Kur'an' da kıssa aktarmanın önemli gayelerinden birinin de kıyametten şüphe duyulmaması, kıyametin mutlak bir gerçek olduğunun altı çizilmektedir.

1.6. KUTSAL KİTAPLARDA KISSA OLGUSU

Kutsal kitaplardaki kıssa olgusunu değerlendireceğimiz bu bölümü ikiye ayırarak inceleyeceğiz. Birinci olarak kaynağı ilahi olup daha sonra bazı bölümleri insanlar tarafından tahrif edilmiş olan Kitab-ı Mukaddes açısından ve kaynağı ilahi olup günümüze kadar tahrif edilmeden korunmuş ve kıyamete kadar korunacak olan Kur'an'daki kıssalar açısından değerlendirdikten sonra ikinci olarakta Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes'teki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaya çalışacağız.

1.6.1. Mukaddes Kitap' ta (Tevrat' ta) Yusuf Kıssası

Hz. Yusuf'un hayatı, Kitab-ı Mukaddes'in Tekvin bölümünün başından 50. babına kadar işlenmektedir. Yakup Peygamber, Kenan diyarındayken oğlu Yusuf on yedi yaşında hayvan sürüsü gütmeye gider. Orada Yusuf rüya görüp kardeşlerine

²⁰⁵ Araf, 7/187; Naziat, 79/42.

²⁰⁶ Taha, 20/15.

²⁰⁷ Kehf, 18/21; Bakara, 2/48, 123; Enam, 6/158, 160; Hud, 11/98; Kehf, 18/32, 44; Meryem, 19/40; Taha, 20/100, 101; Kasas, 28/42; Mü'min, 40/32.

anlatır. Rüyasında kardeşleri ile demetler bağlarken Yusuf'un demeti kalkıp diğer demetlerin ortasına geçip öteki demetler ona secde ederler. Kardeşleri bunu duyunca "Başımıza kral mı olacaksın?" derler. Yusuf'tan daha çok nefret etmeye başlarlar. Daha sonra Yusuf bir rüya daha görür. Bu rüyada Kur'an'da bahsedildiği gibi on bir yıldız, güneş ve ay kendisine secde etmektedir. Bu rüyayı da anlatınca babası Yusuf'u azarlar ve kardeşleri Yusuf'u yine kıskanırlar.²⁰⁸

Daha sonra Yusuf'un kardeşleri Sekem' de koyun güderlerken Yakup, Yusuf'u kardeşlerinin yanına yollar. Yusuf'un tek başına geldiğini gören kardeşleri, ona tuzak kurmak için plan yaparlar. "Onu öldürelim ve kuyulara atalım, bir canavar yedi deriz." Ruben de "O'nu öldürmeyelim kuyuya atalım." der. Böylece Yusuf gelince entarisini çıkarıp Yusuf'u kuyuya atarlar. Daha sonra uzaktan İsmaililerin kervanını görürler. Kardeşlerinden Yahuda diğerlerine "Yusuf'u kuyudan çıkarıp İsmaililere satalım" der ve Yusuf'u çıkarıp 20 gümüşe satarlar. Babalarına gelip Yusuf'un yırtık entarisini gösterirler. Yakup yas tutmaya başlar. Kervandakilerse Yusuf'u Mısır'da Firavun' un askerler reisi olan Potifor' a satarlar.²⁰⁹

Potifor' un gözünde Yusuf lütuf bulur ve her şeyi Yusuf'a emanet eder. Yusuf yakışıklı ve endamlıdır. Bundan sonra efendisinin karısı Yusuf'a göz atıp "Benimle yat!" der. Yusuf asla kabul etmez. Bir gün evde kimse yokken efendisinin karısı Yusuf'u çağırıp yine "Benimle yat!" dediyse de Yusuf entarisini kadının yanında bırakıp kaçar. Efendisi gelince karısı Yusuf'u şikâyet eder: "Yusuf benimle yatmak istedi ve ben bağıınca entarisini yanımda bırakıp kaçtı." der. Bunu duyan efendisi Yusuf'u zindana attırır.²¹⁰ Bundan sonra Firavun' un başsakisi ile ekmekçisi de zindana atılır. Bir gece ikisi de rüya görürler. Rüyalarını Yusuf'a anlatırlar. Başsakinin rüyası ise şöyledir:

"Önümde bir asma ve asmada üç çubuk vardı ve tomurcuklanır gibiydi ve çiçeklenip olgun üzümler verdiler ve Firavun' un kâsesi elimdeydi üzümleri alıp içine sıktım ve Firavun' a verdim". Yusuf bunun tabiri şudur der; "Üç çubuk üç gündür. Artık üç güne kadar Firavun seni yükseltecek ve geri memuriyete döneceksin. Beni unutma hatırla diye tembih eder. Baş ekmekçi rüyasını şöyle anlatır; "Başımda üç tane beyaz ekmek vardı ve kuşlar başımdaki sepetten onları yiyorlardı. Yusuf

²⁰⁸ Tekvin, 37/ 1, 15.

²⁰⁹ Tekvin, 38/ , 24.

²¹⁰ Tekvin, 39/1, 20.

der ; “Üç sepet üç gündür. Üç güne kadar Firavun senin başını kesecek ve kuşlar senin etinden yiyecekler. Üç gün sonra her şey Yusuf’un tabir ettiği gibi çıkar ama baş saki Yusuf’u hatırlamaz.”²¹¹

Tekvinin 41. babında anlatılanlara göre: *Tam iki yıl sonra Firavun bir rüya görür: “İrmak kenarında yedi sekiz güzel inek otluyordu daha sonra yedi cılız çirkin inek ortaya çıktı ve semiz güzel inekleri yer.” Firavun uyanır ve tekrar uykuya dalar. Bu sefer yedi semiz güzel başak görür ve sonra şark rüzgarından yanmış yedi cılız başaklar semiz başakları yutar. Sabah Firavun memleketteki bütün tabircileri ve sihirbazlarını çağırır rüyayı anlatır ama hiçbiri bilmez. Başsaki Firavun’ a zindanda yaşadıklarını anlatır ve Yusuf’un bunu bileceğini söyler. Firavun Yusuf’u çağırır ve zindandan çıkarır. Yusuf Firavun’ un rüyasını yedi yıl bolluktan sonra yedi yıl kıtlık olacak diye tabir eder. Firavun’ a memleket üzerinden bir adam tayin etmesini ve yedi yıl bu bereketi saklayıp kıtlık zamanına kadar biriktirmesini söyler. Firavun’da Yusuf’u kendinden sonra memleketin ikinci adamı ilan eder. Firavun Yusuf’un adını “Zeferat Penah” koyar. Potifera’ nın kızı Asenat’ ı karı olarak Yusuf’a verir. Yusuf’un iki oğlu olur.*²¹²

*Yakup oğullarını kıtlık için Mısır’a gönderir ve buğday almalarını söyler. Yusuf’un kardeşi Benyamin hariç hepsi Mısır’a giderler ve Yusuf’un huzuruna çıkıp, secdeye kapanırlar. Yusuf onları tanır ancak onlar Yusuf’u tanımazlar. Yusuf onların yalan söylediklerine karar verip içlerinden birini geri gönderir ve küçük kardeşini buraya getirmesini emreder. Sonra hepsini hapse attırır. Üç gün sonra Yusuf tekrar kardeşleri ile görüşür ve içlerinden Simeon’ un kalıp diğerlerinin gitmesine karar verir. Bir daha ki sefer geleceklerinde de Yusuf diğer kardeşlerinin de gelmesini ister. Yoksa Yusuf onlara erzak vermeyecektir.*²¹³

*Yolda erzakların arasında verdikleri paranın geri verildiğini anlarlar. Buna çok sevinerek babalarına gelirler ve yaşadıkları olayları anlatırlar. Yakup bir oğlunu daha kaybettiğinden dolayı üzülür. Oğullarına da bir kardeşlerinin daha olduğundan bahsettiklerinden dolayı kızar.*²¹⁴

Mısır’dan getirilen tüm erzaklar tükenir ve babaları tekrar Mısır’a gitmelerini ister. Sonunda Benyamin’i de onlarla gönderir.

Yusuf’un huzuruna gelirler ve önceden çuvala konulan parayı takdim ederler ve tekrardan buğday almak isterler. Benyamin’i de Yusuf’a takdim ederler.²¹⁵ Yusuf kâhyaya kendi kâsesi olan gümüş kâsesini ve buğday parasını onun çuvalına koymasını emreder.²¹⁶

Sabah kervan yola çıkınca Yusuf ardından adam gönderir. Sonra da çalınan kâsenin kimin çuvalında bulunursa cezaya çarptırılacağını söyler. Ceza olarak ta Yusuf’un kölesi olacaktır. Kâse ve

²¹¹ Tekvin, 40/ 1, 23.

²¹² Tekvin, 41/1, 18.

²¹³ Tekvin, 42/1, 25.

²¹⁴ Tekvin, 42/26, 35.

²¹⁵ Tekvin, 43/1, 16.

²¹⁶ Tekvin, 44/1, 3.

*Para Benyamin' in çuvalında bulunur. Diğer kardeşler Yusuf'a Benyamin' ı affetmesi için yalvarırlar ama Yusuf hepsini reddeder.*²¹⁷

*Yusuf kardeşi Benyamin ile aynı odada kalacak şekilde diğerlerini dışarıya çıkarır. Benyamin' e kendini takdim eder. Daha sonra kardeşlerinin yanına çıkıp kendisini tanıtır. Kardeşlerine babalarını da alıp Kenan'dan buraya göç etmelerini söyler. Yusuf kardeşlerine göç için gerekli yardımda bulunur. Daha sonra Yakup'a kardeşleri gelir ve durumu anlatırlar. Yakup sevinir ve hep beraber yola çıkarlar.*²¹⁸ Mısır'a göç eden İsrailoğullarının bütün isimleri teker teker zikredilir.²¹⁹ Yusuf Yakup ile buluşup uzun müddet sarılıp ağlarlar. Yusuf, babasına ve kardeşlerine Firavun' a kendilerini çoban olarak takdim etmelerini söyler. Daha sonra Firavun' a çoban olduklarını arz ederler. Yusuf memleketteki toprakları Firavun adına satın alır.

Yusuf bir tek kahinlerin topraklarını Firavun adına satın almamıştır. İsrailoğulları ise Mısır'da Gosen ilinde ikamet ederler ve çoğalırlar.²²⁰

Yusuf'un iki oğlunun dedeleri İsrail tarafından mübarek kılınmasından ve küçük oğlunun büyük kardeşinden daha büyük olacağından bahsedilmektedir.²²¹

Yakupoğullarını çağırıp son günlerde başlarına gelecek olaylardan bahseder. Şiirsel şekildeki konuşmasının sonunda vefat eder.²²²

Yusuf mumya olarak babasının Kenan ilinde gömülmesi için Firavun' dan izin ister. Babalarını gömüp Mısır'a dönen Yusuf ve kardeşleri burada yaşamaya devam eder. Yusuf 110 yaşında yaşadığı yer olan Mısır'da ölür. Kendisinin de mumya olarak gömülmesini vasiyet eder.²²³

1.6.2. Kur'an' da Yusuf Kıssası

Hz. Yusuf' un ismi Kur'an'da yirmi yedi defa geçmektedir. Kur'an'daki Yusuf suresi ve kıssası Kur'an'da baştan sona kadar kesintiye uğramadan en uzun

²¹⁷ Tekvin, 44/4, 34.

²¹⁸ Tekvin, 45/1, 28.

²¹⁹ Tekvin, 46/1,34.

²²⁰ Tekvin, 47/4, 31.

²²¹ Tekvin, 48/8, 22.

²²² Tekvin, 49/1, 33.

²²³ Tekvin, 50/1, 34.

kıssanın yer aldığı suredir. Bu surede Yusuf'un hayatı kendisinin gördüğü rüya ile başlamaktadır. Bundan önceki hayatı ve doğumu hakkında bilgi yer almamaktadır.

Yusuf'un gördüğü rüya Kur'an'da “ *on bir yıldız, güneş ve ayın Yusuf'a secde etmeleri*” şeklinde yer almaktadır. Yusuf bu rüyayı babasına anlatmaya başlayınca, babası oğluna “Sakın bu rüyayı kardeşlerine anlatma!” der. Ayrıca babası Yusuf'a Allah'ın kendisine rüya tabirini öğreteceğini ve ataları gibi Yakup hanedanına da nimetlerini tamamlayacağını söyler.²²⁴

Yakup'un diğer oğulları, Yusuf ve kardeşini kıskanmaya başladıklarından Yusuf hakkında planlar kurmaya başlarlar. Kardeşlerinden bazıları “Yusuf'u öldürelim.” derken bazı kardeşler ise onu ıssız bir yere götürüp onu oraya atmayı tavsiye ederler. İçlerinden biri “Yusuf'u öldürmeyiniz! Onu bir kuyunun dibine bırakınız da bir yolcu kafilesinden biri onu alır.” der. Bu fikir üzerine anlaşılan kardeşler babalarından Yusuf'u kendileri ile kıra göndermesi hususunda izin isterler. Babaları onu bir kurt yemesinden korktuğunu ileri sürerek kabul etmediğini bildirir. Ancak kardeşler babalarını ikna eder. Böylece Yusuf'u kıra yanlarında götürürler.²²⁵

Kararlaştırdıkları gibi Yusuf'u kuyuya atarlar. Allah Yusuf'a “*Onların yaptıkları bu işi kendilerinin farkında olmadıkları bir anda sen onlara haber vereceksin.*” şeklinde anlatır.²²⁶ Akşam olur ve kardeşleri babalarına ağlayarak gelirler ve Yusuf'u bir Kurt'un yediğini bildirirler. Bu iddialarını ispat için Yusuf'un gömleğine kan bulaştırarak babalarına gösterirler. Yakup(as) buna inanmaz ve “*Benim için artık güzel bir sabır vardır.*” der.²²⁷

Yusuf bir kervanın sakaları tarafından kuyudan çıkartılarak Mısır'da az bir ücret karşılığında satılır. Böylece Yusuf, Mısır'a yerleştirilip nübüvete alıştırılır ve ona rüya ilmi öğretilir.²²⁸ Ergenlik çağına ulaştığında Yusuf'a Allah'ın hüküm ve ilim verdiğinden bahsedilir. Ancak köle olarak onu satın alan efendisinin karısı, onun nefsinden murad almak ister. Bir gün evde kimse yok iken kapıları kapatır ve Yusuf'a “Haydi gel!” diyerek zina teklif eder. Yusuf da Allah'tan gördüğü bir burhan ile kadından kaçır ve kadın o kaçarken onun gömleğinin arka taraftan yırtılmasına

²²⁴ Yusuf, 12/1, 6.

²²⁵ Yusuf, 12/7, 14.

²²⁶ Yusuf, 12/15.

²²⁷ Yusuf, 12/15, 18.

²²⁸ Yusuf, 12/19, 22.

sebepler olur. Bu esnada evin efendisi eve gelir. Kadın kendisinin suçsuz olduğunu iddia ederek hemen şöyle der: *“Zevcene kötülük etmek isteyeninin cezası zindana atılmaktan ve yahut acıklı bir azaptan başka ne olabilir ki?”*²²⁹

Yusuf da kendini savunarak kadının kendi nefisinden murad almak istediğini beyan eder. Bir şahit de şöyle der: *“Eğer Yusuf’un gömleği önden yırtılmış ise kadın doğru söylüyor bu ise yalancıdır. Eğer gömleği arkadan yırtılmış ise Yusuf doğru söyleyip kadın ise yalancılarıdır.”*²³⁰

Bu olay bütün Mısır’da yankılanmaya başlar. Kadın hakkında dedikodular yapılmaktadır. Bu dedikoduları duyan kadın Yusuf’u kadınların bir araya toplandıkları bir sırada huzurlarına çıkarır. Kadın onların ellerine bıçak vermiştir. Yusuf’u gören kadınlar ellerindeki bıçaklar ile ellerini keserler. Yusuf da Allah’a o kadınların şerlerinden uzak olmak için zindanı dahi hoş gördüğünü dile getirir. Zaten kadın da Yusuf’un kendisi ile yatmadığından dolayı zindana atılacağını iddia eder. Böylece Yusuf hakkında karar verenler onun birkaç seneliğine zindana atılmasını kararlaştırırlar.²³¹

Yusuf zindana girer ve Yusuf ile iki kişi daha zindana girer. Bu iki kişi de bir rüya görür. Birincisi rüyasını Yusuf’a anlatmaya başlar: *“Rüyamda üzüm şarabı sıkıyorken kendimi gördüm.”* derken öbürü de *“Rüyamda başımda ekmek götürüyordum ve kuşlar bu ekmekten yiyorlardı.”* der. Yusuf’tan bu rüyalarının tabirlerini isterler. Yusuf da onlara bu rüyaların tabirlerini söyler.²³²

Ancak Kur’an bu tabirlerden bahsetmeden önce Yusuf onlara yapmış olduğu tevhid dininin tebliğinden bahseder. Buna göre Tevhid dini Allah’ın insanlara bahşettiği nimetlerden olup insanların çoğu buna şükretmemektedirler.²³³

Zindanda Yusuf’un arkadaşlarından olan bu iki adamın rüyasının tabirinden Kur’an şöyle bahseder: Birincisi için efendisine şarap içirecek diğeri ise asılacaktır. Yusuf zindandan kurtulacak olan adama: *“Efendinin yanında beni de an der. Ancak adam zindandan kurtulduğunda Yusuf’u unutur.”*²³⁴ der.

---

²²⁹ Yusuf, 12/23, 25.

²³⁰ Yusuf, 12/26, 29.

²³¹ Yusuf, 12/30, 35.

²³² Yusuf, 12/41.

²³³ Yusuf, 12/37, 39.

²³⁴ Yusuf, 12/42.

Böylece Yusuf birkaç yıl daha zindanda kalır. Derken kral bir rüya gördüğünü etrafına söyler. Kur'an'a göre bu rüya şu şekildedir; “Kral der: Ben yedi semiz inek gördüm, bunları yedi zayıf inek yiyordu. Bir de yedi yeşil başak ile yedi kuru başak gördüm.”²³⁵

*Kral bütün ileri gelenleri toplar ve bu gördüğü rüyanın tabirini ister. Fakat kimse bu rüya için bir tabirde bulunamaz. Zindandan kurtulan adam Yusuf'u hatırlayarak, Yusuf'a gidip bu rüyanın tabirini sorar. Yusuf da “Ona ilk yedi yıl bir verimlilik olacağını sonra ki yedi yılda kıtlık olacak” der. Onun için yedi yıl ekinlerden ve yiyeceklerden az bir miktarı hariç diğerlerini saklamalarını ister. Kıtlık yılları geçince hayat geri normal akışına dönecektir. Bu tabiri adam Krala bildirir. Kral da Yusuf'un hemen getirilmesini emreder. Yusuf da kendisinin tamamen aklanması için gelen elçiye efendisine dönüp o kadınların gerçek yüzünün araştırılmasını ister. Kadınlar da doğruyu söylerler. Böylece Yusuf tamamen aklanarak zindandan çıkar.”*²³⁶

Kral Yusuf ile konuşur onu hazinelerinin ve mallarının başına vezir tayin eder. Böylece Yusuf zindandan bir köle olarak çıkarken Allah'ın lütuf ve inayeti ile Kraldan sonra ikinci adam olur.²³⁷

Bütün bu olaylardan sonra Yusuf'un yaşadığı bölgede ve Yakub' un memleketinde kıtlık görülür. Böylece Yakub' un oğulları Mısır'a varıp erzak almak için Yusuf'un huzuruna çıkarlar. Kardeşleri Yusuf'u tanımıyorlardı. Yusuf ise onları tanıdı. Yusuf kardeşlerinin kendine yaptıkları şeyleri açıklayacaktır.²³⁸

Yusuf kardeşlerine on bir deve yükü erzak verir. Ancak sayılarının on olduğunu görünce bunun sebebini sorar. Kardeşleri de ona; kardeşlerinden birinin kaybolmuş ve babalarının da öbürünü dizinden ayırmadığı cevabını vermiştir. Yusuf bu seferlik onun adına erzak vereceğini ancak diğer gelişlerinde ise asla erzak vermeyeceğini beyan eder.

Hizmetçilerine gizliden çuvallarına getirdikleri sermayelerini koydurur. Kardeşleri babalarına geldiklerinde olanları anlatırlar.²³⁹

Babaları küçük kardeşlerinin yanlarında götürülmesine razı olmaz. Oğulları Bünyamin'e bir şey yapmayacaklarına dair Allah'a yemin ederler. Çuvallarını açıp

²³⁵ Yusuf, 12/43.

²³⁶ Yusuf, 12/ 44, 53.

²³⁷ Yusuf, 12/54, 55.

²³⁸ Yusuf, 12/56, 58.

²³⁹ Yusuf, 12/59, 63.

baktıkları zaman sermayelerinin durduğunu görürler. Yakub zor da olsa ikna olur. İkinci kere Mısır'a giderlerken küçük kardeşleri de yanlarında gelir. ²⁴⁰

Babalarının emri doğrultusunda Mısır'a ayrı kapılardan girerler. Küçük kardeşi ile beraber Yusuf'un huzuruna çıkarlar. Yusuf kardeşini yanına çekerek baş başa kaldıkları esnada kendisinin Yusuf olduğunu söyler. Daha sonra yola çıkacakları esnada Yusuf öz kardeşinin çuvalına su kabını koyar. ²⁴¹

Kervan hareket ederken arkadan bir görevli nida eder: *“Ey kabile bir hırsızlık yaptınız”*. Kardeşleri şaşırır ve bu kadar nimetlerini bahşeden bir insana karşı kötülük yapmayacaklarını beyan ederler. Eğer içlerinden biri böyle bir suç yapmışsa cezasının hükümdarın kölesi olmak olacağını söylerler. ²⁴²

Hükümdarın su kabı küçük kardeşlerinin yükünde bulunur. Bu olay üzerine küçük kardeşleri alı konulur. Kardeşleri Yusuf'a yalvarırsa da Yusuf küçük kardeşlerini vermez. En büyük kardeş de Mısır'da kalır. Diğerleri durumu babalarına anlatırlar. Bunun üzerine Yakub' un gözlerine ak düşer. Etrafindakiler: *“Yaşlandın ama hala Yusuf dersin.”* derler. Yakub: *“Derdimi hüznümü Allah'a şikayet ediyorum.”* diyordu. ²⁴³

Yakub tekrardan Mısır'a gitmelerini ve kardeşlerinden haber almalarını oğullarından ister. Kabile yola çıkar ve Yusuf'un huzuruna gelirler. Yusuf bu gelişlerinde kendisini takdim ederek tanıtır. Kardeşleri Yusuf'un üstünlüğünü kabul eder. Yusuf onlara herhangi bir ceza vermez ve onları Allah'a havale eder. Yusuf babasını sorar ve gözlerinin görmediğini öğrenir. Bunun üzerine gömleğini çıkarır. *“Gömleği yüzlerine sürün ve bütün ailenizle beraber buraya gelin.”* der. ²⁴⁴

Yusuf'un gömleği babalarına daha ulaşmadan Yakub: *“Yusuf'un kokusu geliyor.”* der. Yusuf'un gömleği getirildiğinde yüzüne sürer, böylece babası iyileşir. ²⁴⁵ Yakub ve ailesi Mısır' a doğru yola çıkarak Yusuf' un yanına gelirler. Yusuf onları karşılar ve *“Allah'ın izni ile güven ve huzur içinde girin!”* der. ²⁴⁶ Böylece Yusuf' a gösterilen rüya gerçekleşir. Anne ve babası, on bir kardeşi ile hepsi Yusuf'a secde eder.

²⁴⁰ Yusuf, 12/64, 66.

²⁴¹ Yusuf, 12/70.

²⁴² Yusuf, 12/70, 72.

²⁴³ Yusuf, 12/70, 72.

²⁴⁴ Yusuf, 12/87, 93.

²⁴⁵ Yusuf, 12/ 94, 95.

²⁴⁶ Yusuf, 12/99.

1.6.3. Kutsal Kitaplardaki Yusuf Kıssasının Ortak ve Farklı Yönleri

Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes' te Yusuf kıssası ana hatları ile aynı olmakla birlikte bazı detaylarda farklılıkları vardır:

Yusuf'un Kitab-ı Mukaddes' te gördüğü rüya Kur'an'da gördüğü gibi t e k değil i k i rüya şeklindedir.²⁴⁷ İkinci gördüğü rüya Kur'an'daki rüya ile aynıdır.²⁴⁸

Yusuf'un gördüğü rüyayı kardeşlerine anlattığına dair bir bilgi Kur'an' da yer almazken Kitab-ı Mukaddes' te yer alır.²⁴⁹ Kardeşleri bunun üzerine ona kızar ve kin tutarlar.²⁵⁰

Tevrat'ta kardeşlerin Yusuf için babalarından izin isteme durumundan bahsedilmemekle birlikte Yakup diğer oğullarının sürüsünü otlatmaya götürdüğünü söylemiş, istemesi halinde Yusuf'u da götürebileceğini kendisi teklif etmiştir.²⁵¹

Kur'an'da ise kardeşlerinin tuzak kurarak Yusuf'u kıra beraberinde götürmeleri için babalarından izin istedikleri zikredilir.²⁵²

Kitab-ı Mukaddes' e göre Yusuf kardeşlerinin yanına gelirken kardeşleri ona tuzak kurup kuyuya atarlar.²⁵³ Daha sonra Yusuf'u kuyudan çıkarıp oradan geçen kervana satarlar.²⁵⁴

Kur'an'a göre kardeşleri Yusuf'u öldürmeyi bile düşünürlerken son karar olarak kuyuya atarlar.²⁵⁵ Yusuf'u kuyudan çıkaranlar ise kervandaki sakilerdir.²⁵⁶

Kitab-ı Mukaddes' e göre Yusuf'un kime kaç paraya satıldığı açıkça söylenirken,²⁵⁷ Kur'an böyle bir ayrıntıya girmez.²⁵⁸

Kitab-ı Mukaddes' e göre Yusuf efendisinin gözünde lütuf bulur. Ancak karısı Yusuf'tan hoşlanır ve onunla münasebet kurmayı teklif eder. Yusuf entarisini kadının yanında bırakır ve kaçır.²⁵⁹

²⁴⁷ Tekvin, 37/2, 9.

²⁴⁸ Yusuf, 12/4.

²⁴⁹ Tekvin, 37/5, 9.

²⁵⁰ Tekvin, 37/8.

²⁵¹ Tekvin, 37/12.

²⁵² Yusuf, 12/12.

²⁵³ Tekvin, 37/24.

²⁵⁴ Tekvin, 37/28.

²⁵⁵ Yusuf, 12/16.

²⁵⁶ Yusuf, 12/19.

²⁵⁷ Tekvin, 37/28.

²⁵⁸ Yusuf, 12/20.

Kitab-1 Mukaddes' te Kur'an'daki gibi gömleğin arkadan yırtılması yoktur. ²⁶⁰ Ancak Yusuf'un aklanması Kitab-1 Mukaddes' te yer almaz bunun için zindana atılır. ²⁶¹ Kur'an'da ise Yusuf'un bir suçunun olmadığı anlaşılır. ²⁶²

Kitab-1 Mukaddes' te Yusuf'un şehir kadınlarının önüne çıkarılması yoktur.

Kur'an'da bu olay anlatılır ve Yusuf kadınlardan kurtulmak için zindanı bile sevimli bulduğunu dile getirir. ²⁶³

Kitab-1 Mukaddes ve Kur'an'a göre Yusuf zindana girince beraberinde iki kişi daha girer. Bu iki kişinin gördüğü rüya öz olarak aynı olmakla birlikte Kitab-1 Mukaddes'te bu rüyalar ayrıntılı olarak anlatılır. ²⁶⁴ Kur'an bu rüyalara kısaca değinir ve Yusuf'un bu rüyalarla birlikte tevhid dinini tebliğ ettiği görülür. ²⁶⁵

Yusuf, Kitab-1 Mukaddes' e göre iki sene zindanda kalır. ²⁶⁶ Kur'an'a göre kaç yıl kaldığı belli değildir. ²⁶⁷ Firavun, ikinci yılının sonunda rüya görür. Bu rüya da Yusuf'un başlangıçta gördüğü rüyalar gibi iki tanedir. ²⁶⁸ Bu rüyalar Kur'an'da bir rüya olarak geçer. ²⁶⁹

Yusuf'un evlilik hayatından Kur'an'da bahsedilmemektedir. Kitab-1 Mukaddes, bilinenin aksine onun *efendisinin karısı (Züleyha) ile değil kızı ile evlendiğinden* bahseder. Bu evlilikten iki oğlu olur. Bu iki oğlunun da adı Kitab-1 Mukaddes' te geçmektedir. ²⁷⁰

Yusuf, Kur'an ²⁷¹ ve Kitab-1 Mukaddes' e ²⁷² göre Aziz/Firavun'dan sonra ülkenin en yetkili adamı olmuştur. Bu konuda her iki kutsal metnin birleştiği görülür.

Kitab-1 Mukaddes ve Kur'an arasındaki en önemli farklardan biri Yusuf'un ailesini ve kardeşlerini Mısır'a getirme konusunda ortaya çıkar. Kitab-1 Mukaddes' e göre Yusuf'un kardeşleri bir kere Mısır'a hareket etmişler ve Yusuf ile

---

²⁵⁹ Tekvin, 39/1, 13.

²⁶⁰ Yusuf, 12/25.

²⁶¹ Tekvin, 39/20.

²⁶² Yusuf, 12/29.

²⁶³ Yusuf, 12/31, 33.

²⁶⁴ Tekvin, 40/9, 12.

²⁶⁵ Yusuf, 12/36, 40.

²⁶⁶ Tekvin, 40/41.

²⁶⁷ Yusuf, 12/42.

²⁶⁸ Tekvin, 41/1, 5.

²⁶⁹ Yusuf, 12/43.

²⁷⁰ Tekvin, 41/46.

²⁷¹ Yusuf, 12/56.

²⁷² Tekvin, 41/44.

tanışmışlardır. ²⁷³ Fakat Kur'an'a göre ise Yusuf'un kardeşleri iki kere seyahat ederler ve ikincisinde ise kardeşleri Bünyamin'i Mısır'da bırakırlar. ²⁷⁴

Kur'an'da Yakub' un iki oğlunu da kaybetmesi üzerine gözlerine ak düştüğü yazılıdır. ²⁷⁵ Yusuf gömleğini babasına gönderir ve gözlerine sürer, gözleri açılır. ²⁷⁶ Ancak Kitab-ı Mukaddes' te bu bilgi yoktur.

Yusuf ve ailesinin Mısır'a yerleştikleri konusunda Kur'an ve Tevrat müttefiktir. Ancak Kitab-ı Mukaddes' e göre Yusuf ve Yakub' un kaç yaşına kadar yaşadığı ve nerede vefat ettikleri bellidir. ²⁷⁷ Kur'an ise böyle ayrıntılara yer vermemiştir.

---

²⁷³ Tekvin, 42/3.

²⁷⁴ Yusuf, 12/58, 69.

²⁷⁵ Yusuf, 12/84.

²⁷⁶ Yusuf, 12/96.

²⁷⁷ Tekvin, 50/12, 26.

İKİNCİ BÖLÜM

YUSUF KISSASININ KUTSAL KİTAPLAR (KUR'AN VE TEVRAT) TEMELİNDE MUKAYESESİ

2.1. BAŞLANGICI VE GELİŞİMİ İTİBARIYLA YUSUF KISSASI

Yusuf kelimesinin aslı İbranice Yosef' tir. Bu ismin uzun süre çocuğu olmayan Rahel' in,²⁷⁸ Yusuf'un doğumu ile anne olamamanın utancından kurtulduğuna işaret etmek üzere "ortadan kaldırmak" anlamındaki "asaf" kökünden geldiği²⁷⁹ veya Rahel' in, doğan çocuğuna daha sonra bir çocuğunun daha olması için "arttırmak, ilave etmek" anlamındaki "yasaf" kökünden, "Tanrı arttıracak, bir tane daha verecek" anlamında Yosef adını verdiği,²⁸⁰ Yusuf'tan sonra da ikinci çocuğu Bünyamin' in doğduğu²⁸¹ belirtilmektedir.

İslami kaynaklarda ise bu adın Yusuf, Yusef, Yusif şeklinde üç farklı okunuşu söz konusu olduğundan²⁸² kaynağı tartışmalıdır. Kelimenin Arapça olup "üzülmek" anlamındaki eseften türediği, ayrılığı ile babasını üzen Yusuf'a "üzen" anlamında Yusif, kardeşleri onu babalarından ayırarak kendisini üzdükleri için "üzülen" anlamında Yusef denildiği ileri sürülmekteyse de ismin Arapça asıllı olmadığı kabul edilmektedir.²⁸³

Tevrat'a göre Yusuf, İbrahim' in oğlu İshak' ın oğlu Yakub' un diğer hanımlarından olan on oğlundan sonra doğan on birinci oğlu olup Rahel' den doğan

---

²⁷⁸ Tekvin, 29/31.

²⁷⁹ Tekvin, 30/23.

²⁸⁰ Harman, Ömer Faruk 'Yusuf'', *DİA, Diyanet Vakfı Yay.*, C. 44, İstanbul, 2013, s. 1, 5.

²⁸¹ Tekvin, 30/24.

²⁸² İbn Manzur, a.g.e., esf. mad.

²⁸³ Harman, a.g. m., s. 1, 5.

ilk çocuğudur. ²⁸⁴ Rahel, Yakub' un dayısı Laban' ın kızıdır. ²⁸⁵ Kur'an' a göre de Yakub' un on iki oğlu ve bu kardeşlerden biri Yusuf ' un öz kardeşidir. ²⁸⁶

Tevrat'a göre Yusuf, Paddan-Aram' da (Mezopotamya) babası Yakub' un Kenan diyarına dönüşünden altı yıl önce, Yakub 90 veya 91, dedesi İshak Yüz elli bir yaşında iken doğmuştur. ²⁸⁷ Çocukluğu hakkında Tevrat'ta bilgi verilmemekte, on yedi yaşında iken kardeşleriyle birlikte çobanlık yaptığı ve bütün kardeşlerin babalarının sürülerini Hebron ve Şekem dolaylarında otlattığı belirtilmektedir ²⁸⁸ Yakub, Yusuf'u diğer oğullarından daha çok seviyordu, çünkü o yaşlılığında doğmuştu. ²⁸⁹ Ayrıca bu sevginin Rahel' in Yakub' un ilk evlendiği kadın olmasından kaynaklandığı, diğer taraftan asıl sebebin Yusuf'taki manevi ve zihni üstünlük olduğu, Yakub' un dayısı Laban' ın yanına gitmeden önce, Sam ve Eberin mektebinde (yeşiva) on dört yıl boyunca öğrendiklerini Yusuf'a öğrettiği ifade edilmektedir. ²⁹⁰ Rivayete göre Yusuf on yedi yaşına kadar "bet ha-midraş" a devam etmiş ve dini konularda kardeşlerine yardım edecek kadar bilgi edinmiştir. Bundan dolayı babası Yusuf için liderliğe ya da asaletе işaret eden bir giysi olan uzun ve renkli bir pelerin yapmıştı. ²⁹¹

2.2. YUSUF KISSASININ GEÇTİĞİ DÖNEM

Aziz'in ve Züleyha'nın yaşadığı zaman diliminin ve tarihi şartlarının tespitine baktığımızda Yusuf'un hayatı, Kur'an'da Yusuf suresinde en güzel kıssa diye nitelenerek başlar. ²⁹² Bu bölümde Yusuf'un soyu ve o dönemdeki tarihi şartlar ele alınacaktır.

---

²⁸⁴ Tekvin, 30/24.

²⁸⁵ Tekvin, 29/28.

²⁸⁶ Yusuf, 12/4, 59.

²⁸⁷ Tora, I/290.

²⁸⁸ Tekvin, 37/29.

²⁸⁹ Tekvin, 37/3.

²⁹⁰ Harman, a.g.m., 'Nuh' s. 1, 15.

²⁹¹ Tekvin, 37/3.

²⁹² Yusuf, 12/3, 54.

Yusuf'un soyu; Yusuf b. Yakub, b. İshak, b. İbrahim' dir.²⁹³ Babası Yakub' un dört ayrı eşi ve bunlardan on iki oğlu olmuştur. Bunlardan en küçükleri Benyamin ve Yusuf' tur. Bu ikisinin anneleri de Rahel' di. Rahel, Benyamin' in doğumu sırasında vefat etmiştir.²⁹⁴

Antik Mısır tarihi M.Ö. 3000 yıllarından öncesine uzanır. Yusuf, Mısır'da yaşadığı dönemde, son derece köklü ve büyük bir medeniyetle karşılaşmıştı.

Mısır medeniyeti ana hatlarıyla şu şekilde bölümlenmektedir:²⁹⁵

1. This Dönemi: 1.ve 2. Sülaleler, M. Ö. 3000-2650
2. Eski İmparatorluk: 3 - 6. Sülaleler, M. Ö. 2700 -2200
3. Birinci Ara Dönem: 7 - 8. Sülaleler, M. Ö. 2200 - 2160
4. Orta Krallık: 11-12. Sülaleler, M. Ö. 1991 - 1785
5. İkinci Ara Dönem: HYKSOSLAR 13 - 14. Sülaleler, M. Ö 1695 - 1585
6. Yeni İmparatorluk: 13 - 20. Sülaleler, M. Ö. 1552 - 1069
7. Üçüncü Ara Dönem: 21-23. Sülaleler M. Ö 1069 - M. S. 945
8. Yakın Dönem: 26. 30. Sülaleler, Pers egemenliği

M. Ö. 1700'lerde Asya'dan gelerek tüm bölgeye hakim olan Hyksos istilası, Mısır yönetimini de ele geçirmişti.²⁹⁶

Yusuf'un Mısır'a getirildiği tarih, ülkede Hyksos idaresinin hüküm sürdüğü, Mısır tarihi araştırmacılarının tasnifine göre, Orta Krallık' ın sonunda "ikinci ara dönem" diye adlandırılan tarihi döneme denk gelmektedir.²⁹⁷

M. Ö. 17. yüzyılın ilk yarısında Mısır'ın kuzey bölgesini etkileyen bu yabancı istilanın liderlerine "hekau - khasut" (yabancı ülkelerin hükümdarları) denmektedir. Antik tarih yazarları, bu adı "Hyksos" lar olarak kullanmaktadır. Hyksos' lar hanedan merkezi olarak Avaris' i (bugünkü Tel el - Dab) seçer ve kısa sürede Suriye ve Filistin dahil tüm bölgeye egemen olurlar.²⁹⁸

²⁹³ Köksal, Mustafa Asım *Peygamberler Tarihi*, TDV Yay., C. 1, Ankara, 2004, s. 271.

²⁹⁴ Yenibaş, Hasan, *Peygamberler Tarihi*, Işık Yay, İstanbul, 2012, s. 256.

²⁹⁵ Dara, İskender, *Antik Mısır*, Dost Yay., Ankara, 2006, s. 119.

²⁹⁶ tr.wikipedia. org/wiki/, Filistin Ulusal Yönetimi, (Erişim Tarihi30 Ekim 2014.)

²⁹⁷ Hornung, Erik, *Mısır Tarihi*, Kabalıcı Yay., Çev., Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul, 2008, s. 77.

²⁹⁸ Hornung, a.g.e., s. 77.

Kitab-ı Mukaddes araştırmacıları Yusuf'un, M. Ö. 1695 - 1585 yılları arasında yaşadığı konusunda görüş birliği içindedirler.²⁹⁹

Yakup, peygamber olduktan sonra ailesiyle gelip Kenan'a yerleşmiştir. Yusuf'un doğup büyüdüğü, kardeşleri tarafından kuyuya atıldığı yerin burası olduğu ifade edilir. Yusuf'un doğduğu yer olan Filistin toprakları, dönemin iki büyük medeniyeti, Mısır ve Mezopotamya'nın arası bir yer olduğundan bahsedilir. Bölge, özerk bir yapıya sahip olmasına rağmen, zaman zaman da istilalarla karşı karşıya kalması bölgenin stratejik yapısı büyük ölçüde ticaret yolu üzerinde yer almasından kaynaklanmaktaydı. Yusuf 'un kuyuya atıldıktan sonra Medyen' li bir kervan tarafından Mısır'a götürülmesi o tarihlerde Filistin/Kenan topraklarının ticari yol güzergahı üzerinde olduğuna bir işaret olarak gösterilmektedir.

2.2.1. Aziz' in Kimliği

Kur'an'da görüldüğü üzere, Mısır'da hükümdar ve diğer devlet erkani Yusuf'un tevhid inancını tebliğ etmesine karşı çıkmamışlardır. Oysa hükümlerle beraber uluhiyet yetkisini de kuşanan Firavun' un, Musa'nın tebliğine karşı durduğu gibi, Yusuf'a da karşı gelmesi kaçınılmaz olurdu.³⁰⁰ Bu durum, dönemin hükümdarının antik Mısır kültüründen farklı bir kültüre sahip olduğunun göstergesidir. Kur'an-ı Kerim'de de Musa dönemindeki yönetici hakkında "Firavun" ismi kullanırken, Yusuf suresinde, Mısır yöneticisi "Melik" olarak isimlendirilmektedir.³⁰¹

İbrahim ve Yakup peygamberlerin dini üzere yetişmiş olan Yusuf'un Mısır inanç sistemi ve ona bağlı geleneğin içinde kabul görmesi, ülke yönetiminde birinci derecede söz sahibi olması ihtimali oldukça zayıftır. Çünkü eski Mısır'ın yerli hükümdarları olan firavunlar çok tanrılı pagan inancına sahiptiler. Bu inanç firavunlara tanrısal bir güç vermektedir.

²⁹⁹ Hyndman, Rob. J. The Times A Cronology of The Bible, Bethel Publications, 2000, s. 1

³⁰⁰ Kasas, 28/38.

³⁰¹ Yusuf, 12/76.

Kur'an'da anlatılan peygamber karşıtı yöneticiler peygamberlerle gerek fikri gerekse fiili mücadele halindedirler. Peygamberlerin getirdiği Vahiy reddedilerek, ona tabi olanlara işkence, sürgün ve ölümler uygulanırdı.

Kur'an kıssalarında Melik'in adının geçtiği tüm ayetlerde ondan olumlu bir biçimde bahsedilmektedir.³⁰² Yusuf kıssasının anlatımında, peygamberin çağdaşı Melik'e ve ileri gelenlerine ait vahiy ve resul karşıtı olumsuz tavırlar bulunmamakla birlikte Yusuf, Melik tarafından eziyetten kurtarılmakta, resulün aklanması temin edilmekte ve görüşlerine itibar edilmektedir. Mısır'a geldiğinde, Aziz'e satılmasıyla birlikte köle statüsüne giren Yusuf'un bu statüden kurtulması da Melik tarafından sağlanmıştır. *"Melik: 'Onu bana getirin, yanıma alayım.' dedi. Onunla konuşunca: 'Bugün yanımızda sağlam ve güvenilir bir yere sahipsin.' dedi."*³⁰³ *"Böylece Yusuf'u oraya egemen kıldık, orada dilediği gibi davranırdı."*³⁰⁴ ayeti Yusuf'un Melik karşısında yetki ve yönetiminin büyüklüğü hakkında yeterli bilgi vermektedir.

Kitab-ı Mukaddes' in Tekvin bölümünde Yusuf'un dönemindeki Kral'ın ismi Firavun olarak belirlenmekte ve Yusuf'un yönetime seçilmesi ile ilgili olarak şu ifadeler yer almaktadır:

*"Ve bu söz Firavun'un gözünde ve bütün kullarının gözünde iyi idi. Ve Firavun kullarına dedi: Bunun gibi kendisinde Allah'ın ruhu olan bir adam bulabilir miyiz? Ve Firavun Yusuf'a dedi: Mademki Allah sana bütün bu şeyi bildirdi, senin gibi akıllı ve hikmetli adam yoktur; sen evimin üzerinde bulunacaksın ve bütün kavmim senin emrin üzere idare olunacaktır; ben yalnız tahtta senden büyük olacağım. Ve Firavun Yusuf'a dedi: Bak seni bütün Mısır diyarı üzerine koydu. Ve Firavun mührünü parmağından çıkardı ve onu Yusuf'un parmağına taktı. Ve Firavun Yusuf'a dedi: Ben Firavunum ve bütün Mısır diyarında hiç kimse sensiz elini yahut ayağını kaldırmayacaktır."*³⁰⁵

Kitab-ı Mukaddes' in aksine, Kur'an'da Firavun kendisini tanrı konumunda görmekte, kendisinin tanrılığını kabul etmeyecek olanları da şiddetle cezalandıracağını söyleyerek ilahi mesajla gelen elçilere müsamahakar davranmadığını da göstermektedir. Bu durum, Firavun Musa' ya: *"Yemin olsun ki benden başka tanrı edinirsen, seni mutlaka zindana atılanlardan yapacağım"*³⁰⁶ ifadesiyle Kur'an'da aktarılmaktadır.

³⁰² Yusuf, 12/23.

³⁰³ Yusuf, 12/54.

³⁰⁴ Yusuf, 12/56.

³⁰⁵ Tekvin, 41/37, 45.

³⁰⁶ Şuara, 26/29.

Kitab-ı Mukaddes' teki anlatımda Firavun' un ismen zikredildiğini görmekteyiz. Fakat Kur'an'da geçen "Melik'in dini,"³⁰⁷ "Melik'in kabı,"³⁰⁸ ifadelerinde de dönemin otoritesinin isminin Firavun değil, Melik olduğu görülmektedir. Fakat hem Kur'an'da geçen Melik ismi hem de Kitab-ı Mukaddes' te geçen Firavun ismi Yusuf'un idaresine karışmayan sembolik bir yapıda oldukları görülmektedir.

Son zamanlarda Yusuf' un muhatap olduğu hükümdarın bir Firavun olmadığı görüşü Kitab-ı Mukaddes araştırmacıları tarafından da kabul görmeye başlamıştır.

Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes' te Aziz'in kimliğine dair bilgileri değerlendirdiğimizde, Aziz'in özünde adil, cömert ve iyi niyetli ancak karısına karşı zayıf ve iradesiz bir erkek görüntüsü çizmiş olduğudur.

Kur'an ayetlerinde Aziz' in kimliğiyle ilgili bilgilerde Mısır' da maliyeden sorumlu vezir olan, Aziz'in neredeyse hükümdara denk bir otorite sahibi olduğu görülmektedir.

Aziz 'in kişiliğini analiz edebilmenin en ilginç yönlerinden biri de Züleyha ile Yusuf'u kapının önünde yakaladığı o anda sergilediği davranıştır.

Aziz' in karşısında sadakatsiz bir eş ve bir köle hakkında ülkenin en yetkin otoritesinin sağduyu ve sükunetle davranması, dikkat ve adaletle hükmetmesi şaşırtıcı olmakla birlikte zinanın da yaygın olduğunu göstermektedir.

Aziz' in anlayış olarak zina yapmasa dahi, zina yapmaya yeltenen Züleyha' yı boşamak yerine, ona "(Ey Kadın) Sen günahının affını dile! Çünkü sen günahkârlardan oldun"³⁰⁹ demekle yetinmesi, bu olayı fazla büyütmediğinin bir göstergesi olarak o toplumun bu tür konulardaki iffetsiz tutumun bir yansımasıdır.³¹⁰

"(Ey Kadın) Sen günahının affını dile! Çünkü sen günahkârlardan oldun." ifadesi Mısır toplumunun putperest olmakla birlikte Allah inancına sahip oldukları ve bu tür fiillerin günah olduğunu kabul ettikleri kabul edilmektedir.³¹¹

³⁰⁷ Yusuf, 12/76.

³⁰⁸ Yusuf, 12/72.

³⁰⁹ Yusuf, 12/29.

³¹⁰ Kurtubi, Muhammed b. Ahmed, *el-Cami li Ahkami'l Kur'an*, C. 11, Beyrut, 1996, s. 325; Kutub, Seyyid, *Fizilali-l Kuran Tefsiri*, Birleşik Yay., Çev: Bekir Karlığa/ Hakkı Şengüler/ M. Emin Saraç C.

8, İstanbul, 2012, s. 387.

³¹¹ Komisyon,(Hayreddin Karaman, İ.Kafi Dönmez, Mustafa Çağrı, Sadrettin Gümüş) *Kur'an Yolu*

2.2.2. Yusuf' un Aziz' e Karşı Tutumu

Aziz' in karısının bütün şehveti, duyguları ve içerisinde bulunduğu sosyal konuma rağmen zinaya çağırdığı davete Yusuf' un: *“Allah' tan korkarım. Zira senin kocan benim efendimdir; bana iyi baktı. Haksızlık yapanlar şüphesiz başarıya ulaşamazlar.”*³¹² cevabını vermesi Yusuf'un Aziz'e olan saygı ve vefasının bir göstergesidir.

Yusuf, Mısır'da Aziz Kıtfir' in sarayında yaşarken eşi Züleyha' nın elçi olarak gönderdiği dadiya üzerinde hakkı olan birine ihanet edemeyeceğini bildirir. Aziz kendisini satın almış, evlatlık edinerek evini emanet etmiştir.³¹³ Bu şartlarda kendisinin hiçbir zaman Aziz için kötülük düşünemeyeceğini beyan etmesine rağmen Aziz' in karısı onun nefisinden faydalanmak için fırsat kollamaya devam eder.

Kitab-ı Mukaddes' te Yusuf' un Aziz' in karısının kendisine şehvetle yaklaşmasıyla Yusuf' un nefisini onun şerrinden korumak için verdiği mücadele ve bu mücadelenin gerekçeleri şöyle anlatılır:

Aziz' in evinin ve sahip olduğu her şeyin sorumlusu olarak Yusuf' u atadıktan sonra Aziz' in evinde bir bereket,³¹⁴ olduğu ifade edilir. Aziz' in Yusuf' a bu yetkiyi verdikten sonra Yusuf zaman zaman Aziz' in evine girer bir ihtiyaçlarının olup olmadığını tespit ederdi.³¹⁵ Yusuf güzel ve yakışıklıydı.³¹⁶

*“Bir süre sonra efendisinin karısı ona göz koyarak, ‘Benimle yat!’ dedi.”*³¹⁷

*“Ama Yusuf reddetti. ‘Ben burada olduğum için efendim evdeki hiçbir şeyle ilgilenme gereğini duymuyorum.’ dedi. Sahip olduğu her şeyin yönetimini bana verdi.”*³¹⁸

*“Bu evde ben de onun kadar yetkiliyim. Senin dışında hiçbir şeyi benden esirgemedi. Sen onun karısısın. Nasıl böyle bir kötülük yapar, Tanrı'ya karşı günah işlerim?”*³¹⁹

Kitab-ı Mukaddes' te Züleyha, Yusuf' a zina teklifinde bulunmuş, Yusuf ise onun bu teklifinden ısrarla kaçınmıştır. Fakat olay bu kısımdan sonra değişikliğe uğrayarak Kur'an'da Züleyha, Yusuf'un nefisinden istifade etmek isteyince, Yusuf,

---

Türkçe Meal ve Tefsir, DİB Yay., 2014, Ankara, s. 1765.

³¹² Yusuf, 12/23.

³¹³ Tekvin, 39/4.

³¹⁴ Tekvin, 39/5.

³¹⁵ Tekvin, 39/9.

³¹⁶ Tekvin, 39/6.

³¹⁷ Tekvin, 39/7.

³¹⁸ Tekvin, 39/8.

³¹⁹ Tekvin, 39/10.

Züleyha'dan kaçmaya çalışırken gömleği yırtılır. Bu olay etrafta duyulunca Aziz hanımının akrabasından birini bu olayı aydınlatması için görevlendirir. Onun söylediklerine göre hüküm vereceğini de beyan eder. Olay Kur'an'da şöyle anlatılır: *"Hanımın akrabasından bir şahit de şöyle şahitlik etti: 'Eğer gömleği önden yırtılmışsa hanım doğru söylemiştir. O zaman bu yalancılardandır. Yok, eğer gömleği arkadan yırtılmışsa hanım yalan söylemiştir. O takdirde Yusuf doğru söyleyenlerdendir.'*"

Gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu görünce: 'Anlaşıldı, bu, siz kadınların tuzaklarındandır. Sizlerin tuzağı hakikaten çok büyüktür.' dedi. Yusuf, sakın bundan söz etme. Sen de kadın, günahından dolayı Allah'tan bağışlanma dile. Sen gerçekten büyük günahkârlardan oldun."
320

Kitab-ı Mukaddes' te ise Züleyha, Yusuf'un nefsinden murad almak istediğinde Yusuf kaçarken, Kur'an da anlatılanın aksine gömleği arkadan yırtılmamış bilakis gömleğini Züleyha'nın odasında bırakmıştır. Kitab-ı Mukaddes' te ise olay şöyle anlatılır: *"Potifar'ın karısı Yusuf'un giysisini tutarak, benimle yat dedi. Ama Yusuf giysisini onun elinde bırakıp evden dışarı kaçtı. ³²¹ Kadın Yusuf'un giysisini bırakıp kaçtığını görünce, ³²² uşaklarını çağırdı. 'Bakin şuna!' dedi. Kocamın getirdiği bu İbrani bizi rezil etti. Yanıma geldi, benimle yatmak istedi. Ben de bağırdım. ³²³ Bağırdığımı duyunca giysisini yanımda bırakıp dışarı kaçtı. ³²⁴ Efendisi eve gelinceye kadar Yusuf'un giysisini yanında alıkoydu. ³²⁵ O'na da aynı şeyleri anlattı: Buraya getirdiğin İbrani köle yanıma gelip beni aşağılamak istedi. ³²⁶ Ama ben bağırdımca giysisini yanımda bırakıp kaçtı."*³²⁷

Karısının, kölen bana böyle yaptı diyerek anlattıklarını duyunca, Yusuf'un efendisinin öfkesi tepesine çıktı. ³²⁸

*"Yusuf'u yakalayıp zindana, kralın tutsaklarının bağlı olduğu yere attı."*³²⁹

Kur'an'da ki ayetlere ve Kitab-ı Mukaddes' teki pasajlara baktığımızda Yusuf; kendisini barındıran, yediren, içiren ve evinde ondan hiçbir şeyi mahrum etmeyen Aziz'e karşı her zaman saygılı ve vefalı olmuş ve ona, eşinin iffetsiz duygu ve tekliflerine rağmen ihanet etmemiştir.

³²⁰ Yusuf, 12/26, 29.

³²¹ Tekvin, 39/12.

³²² Tekvin, 39/13.

³²³ Tekvin, 39/14.

³²⁴ Tekvin, 39/15.

³²⁵ Tekvin, 39/16.

³²⁶ Tekvin, 39/17.

³²⁷ Tekvin, 39/18

³²⁸ Tekvin, 39/19.

³²⁹ Tekvin, 39/20.

2.2.3. Aziz' in Karısına Karşı Yusuf' un Tutumu

Evinde köle olarak aldıkları belki ilerde işimize yarar diye düşündükleri Yusuf; büyümüş, gelişmiş ve yakışıklı bir genç olmuştu. Onun bu hali, evin hanımının kendisine karşı farklı duyguların belirmesine sebep olmuş ve Yusuf'a gayri meşru ilişki teklif etmişti.³³⁰ *“Yusuf Züleyha'nın teklifini kocanız benim velinimetimdir, size mukabelede bulunmam nefsanî arzularınıza cevap vermem hem efendime karşı hem de rabbime karşı nankörlük olur. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmaz!”*³³¹ demek suretiyle Züleyha'nın teklifini reddetti.

Züleyha'nın yanında bulunan dadısı ona sürekli yol göstererek akıl öğretir, planlarını uygulamada yardımcı olurdu. Züleyha'nın Yusuf'u sürekli düşünmesini ve ona yaklaşabilmenin formüllerini öğretmeye çalışırdı. Bütün bu uğraşılara rağmen Züleyha, Yusuf'un İlahi bir koruma altında olduğundan³³² onun gönlünü bir türlü elde etme konusunda başarılı olamadı. Yusuf onu hep efendisinin bir emaneti olarak gördü.

Yusuf, efendisinin kendisine vermiş olduğu görev gereği Aziz' in evine gelmiş; Aziz' in hanımı Züleyha, Yusuf'a evlerindeyken zina teklifini yinelemiş, bu teklif Yusuf tarafından reddedilince, hiç çekinmeden Aziz'e ve evde yaşayan kişilere karşı canından bile çok sevdiği Yusuf'u suçlayarak onu zindana götürecektir iftirayı atmıştı.

*“İkisi de kapıya doğru koştu. Kadın onun gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında onun kocasına rastladılar. Kadın dedi ki: “Senin ailene kötülük etmek isteyen cezası, zindana atılmaktan veya elem verici bir işkenceden başka ne olabilir!”*³³³

*“Yusuf, ‘Asıl kendisi benim nefsimden murad almak istedi.’ dedi. Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti: Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, bu ise yalancılardandır.”*³³⁴

Bu olay sonucunda Kitab-ı Mukaddes'e göre Potifar, karısına inanıp Yusuf'a sinirlenerek onun zina yapmak istediğini düşünerek zindana atarken,

³³⁰ Yusuf, 12/23.

³³¹ Yusuf, 12/23.

³³² Yusuf, 12/22.

³³³ Yusuf, 12/25.

³³⁴ Yusuf, 12/26.

Kur'an'da Aziz eşine sinirlenmekte ve bu zina işini yapmak isteyen kişinin karısı olduğunu öğrenmektedir.

Kur'an'da, Kitab-ı Mukaddes' in aksine Züleyha'ya karşı bir tepkinin, Yusuf'a karşı da mahcubiyetin olduğu görülmektedir. Kur'an'da ve Kitab-ı Mukaddes' te Yusuf, kendisinin velinimetini olarak gördüğü efendisinin hanımı Züleyha'nın hem güzellik olarak hem de makam ve konum olarak zirve noktada olmasına rağmen Allah'ın zalimleri sevmediği, günahkar olabileceği, efendisinin kendisine verdiği nimetlere nankörlük edemeyeceği düşüncesiyle Züleyha'nın zina teklifini reddetmiştir.³³⁵

2.3. YUSUF' UN RÜYASI VE AİLE İÇERİSİNDE YANSIMALARI

Yusuf gerek babasının şahsında kendi ailesine gerekse Mısır' da zindana atıldıktan sonra efendisinin hanımının bütün entrikalarına rağmen ailevi değerlere önem vermiş, Allah korkusu ve sadakat duyguları vesilesiyle hiçbir zaman günaha ve sadakatsizliğe düşmemiştir. Yusuf hem efendisine olan vefası hem de rabbine olan imanı sayesinde Zeliha' nın bütün iffetsizliğine rağmen tarih boyunca iffet, edep, haya timsali bir genç ve peygamber olarak günümüz gençliğine ibretlik bir yaşam örneği göstermiştir.

2.3.1. Yusuf' un Rüyası

Rüyanın peygamberlerin hayatında önemli bir yeri vardır. Peygamberler için rüya bir vahiy aracıdır. Hz. Yusuf'un rüyası da Kur'an'da açıklanmış ve önem arz eden bir hadisedir. Rüya, "görmek" manasına gelen "rüyet" mastarından alınmış bir isim olup, uyku halinde birtakım olay ve şekillerin görülmesi demektir.³³⁶ Uyku halinde görülen rüya, Allah tarafından kullarının istifadesi için verilmiş sayısız nimetlerden birisidir.

³³⁵ Yusuf,12/23.

³³⁶ Elmalılı, Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, C. 3, İstanbul, 1995, s. 214, 215.

İslami kaynaklarda genel olarak üç türlü rüyadan bahsedilir.³³⁷

- 1- Sadık rüya:** Kaynağı ilahi olan ikaz ve işaretler olup doğru ve gerçek rüyalardır.
- 2- Meşgul olunan konuda görülen rüyalar:** Bunlara şuuraltı rüyalar denebilir. Bu rüyalar daha çok kuruntu ve mizaç bozukluğundan kaynaklanır.
- 3- Şeytan tarafından gösterilen rüyalar:** İnsan ruhunun gizli bir dış tesirden (şeytandan) etkilenmesi neticesinde meydana gelen korkma ve sapmalar olup yalancı bir çağrışım ve hayali bir olaydır.

Farklı bir tasnifle rüyalar iki kategoride değerlendirilebilir:

- a-** Yakın ve uzak gelecekle ilgili olan rüyalar. Yusuf suresinde sözü edilen sadık rüyalardan olan Yusufun rüyası, zindandaki iki arkadaşının ve Mısır hükümdarının rüyaları bu türdendir.
- b-** İnsanın yaşantısında meydana gelen ve mevcut olan şeylerin bazılarının zaman zaman rüyada görülmesidir.³³⁸

Kur'an'da ve Kitab-ı Mukaddes 'te geçen Yusuf'un kıssası daha çok "bir rüya" üzerinden aktarılır. Çünkü rüya insanlık tarihi ve hayatında her zaman önemlibir yer işgal etmektedir.

Yusuf suresinde Yusuf'un rüyası şöyle anlatılır: "*Hani bir zaman Yusuf, babasına: 'Babacığım demişti, ben rüyamda on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm, bunların bana secde ettiklerini gördüm.'*"³³⁹ Babası : '*Yavrum, dedi, rüyayı kardeşlerine anlatma sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insana apaçık bir düşmandır!*'"³⁴⁰ Böylece Rabbin seni seçecek ve sana (rüyada görülen) olayların yorumunu (veya Allah'ın kitabının ve peygamberlerin sünnetlerinin inceliklerini) öğretecek, sana ve Yakup soyuna nimetini tamamlayacaktır; nasıl ki daha önce ataların İbrahim'e ve İshak'a da nimetini tamamlamıştı. Şüphesiz Rabbin, bilendir, hikmet sahibidir."³⁴¹

Kitab-ı Mukaddes' te ise Yusuf, tıpkı babası Yakup gibi kardeşlerinin düşmanlığını "adeta bilerek" üstüne çeker. Bu iddia Kitab-ı Mukaddes' te şu şekilde geçer. "*Yusuf, 'Lütfen gördüğüm düşü dinleyin!' dedi. 'Tarlada demet bağlıyorduk. Ansızın benim demetim kalkıp dikildi. Sizinkilerse, çevresine toplanıp önünde eğildiler.'* Kardeşleri, '*Başımıza kral mı olacaksın? Bizi sen mi yöneteceksin?*' dediler. *Düşlerinden, söylediklerinden ötürü ondan büsbütün nefret ettiler. Yusuf bir düş daha görüp kardeşlerine anlattı: 'Dinleyin, bir düş daha*

³³⁷ Yazır, a.g.e., s. 478, 479.

³³⁸ Kasapoğlu, Abdurrahman, *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*, Yalnızkurt Yay., İstanbul, 1997, s. 87, 89.

³³⁹ Yusuf, 12/4.

³⁴⁰ Yusuf, 12/5.

³⁴¹ Yusuf, 12/6.

gördüm.’ dedi. ‘Güneş, ay ve on bir yıldız önümde eğildiler.’ Yusuf, babasıyla kardeşlerine bu düşü anlatınca, babası onu azarladı: ‘Ne biçim düş bu?’ dedi. ‘Ben, annen, kardeşlerin gelip önünde yere mi eğileceğiz yani?’ Kardeşleri Yusuf’u kskanıyordu, ama bu olay babasının aklına takıldı.”³⁴²

Babasının ilahi bir lütuf olarak aklına takılan durum Yusuf’un kardeşlerinin kıskançlığı neticesinde gerçek oldu. Yusuf kardeşlerinin kıskançlığı neticesinde kuyuya atıldı.

Yusuf’un hayatı kardeşleri tarafından kuyuya atıldıktan sonra farklı bir mercide ve mekanlarda sürmeye devam eder. Kuyuya atılan Yusuf kervancılar tarafından çıkartılarak Mısır’ın ileri gelenlerinden birisi tarafından satın alındı. Yusuf’u satın alan efendisinin hanımı onun nefsinden istifade etmek istedi. Yusuf teklifi reddedince kendisine atılan iftira nedeniyle zindana atıldı.

Yusuf’un kendisinin gördüğü rüya sayesinde kuyuya atılmış, yine kendisine atılan iftira neticesinde de zindana atılmıştı. Yusuf bu sefer zindan arkadaşlarının göreceği rüyalar sayesinde zindandan kurtulacaktır.

Kur’an’da Yusuf’un zindan arkadaşlarının gördükleri rüyalar ve Yusuf’un bu rüyalara Allah’ın ilahi kelamıyla yaptığı teviller şöyle anlatılır:

“Zindana atıldığında, zindanda bulunan iki kişi gördükleri rüyaları Yusuf’a anlattılar. Onlardan biri dedi ki: ‘Ben (rüyada) şarap sığıdığımı gördüm. Diğeri de: Ben de başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bunun yorumunu bize haber ver. Çünkü biz seni güzel davrananlardan görüyoruz.’ dedi.”³⁴³

Yusuf hapis arkadaşlarının gördükleri rüyaları yorumlamış, rüyası yorumlanan arkadaşı tarafından hatırlanarak Melik’in yanında kendisini zikretmesi dolayısıyla hapisten kurtulmuştu.

2.3.2. Kardeşlerinin Davranışları, Kuyuya Atılması ve Satılması

Yusuf’un üvey ağabeyleri, Yusuf’a karşı gittikçe artan öfke ve kıskançlık duyguları içindedir. Babalarının da endişelendiği gibi, Yusuf’un gördüğü düş, bardağı taşıran son damla olmuştur.

³⁴² Tekvin, 37/6, 11.

³⁴³ Yusuf, 12/36, 118.

Kitab-ı Mukaddes’ te Yusuf kıssasında anlatılanlara göre Yusuf’ un kaderini etkileyen en önemli unsur kardeşlerinin kıskançlığıdır. Yusuf kardeşleri sayesinde küçük yaşta kin, öfke ve nefretle tanışır.

Düşünde on bir yıldız güneş ve ayın kendisine secde ettiğini gördüğü zaman babası, oğullarının tehlikeli bir potansiyele dönüşen nefretlerini üzerine çekmesinden korkar. Ancak sevilen el üstünde tutulan bir çocuk olarak Yusuf, etrafında gelişen tehlikeli oluşumdan habersizdir. Ağabeylerinin birlikte kıra çıkma teklifini babaları endişeyle³⁴⁴ Yusuf mutlulukla karşılar.

Babalarından *"Yusuf' u kırlara götüreceğiz."* diyerek izin alırlar. Babaları istemeyerek te olsa kardeşlerinin bu isteğine müsaade eder. Kıra götürdükten sonra tüm kardeşler aralarında *"Öldürelim!"*, *"Kanını dökelim!"* diye konuşurlar. Kardeşlerden birisi, Yusuf’u öldürerek ellerini kana bulamak yerine onu bir mağaraya kapatmak gerektiğini söyler. Kardeşlerden bir başkası ise, diğer kardeşlerini Yusuf’u öldürme fikrinden vazgeçirmek için, onu kuyuya atma fikrini öne sürer.³⁴⁵ Böylece, Yusuf ölmeyecek, birileri onu bulup ya oğul ya da köle edinecektir.

Kur’an’da Yusuf’ un kuyuya atılması olayı şöyle anlatılır: *"Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Yakub dedi ki: Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır."*³⁴⁶

*Yusuf' u kuyuya atarak onun kanlı gömleğiyle babaları Yakub' un yanına gelirler. Babalarını Yusuf' un öldüğü yalanına inandırmak için yalandan ağlayarak onu kurt' un yediği konusunda babalarını kandırmaya çalışırlar."*³⁴⁷

Yakup, güçlü sezgileri, yüksek muhakemesiyle bu işte bir tutarsızlık olduğunu anlar. Çocuklarının bu işte kıskançlıklarının etkisi olduğunu farkındadır. Fakat o an itibariyle yapabileceği fazla bir şey olmadığından dolayı bu olayın Allah’ın takdiri olduğunu ve İlahi iradeye boyun eğmesi gerektiğini bildiğinden dolayı ancak bir peygamberden beklenebilecek sabır ve tevekkülle rabbine sığınır.

³⁴⁴ Yusuf, 12/13.

³⁴⁵ Yusuf, 12/16.

³⁴⁶ Yusuf, 12/18.

³⁴⁷ Yusuf, 12/17.

Kitab-ı Mukaddes’ te kardeşlerin kanlı gömlekle döndüğünü gören babaları onların yalanlarına derhal inanır: *“Yakup giysisi tanıdı, ‘Evet, bu oğlumun giysisi.’ dedi. ‘Onu yabani bir hayvan yemiş olmalı. Yusuf’u parçalamış olsa gerek.’ Yakup üzüntüden üstünü başını yırttı, beline çul sardı, oğlu için uzun süre yas tuttu.”*³⁴⁸

Kitab-ı Mukaddes’ te Yusuf’un kuyudan çıkarılmasıyla ilgili iki farklı rivayet anlatılmıştır. Bu rivayetlerden ilki onun İsmaililere satılmasıdır.

*“Ve Yahuda kardeşlerine dedi: Eğer kardeşimizi öldürür onun kanını gizlersek, ne kazanç var? Gelin onu, İsmaililere satalım. Ve elimiz ona dokunmasın; çünkü o kardeşimizdir, etimizdir. Kardeşleri onun sözünü dinlediler.”*³⁴⁹

Bu konuyla ilgili ikinci rivayet ise onun kuyuya atılmasıdır. Bu rivayete göre Yusuf kuyudan Midyanlılarca çıkartılıp İsmaililere satılmıştır.

*“Ve Midyaniler, Tacirler, geçiyorlardı ve Yusuf’u u çekip kuyudan çıkardılar. Yusuf’u İsmaililere yirmi gümüşe sattılar. Onlar Yusuf’u Mısır’ a götürdüler.”*³⁵⁰

Kur’an’ da Yusuf’un kuyudan çıkarılması şu şekilde gerçekleşmiştir: *“Bir kervan geldi, sucularını kuyuya gönderdiler. Sucu kovanı sarkıtınca: ‘Müjde! Bir oğlan çocuğu!’ dedi. Onu satmak üzere yanlarına götürdüler. Oysa Allah yaptıklarını görmekteydi. Onu kendisine rağbet etmeyerek, ucuz bir fiyata, bir kaç dirheme sattılar.”*³⁵¹

Yusuf’un hem Kur’an’da³⁵² hem Kitab-ı Mukaddes’ te az paraya satılmasının sebebi Yusuf’un değersizliği değil o dönemdeki çocukların satış değerinden kaynaklanıyordu.³⁵³

Kitab-ı Mukaddes’ e göre o dönemde Mısır hukukunda 5-20 yaş arasındaki çocukların diyeti yirmi gümüş civarındaydı.

Eğer 5 yaşından yirmi yaşına kadarsa, o zaman erkek için biçtiğin kıymet 20 şekel ve kız için 10 şekel olacak.³⁵⁴

Kardeşlerinin Yusuf’a olan kını o kadar fazlaydı ki, Yusuf’u kuyuya atıp ölüme terk ettikten sonra bile onu, kuyudan çıkaran kervana, onun yalancı, hırsız ve kaçak bir kışı olduğunu söyleyerek kervancılardan gözünde değerini düşürmeye çalışırlar.

³⁴⁸ Tekvin, 38/1, 24.

³⁴⁹ Tekvin, 37/26, 27.

³⁵⁰ Tekvin, 37/28.

³⁵¹ Yusuf, 12/19, 20.

³⁵² Yusuf, 12/20.

³⁵³ Tekvin, 37/28.

³⁵⁴ Leviller, 27/5.

Yıllar sonra bile bu kinlerinden hiçbir şey kaybetmezler. Yusuf'u kuyuya atmalarının üzerinden uzun yıllar geçmesine rağmen küçük kardeşleri Bünyamin'i "hırsız" iddiasıyla yakalayan Yusuf'a rahatlıkla "*Biz bunun yaptıklarından beriyiz. Bunun kardeşi Yusuf da hırsızdı.*" diyebilmişlerdir. Yusuf'la karşılaşmaları esnasında onlara yaptıklarını ima eden şeyler söylemesine rağmen onlar inkarlarını sürdürdüler. Ne zaman ki Yusuf onlara gerçek kimliğini açıklayıp yaptıklarını açığa çıkarınca o zaman pişmanlıkla af dilediler.

Kur'an ayetlerinde Kitab-ı Mukaddes'in aksine, kardeşlerin düşmanlığı Yusuf'un davranışlarına katlanamamaktan değil, bilakis Yusuf'un üstün davranışı ve onun ahlakı güzelliği karşısında ezilmelerindedir.

2.3.3. Babasının Yusuf'a Sevgisi

Yusuf'un babası Yakup'un on iki oğlu vardı. Yusuf ve Bünyamin bir anneden diğer on kardeşin babaları bir, anaları farklıydı. Üvey kardeşler, Yakup'un, Yusuf ve öz kardeşini (Bünyamin) diğer çocuklarından daha çok sevdiğini düşünüyorlardı. Bu durum Kur'an'da şöyle anlatılır: "*(Kardeşleri) demişlerdi ki: "Yusuf ve kardeşi, babamıza bizden daha sevgilidir."*³⁵⁵

Ayette geçen kardeş, Yusuf'un küçük öz kardeşiydi. Yakup'un bu iki küçük anasız evladına özel bir ilgi göstermesinin sebebi annelerinin Bünyamin'i doğururken ölmüş olması ve Yusuf'un doğruluk ve kabiliyette tüm kardeşleri içinde öne çıkmasıydı.³⁵⁶

Kuran'da Yakup'un Yusuf'u diğer kardeşlerinden daha çok sevmesinin nedeni olarak, Yakup'un Yusuf'un geleceği hakkında Allah'tan gelen vahiydir: "*(Yakub) böylece Rabb'in seni seçecek ve sana rüya tabirini öğretecek. Daha önce, ataların İbrahim'e ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi sana ve Yakup soyuna da nimetini tamamlayacaktır.*"³⁵⁷

³⁵⁵ Yusuf, 12/8.

³⁵⁶ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, Bilmen Yayınları., C. 3, İstanbul, 1985, s.97.

³⁵⁷ Yusuf, 12/6.

Yakup, diğer evlatlarının Yusuf'a zarar verme durumlarından korktuğundan rüyasını kardeşlerine anlatmama konusunda onu uyarmıştır.³⁵⁸

Kitab-ı Mukaddes'te Yakup'un, Yusuf'u sevmesinin sebebi olarak, onun ihtiyarlığının oğlu olduğu, bundan dolayı onu çok sevdiği yer alır. Yine Yusuf'un babaları tarafından kardeşlerinin üzerine gözetleyici olarak tayin edildiğini, hatta babasının ikazlarına rağmen çalışmaz, süslü elbiseler giyerek, babası tarafından haksız yere şımartılan, nazlı ve geçimsiz bir çocuk olduğunu, köle olarak satılmasıyla olgunlaştığını söyleyerek, böylesi bir nazlı çocuğun Potifar'ın sarayında büyük bir başarı göstermesinin de şaşırtıcı olduğunu söylerler.³⁵⁹

2.3.4. Yusuf'un Babasına ve Kardeşlerine Karşı İyi Muamelesi

Kardeşlerinin kendisini küçük yaşta iken bir kuyuya atması üzerine ailesinden uzun zaman ayrı kalan Yusuf, yıllarca zindanda kaldıktan sonra Allah'ın kendisine olan yardımını sayesinde, Mısır'ın hazinelerinin başına getirilir. Yusuf Mısır'a yerleşince ailesini kendi yanına alır. Yusuf'un uzun bir aradan sonra anne ve babasıyla olan ilk karşılaşması Kur'an'da şöyle anlatılır: “*Böylece onlar (gelip) Yusuf'un yanına girdikleri zaman, anne ve babasını bağrına bastı ve dedi ki: 'Allah'ın dilemesiyle Mısır'a güvenlik içinde giriniz. Babasını ve annesini tahta çıkarıp oturttu.*”³⁶⁰

Yusuf, anne ve babasına karşı son derece saygılı davranmış, onları kendisine ait olan tahta çıkartıp oturtturarak annesine ve babasına duyduğu saygı ve hürmeti göstermiştir.

Aynı şekilde Yusuf, kendisini kuyuya atan kardeşlerine her türlü cezayı verebilecek bir mevkide iken onları affederek, onlara elinden gelen her iyiliği yapmıştır. Kardeşleri yıllar sonra Yusuf'un kendisini tanıtana kadar onu tanımamışlar ve gıyabında onun hırsız olduğunu söyleyerek ona duydukları kinden dolayı, onu öldü zannettikleri bir dönemde dahi ona iftira atarak kinlerini ortaya çıkarmışlardır. Kardeşlerinin kindar tavırlarına rağmen Yusuf kardeşlerini affetmiş, onlar için bağışlanma dilemiştir.

³⁵⁸ Yusuf, 12/5.

³⁵⁹ Tekvin, 38/1, 24.

³⁶⁰ Yusuf, 12/99, 100.

“Yusuf dedi ki: ‘Siz, cahilliğiniz yüzünden Yusuf ve kardeşine yaptıklarımızı biliyor musunuz? Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun?’ dediler. O da: ‘(Evet) ben Yusuf’um, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah’tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez.’ dedi.(Kardeşleri) dediler ki: ‘Allah’ a andolsun, hakikaten Allah seni bize üstün kılmış. Gerçekten biz hataya düşmüştük.”³⁶¹ ayetindeki ifadelerden de anlaşıldığı gibi, Yusuf’un kardeşleri, o anda geçmişte Yusuf’a karşı yaptıklarının bir nevi muhasebesini yapıp, pişman olduklarını ve hata ettiklerini belirterek Allah’ın Yusuf’u seçtiğini kabul etmişlerdir.

Yusuf kardeşlerine kin beslememiş onların af ve mağfireti için dua etmiştir.“(Yusuf) dedi ki: “Bugün sizi kınamak yok, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir.”³⁶²

Bir başka ayette de Yusuf: “Doğrusu Rabbim bana çok şey lütfetti. O, beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfedicidir. Kuşkusuz O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.”³⁶³ ifadesini kullanarak gerçekte kardeşleriyle aralarını bozanın şeytan olduğunu, kardeşlerinin şeytana uyarak hareket ettiğini vurgulamıştır.

İnsanları işledikleri hatalardan dolayı bağışlamak, Yüce Allah’ın en sevdiği ve takdir ettiği davranış biçimidir. “Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, kusurlarını örterseniz, bilin ki, Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”³⁶⁴

Yusuf’un bu tavrı, tüm insanlık için çok önemli bir örnektir. Kur’an ahlakına uygun yaşayanlar Yusuf’un ahlakında görüldüğü gibi Allah’ı razı edecek tavrın bağışlayan ve affeden bir tavır olduğunu bilirler. “(Resulüm!) Sen af yolunu benimse, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir,”³⁶⁵ ayetinin emri gereği gibi yaşarlar. Yusuf’un tavrı İslami bir tavidir. Yusuf’un kardeşleriyle buluşması ve kardeşlerine kendisini takdim etmesi Kitab-ı Mukaddes’te şöyle anlatılır: “Yakup Benyamin hariç oğullarını kıtlık için Mısır’a göndererek buğday almalarını söyler. Benyamin hariç hepsi Mısır’a giderler ve Yusuf’un huzuruna çıkarak secdeye kapanırlar. Yusuf onları tanır ancak onlar Yusuf’u tanımazlar. Yusuf onların yalan söylediklerine

³⁶¹ Yusuf, 12/89, 91.

³⁶² Yusuf, 12/92.

³⁶³ Yusuf, 12/100.

³⁶⁴ Teğabun, 64/14.

³⁶⁵ Araf, 8/199.

karar verip içlerinden birini geri gönderir ve küçük kardeşini buraya getirmesini emreder. Sonra hepsini hapse attırır. Üç gün sonra Yusuf tekrar kardeşleri ile görüşür ve içlerinden Şimeon' un kalıp diğerlerinin gitmesine karar verir. Bir daha ki sefer geleceklerinde de diğer kardeşlerinin de gelmesini ister. Yoksa onlara erzak vermeyeceğini söyler. Mısır'dan getirilen tüm erzaklar tükenir ve babaları tekrar Mısıra gitmelerini ister. Sonunda Benyamin'i de onlarla gönderir.³⁶⁶

Yusuf kardeşi Benyamin ile aynı odada kalacak şekilde diğerlerini dışarıya çıkarır. Benyamin'e kendini takdim eder. Daha sonra kardeşlerine çıkıp kendisini tanıtır. Kardeşlerinin babalarını da alıp Kenan'dan buraya göç etmelerini söyler. Yusuf kardeşlerine göç için gerekli yardımda bulunur. Daha sonra Yakup'a kardeşleri gelir ve durumu anlatırlar. Yakup sevinir ve hep beraber yola çıkarlar.³⁶⁷

Goşen ilinde Yusuf, Yakup ile buluşup uzun müddet sarılıp ağlarlar. Yusuf, "Lütfen bana yaklaşın" dedi. Onlar yaklaşınca Yusuf şöyle devam etti: "Mısır' a sattığımız kardeşiniz Yusuf benim. Dedi ve "Yusuf, 'Bugün sizi kınama yok, Allah sizi affetsin! Şüphesiz ki Allah, merhamet sahiplerinin en merhametlisidir." ³⁶⁸ diyerek onları Allah'ın merhametine havale etti.

Yusuf, "Şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtıktan sonra" ³⁶⁹ demekle kıskançlığın kaynağının şeytan olduğunu belirtip kardeşlerini af etmesi, ders alınması gereken bir başka özelliktir. Yusuf, kardeşler arasında ki haset ve düşmanlığa karşı Kur'an'da emredildiği şekilde af ve merhamet yolunu seçti.

2.3.5. Bünyamin' e Özel Muamelesi

Yusuf, kardeşleri ile karşılaşp içine küçük kardeşinin özlemini hissedince, hem bu özlemi gidermek hem de kendisine kötülük yapan diğer kardeşlerine ders vermek amacıyla, onlara verdiği hububata karşılık aldığı ücreti sattığı malların arasına koyarak kardeşini Mısır'a getirtmek için her türlü girişimi yaptı. Kardeşlerini de hububat vermemek ve saygınlıklarını azaltmak gibi bahaneler ileri sürerek, küçük kardeşini Mısır'a getirmeye ikna etti. "Yüklerini açtıklarında sermayelerinin geri verilmiş olduğunu gördüler. 'Ey babamız! Daha ne istiyoruz? İşte gördüğümüz sermaye de geri verilmiş. Ailemize erzak getiririz, kardeşimizi de koruruz. Bir deve yükü de fazla alırız. Zaten bu bize yetmez.'

³⁶⁶ Tekvin, 43/1, 16.

³⁶⁷ Tekvin, 45/1, 28.

³⁶⁸ Yusuf, 12/93.

³⁶⁹ Yusuf, 12/100.

dediler. Babaları: 'Çaresiz kalmanız müstesna, onu bana kesinlikle geri getireceğinize dair Allah adına sağlam bir söz vermedikçe onu sizinle göndermem.' dedi. 'Söz verdiklerinde, bu konuştuklarımıza Allah vekildir.' dedi." ³⁷⁰

Yakup Allah' tan gelen bir ilhamla ve insanı duygularla hareket ederek olayı çözmeye çalışıyordu. Yakup Allah' a tevekkül ederek küçük oğlunu kardeşleriyle yollamaya karar verirken oğullarına şöyle seslenir: "Ey oğullarım! Gidin Yusuf' u ve kardeşini arayın. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin." ³⁷¹

Tekrar gelen kardeşlerinin erzakını veren Yusuf, kardeşini geri göndermemek için Allah'ın kendisine öğrettiği bir planı uygulayarak, kardeşlerinin yüklerinin içine Melike ait bir tası saklar. Arama esnasında küçük kardeşinin yükünden tas çıkınca, kardeşlerinin kabul ettikleri hukuka göre küçük kardeşini yanına alıyolar. "Yusuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı. Sonra tası kardeşinin yükünden çıkardı. İşte Yusuf'a böyle bir plan ilham ettik. Yoksa Allah'ın dilemesi müstesna, Melikin kanunlarına göre kardeşini alıyamazdı." ³⁷²

Benjamin' i alıkoyma planı Tevrat'ta şöyle anlatılır: "Mısır' dan getirilen tüm erzaklar tükenir ve babaları tekrar Mısıra gitmelerini ister. Sonunda Benjamin'i de onlarla gönderir. Yusuf'un huzuruna gelirler ve önceden çuvala konulan parayı takdim ederler ve tekrardan buğday almak isterler. Benjamin' i de Yusuf'a takdim ederler." ³⁷³

Yusuf kahyaya kendi kasesi olan gümüş kasesini ve buğday parasını onun çuvalına koymasını emreder. ³⁷⁴ Sabah kervan yola çıkınca Yusuf ardından adam gönderir. Sonra da çalınan kasekin kimin çuvalında bulunursa cezaya çarptırılacağını söyler. Ceza olarak da Yusuf'un kölesi olacaktır. Kase ve para Benjamin' in çuvalında bulunur. Diğerleri Yusuf'a yalvarırlar affetmesi için ama Yusuf hepsini reddeder. ³⁷⁵ Yusuf kardeşi Bünyamin' i yanına çağırttı ve huzuruna girdiklerinde diğer kardeşlerini odadan çıkartarak kardeşini bağrına bastı: 'Ben senin öz kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme!' dedi." ³⁷⁶

Bu olayların akabinde Yusuf yıllarca özlemiyle yanıp tutuştuğu kardeşini bağrına basarak ona olan sevgisini muhabbetini özlemine anlattı.

³⁷⁰ Yusuf, 12/65, 66.

³⁷¹ Yusuf, 12/87.

³⁷² Yusuf, 12/76.

³⁷³ Tekvin, 43/1, 16.

³⁷⁴ Tekvin, 44/1, 3.

³⁷⁵ Tekvin, 44/4, 34.

³⁷⁶ Yusuf, 12/69.

2.4. SİYASİ ve İDARİ YÖNDEN YUSUF KISSASI

Yusuf'un hayatı gerek babasının yanındayken gerekse babasından ayrı kaldığı zamanlarda hep çileli geçmiş, küçük yaşlarda kardeşlerinin kıskançlıklarına maruz kalmış, bu kıskançlıklar sayesinde kuyuya ölüme terk edilmiş, onu kuyudan çıkaranlar sayesinde tam rahata kavuşacağı derken efendisinin hanımının onun nefsinde murat alma isteğine olumlu cevap vermediğinden dolayı hapse atılmış, uzun yıllar hapiste unutulmuş Yusuf çıkınca Mısır'ın en önemli şahıslarından biri haline gelmişti. Yusuf bu yetkilerini siyasi ve idari yönden halkı için kullanmış karşı karşıya kalınan kıtlığı iyi yönetmesi vesilesiyle halk sıkıntısını çekmemiştir.

2.4.1. Mısır' daki Hayatı

Yusuf'un hayatındaki değişim Filistin'in bir yöresinde atıldığı kuyudan başlayarak, köle olarak Mısır'da bir yöneticiye satılmasıyla başlamıştı. Yusuf'un Mısır'a yolculuğu, Yakub'un oğulları arasındaki kıskançlık duygularıyla başlar. Kardeşleri tarafından kuyuya atılan Yusuf, ticaret kervanı tarafından kurtarılıp esir pazarında az bir paraya satılır.³⁷⁷ Yusuf, Mısırlı bir vezir tarafından hizmetçi olarak alınır ve evinde büyütülür.³⁷⁸ Yusuf'un Mısır'a yerleşmesi³⁷⁹ için Allah tarafından belirlenmiş olan bir strateji vardı. Bu strateji, kardeşleri tarafından kuyuya atılarak başlatılmış, ticaret kervanının oradan geçmesiyle onların elleriyle Mısır'a götürülmüş; Mısır'lı Vezir'in kendisini satın almasıyla Mısır'da uygun şart ve zeminlerde kendisine yer bulmuştur. Böylece Yusuf, yanında bulunduğu kişiler tarafından büyütülerek Mısır'ın en önemli makamına ulaştırılmıştır. İlahi vahyin hedefini bilemeyen ve Yusuf'u köle olarak satın alan Mısırlı yöneticinin niyetini Allah şöyle açıklıyor: *"Mısır'da onu satın alan kimse, karısına: 'Ona iyi bak, belki bize faydası dokunur veya evlat ediniz.' dedi."*³⁸⁰

³⁷⁷ Yusuf, 12/19, 20.

³⁷⁸ Yusuf, 12/21.

³⁷⁹ Yusuf, 12/21.

³⁸⁰ Yusuf, 12/21.

Yusuf' u satın alan yönetici çocuğunun olmaması sebebiyle onu evlat edinme gibi bir gayeyle satın almıştı. Fakat Kur'an bu ilahi gayeyi şöyle açıklar: *“Böylece olayların yorumunu öğretmek için Yusuf'u oraya yerleştirdik. Allah, dilediğini yapar, fakat insanların çoğu anlamaz.”*³⁸¹ ayeti kerimesinin gereği olarak Yusuf' un insanlığa hizmet için Mısır' daki hayatı başlatılmıştı.

2.4.2. Yusuf' un Hapis Hayatı

Kardeşleri tarafından kuyuya atılarak ölüme terk edilen, kervancılar tarafından esir olarak alındıktan sonra köle olarak Mısır Aziz' ine satılan, akabinde Aziz' in evine yerleştirilen Yusuf' un kendisini Aziz' in evinde bekleyen büyük bir imtihanı daha vardı. Yusuf efendisinin hanımının zina teklifine maruz kalmış, zina teklifini kabul etmeyince efendisi tarafından hapse atılırken hiç düşünmeden hapis hayatının kendisine teklif edilenden daha güzel olduğunu söylemiştir.

*“Yusuf: ‘Rabb’ im! Hapis bana, bunların çağırdığı şeyden daha sevimlidir. Eğer beni onların tuzaklarından korumazsan, onlara meylederim ve cahillerden olurum.’ dedi. Rabb’ i duasını kabul etti ve onu onların tuzaklarından korudu. Çünkü O, her şeyi iştirir ve bilir. Bütün bu delilleri görmelerine rağmen, onu yine de bir süre hapsedme gereği duydular.”*³⁸²

Yusuf' un hapse atılmasıyla hem kendisini zinaya teşvik eden kadınlardan kurtulmuş olacak hem de zulmün odağı hapishaneyi vahyi yayma merkezi olarak kullanmaya başlayacaktı. Diğer taraftan rüyalara yapmış olduğu yorumlarla Mısır yöneticisinin gözdesi olacak ve hapis hayatından kurtulmakla yetinmeyip yöneticiliğe kadar çıkacaktır.

Yusuf efendisinin eşi tarafından uğradığı iftira sonucunda hapse girmesinin akabinde zindana iki kişi daha girer. Bu iki kişinin kimliği hakkında Kur'an'da bilgi verilmezken Kitab-ı Mukaddes' te onların daha önce Firavun' un sarayında çalışan ileri gelenlerden oldukları anlatılır.

“Bundan sonra Firavun' un başsakisi ile ekmekçisi de zindana atılır. Bir gece ikisi de rüya görürler. Rüyalarını Yusuf'a anlatırlar. Başsakinin rüyası ise şöyledir: ‘Önümde bir asma ve asmada üç çubuk vardı ve tomurcuklanır gibiydi ve çiçeklenip olgun üzümler verdiler ve Firavun' un kasesi

³⁸¹ Yusuf, 12/21.

³⁸² Yusuf, 12/33, 35.

elimdeydi. Üzümleri alıp içine sığdırdım ve Firavun'a verdim'. Yusuf bunun tabiri şudur der: 'Üç çubuk üç gündür. Artık üç güne kadar Firavun seni yükseltecek ve geri memuriyete döneceksin. Beni unutma, hatırla!' diye tembih eder. Baş ekmekçi rüyasını şöyle anlatır: 'Başımda üç tane beyaz ekmek vardı ve kuşlar başımdaki sepetten onları yiyorlardı.' Yusuf der: 'Üç sepet üç gündür. Üç güne kadar firavun senin başını kesecek ve kuşlar senin etinden yiyecekler'. Üç gün sonra her şey Yusuf'un tabir ettiği gibi çıkar ama başsaki Yusuf'u hatırlamaz.³⁸³

Kur'an ayetlerinde ve Kitab-ı Mukaddes pasajlarında Yusuf'un bu iki kişinin gördüğü rüyaları yorumlamasıyla hayatı değişecektir. Zindana giren iki kişiden rüyasının Yusuf'tan yorumunu isteyen genç bu isteğinin sebebini şöyle açıklar: "Senin Muhsinlerden olduğunu görüyoruz."³⁸⁴

Hapis hayatında arkadaşları tarafından Muhsinlerden olarak görülen Yusuf onların rüyalarını yorumlamadan önce 'vahiy' i açıklama fırsatı bulur: "Bu söylediklerim Rabbimin bana öğrettiklerindedir. Doğrusu ben, Allah'a iman etmeyen, ahireti de inkar eden bir toplumun dinini terk ettim. Atalarım İbrahim, İshak ve Yakup'un dinine uydum. Bir şeyi Allah'a ortak koşmak bize yaraşmaz. Bu, bize ve insanlara Allah'ın bir lütfüdür. Fakat insanların çoğu şükretmiyor. "Ey hapishane arkadaşlarım! Çok sayıda rab mi daha hayırlı, yoksa tek ve Kahhar Allah mı? O'nun yanı sıra taptıklarınız, haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği, sizin ve atalarınızın uydurduğu isimlerdir. Hüküm ancak Allah'ındır. O yalnızca kendisine kulluk etmenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur, fakat insanların çoğu anlamıyor."³⁸⁵

Hapis arkadaşlarının rüyalarını yorumlamadan önce Yusuf ilahi emrin gereği olan tebliğ metoduna da başlayarak vahyin esaslarının açıklanmasından sonra onların gördükleri rüyaların tabirlerini kendilerine şöyle bildirir:

"Ey hapishane arkadaşlarım! Biriniz efendisine içki sunacak, diğeriniz ise asılacak ve başından kuşlar yiyecek. Yorumunu istediğiniz husus bu şekilde kesinleşti."³⁸⁶ Yusuf, hapisten kurtulacağına inandığı o ikiden birine dedi ki: 'Beni efendinin yanında an. (Benden söz et ki, beni kurtarsın).' Fakat Şeytan, ona, efendisinin yanında anmayı unutturdu. Bu yüzden Yusuf, daha yıllarca zindanda kaldı."³⁸⁷

Hapishanede unutulmuş Yusuf'un hayatı Melik'in göreceği bir rüyayla ve etrafındaki adamlarına rüyayı yorumlamalarını istemesiyle değişmeye başlayacaktır. Çünkü Yusuf'un hapishaneden çıkarken beni efendinin yanında an diyerek tembihlediği arkadaşı efendisinin bu rüyayı yorumlamasını istediği zaman Yusuf'u

³⁸³ Tekvin, 40/1, 23.

³⁸⁴ Yusuf, 12/36.

³⁸⁵ Yusuf, 12/37, 40.

³⁸⁶ Yusuf, 12/41, 42.

³⁸⁷ Yusuf, 12/42.

hatırlamıştır. *"Bir gün melik: 'Rüyamda yedi zayıf ineğin, yedi semiz ineği yediğini; yedi yeşil, yedi de kuru başak gördüm. Ey ileri gelenler! Eğer biliyorsanız bu rüyanın tabirini söyleyin.'* dedi. "³⁸⁸

Mısır melikinin gördüğü rüyanın yorumlanması konusunda ileri gelenlerden yardım istedi. Kralın adamları dediler ki: *"Bu gördükleriniz birtakım karmaşık, birbirinden kopuk hayallerdir. Biz karmaşık hayallerin yorumunu bilemeyiz."*³⁸⁹

Yusuf' la hapiste kalan kişi, Yusuf'u hatırlayarak ona Melik' in rüyasının tevili için başvurur. Yusuf tarafından yapılan yorumu beğenen Melik Yusuf'un zindandan çıkarılması için emir verir. Ancak Yusuf zindandan kurtulmaktan ziyade kendisine atılan iftiradan kurtulmak için gayret eder. *"Melik: 'Onu bana getirin!'* dedi. Elçi, Yusuf'a vardığında Yusuf elçiye: *'Efendine dön de ellerini kesen kadınların durumunu sor. Doğrusu Rabbim onların tuzaklarını çok iyi bilmektedir.'* dedi. "³⁹⁰

Yusuf' un isteği üzerine Melik, bu olay hakkında bir soruşturma yapar. Yusuf'a iftira edildiğini birinci elden öğrenmiş olur. Yusuf'un suçsuzluğu herkes tarafından tescil edilmiş olduktan ve Yusuf nefsinin temize çıkarttıktan sonra, Melik'in yanına gitti ve Melik'in rüyasını tevil ederek şöyle dedi: *"Tarlanızı boş bırakmaksızın yedi sene boyunca ekip biçin. Hasat ettiğiniz zaman da ihtiyacınız için ayıracağınız az bir şey hariç, geri kalanını başağıyla bırakın. Bunun ardından gelen yedi kurak yıl, tohumluk olarak ayırdığımız az bir kısmı hariç hepsini yer bitirir. Bundan sonra da insanların bolluğa kavuşacakları bir yıl gelir."*³⁹¹

*"Yusuf dedi ki: Yedi yıl boyunca topraklarınızı nadasa bırakmaksızın ekip biçersiniz. Elde edeceğiniz ürünü, yiyecek olarak ayıracağınız az bir bölümü dışında başak halinde saklayınız."*³⁹²

*Bunun arkasından yedi kurak ve sıkıntılı yıl gelir. Bu süre içinde, ayıracağınız az miktardaki tohumluklar dışında, bu yıllar için stok ettiğiniz ürünü yersiniz."*³⁹³

Bunun arkasından da halkın bol yağmura kavuşacağı, üzümlerini ve zeytinlerini sıkıp şıra ve yağ elde edebilecekleri bereketli bir yıl gelir.

Kur'an' da, Yusuf' un yorumunu beğenen Melik' in, ülke yönetimini ona vermesi ile Yusuf, kıtlık yıllarına hazırlık yapar ve sonunda Mısır ahalisini bolluğa kavuşturarak, Melik' in rüyasının tevilini böylece tamamlamış olur.

³⁸⁸ Yusuf, 12/43.

³⁸⁹ Yusuf, 12/44.

³⁹⁰ Yusuf, 12/50.

³⁹¹ Yusuf, 12/47, 49.

³⁹² Yusuf, 12/47.

³⁹³ Yusuf, 12/48.

Kitab-ı Mukaddes’ te Yusuf’ un özel hayatıyla ilgili Kur’an’ da olmayan bilgiler verilerek olay şu şekilde tamamlanır. *“Yusuf’un tevilinden memnun kalan Firavun, Yusuf’u kendinden sonra memleketin ikinci adamı ilan eder. Firavun Yusuf’un adını “Zeferat Penah” koyar. Potifera’ nın kızı Asenat’ ı karı olarak Yusuf’a verir. Yusuf’un iki oğlu olur.”*³⁹⁴

Kur’an’ da ve Kitab-ı Mukaddes’ te geçen Melik’ in rüyalarına yaptığı isabetli yorumlarla Yusuf; hapisten kurtulmuş, Mısır’ ın en önde gelen kişilerinden biri haline gelmiştir. Bu yorumlamalarla Yusuf’un hapisle imtihanı da başarıyla tamamlanmış oldu. Artık Yusuf’ un hayatında konforlu bir dönem başlayacak ve kendisi bu kez de sıkıntıyla değil bollukla imtihana tabii tutulacaktır.

2.4.3. Siyasi Bir Kişilik Olarak Yusuf

Allah’ın kendisine bahşetmiş olduğu rüya tabirleri sayesinde hapisten çıkan Yusuf, Melik tarafından Mısır yönetiminde yetkiyle donatılarak önemli bir konuma yükseltilmiştir. Bu durum, *“İşte böylece biz yeryüzünde Yusuf’a güç ve imkân verdik. Öyle ki, onda (Mısır’da) dilediği yerde konakladı.”*³⁹⁵ ayetinde açıkça belirtilir.

Yusuf, iktidar olduğunda anne babasını yanına alabilmek için hükümdarın hukuku ile şeri hukuktan en güzel şekilde yararlanmıştı. Yusuf, bu özellikleri ile öz kardeşini, anne-babasını ve diğer kardeşlerini yanına alabilmiştir.³⁹⁶ Yusuf’ un siyasi kimliği Kitab-ı Mukaddes’ te şöyle anlatılır: *“Goşen ilinde Yusuf, Yakup ile buluşup uzun müddet sarılıp ağlarlar. Yusuf Firavun’ a kendilerini çoban olarak takdim etmelerini söyler. Daha sonra Firavun’ a çoban olduklarını arz ederler. Yusuf memleketteki toprakları Firavun adına satın alır. Yusuf bir tek kahinlerin topraklarını Firavun adına satın almamıştır. İsrail Oğulları ise Mısır’da Goşen ilinde ikamet ederler ve çoğalırlar.”*³⁹⁷

Yusuf’un hayat mücadelesi ilahi vahyin bir sonucu olup, Allah’ın Yusuf için uyguladığı ve gelecek nesillerin ders alması gereken üstün bir stratejinin sonucu olarak olay Kur’an’da şöyle anlatılır:

³⁹⁴ Tekvin, 41/1, 18.

³⁹⁵ Yusuf, 12/54, 56.

³⁹⁶ Yusuf, 12/58, 100.

³⁹⁷ Tekvin, 47/4, 31.

"Dedi ki: Ey Babam, bu, daha önceki rüyamın yorumudur. Doğrusu Rabbim onu gerçek kıldı. Bana iyilik etti, çünkü beni zindandan çıkardı. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtıktan sonra, (O,) çölden sizi getirdi. Şüphesiz benim Rabbim, dilediğini pek ince düzenleyip tedbir edendir." ³⁹⁸

Yusuf, siyasi bir kimlikle ülkeyi yönetirken ülkenin kaynaklarını en mükemmel şekilde değerlendirip israf yapmamış, tasarrufu ön planda tutmuştur.

Yusuf, Melik'in rüyasını yorumlayıp "Alınması gereken tedbirler nelerdir?" diye kendisine sorulması üzerine Yusuf, "bolluk yıllarında çok ekin ekip ürünü stok etmek gerektiğini, böylece kıtlık yıllarında hem kendi geçimlerini temin edeceklerini hem de hazineye bolca gelir sağlayabileceklerini" söyledi. Mısır' lı Melik bu işi kimin yapacağını sorunca da Yusuf: "Beni, yurdunun hazinelerinin başına getir. Beni, bu depolara yönetici yap. Onları gözeteyim. Verimli ve kurak geçen yıllar arasındaki ekonomik dengeyi kurabilmek için ekonomiyi yöneteyim. Gördüğüm rüyaya göre halkını tehdit edecek olan açlıktan ülkeyi kurtarayım. Çünkü ben, korumasını ve yönetmesini bilirim, güvenilir bir koruyucuyum. Üzerime aldığım işte bilgi sahibiyim." diyerek siyasi bir görev almaktan ve bu görevi talep etmekten de çekinmemiştir.

Melik: 'Bugün yanımızda sağlam ve güvenilir bir yere sahipsin' dedi. Böylece Yusuf' u oraya egemen kıldık, orada dilediği gibi davranırdı. ³⁹⁹

Yusuf' un bu davranışından anlaşıldığına göre herhangi bir alanda ehil olan kimsenin, ülke yönetiminden görev istemesi yerinde bir harekettir. Bu durum gerektiğinde devlet hizmetine talip olmanın caiz olduğunu göstermektedir. ⁴⁰⁰ Beğavi (ö.516) devlet hizmetlerini adaletli bir şekilde yapabilecek olan kimselerin bu görevlere talip olmalarının uygun olacağını beyan etmişlerdir. ⁴⁰¹ Kurtubi (ö.671) ise bir kişi kendisinin bir konuda ilim ve fazilet ehli olduğunu düşünüyorsa bu kişinin herhangi bir konuda görev ve yetki istemesinin caiz olduğunu ifade etmiştir. ⁴⁰² İbni Kesir (ö.774) ise bu ayette kişinin ihtiyaç olması durumunda ve ehil olmayacak

³⁹⁸ Yusuf, 12/100.

³⁹⁹ Yusuf, 12/54, 56

⁴⁰⁰ *Beydavi, Abdullah ibn Ömer ibn Muhammed Nasıruddin Envarü't-Tenzil ve Esrarü't Te'vil*, Beyrut,

2000, C. 2, s. 488; Zemahşeri, Ebü'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil*, C. 2, Beyrut, 2000, s. 464.

⁴⁰¹ Beğavi, Huseyin b. Mesud *Mealimi't Tenzil*, Derleyen; Mervan Suvar, Daru'l-Ma'rife, C. 4, Beyrut, 1987, s. 55.

⁴⁰² Kurtubi, a.g.e., *El Cami l Ahkam'il Kur'an*, C. 11, s. 325.

kişilerin ellerine geçme ihtimali olursa kendisini öne çıkarıp methedebileceğini beyan etmiştir.⁴⁰³

2.4.4. İktisadi Uygulamaları

Yusuf'un iktisadi uygulamaları Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes' te Melik' in rüyalarına getirmiş olduğu yorumlar çerçevesinde gerçekleşmiştir.

Kur'an' da Yusuf, Mısır Aziz' inin gördüğü rüyayı,⁴⁰⁴ ekonomik manada yorumlayarak belki de hapisten kurtulduğunda Mısır'da uygulayacağı iktisadi uygulamalar hakkında bilgi vermektedir. Yusuf, Melik' in rüyasını yorumlayarak şöyle der:

“Yedi sene adetinüz üzere ekin ekersiniz. Sonra da yiyeceklerinizden az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında (stok edip) bırakınız. “Sonra bunun ardından, saklayacaklarınızdan az bir miktar (tohumluk) hariç, o yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek yedi kıtlık yılı gelecektir. Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki, o yılda insanlara (Allah tarafından) yardım olunacak ve o yılda meyve suyu ve yağ sıkacaklar.”⁴⁰⁵

Aynı zamanda Yusuf, Mısır Aziz' inin rüyasını yorumlamakla kalmamış onlara yapması gerekenleri de telkin ederek şöyle demiştir: “Yedi yıl, önceleri yaptığınız gibi ürün ekin. Bu, yedi besili ineğin yorumudur. Biçtiğiniz hasadı, başaklarında bırakın, yani harmanlamayın ki, bozulmasın. Ama az bir kısmını ihtiyacınız için harmanlayabilirsiniz.” Yani tohumluk ayırdıktan sonra yiyeceklerinin fazlasını stok yapmak için başağında bırakmasını söyler. Bundan sonra, yani yedi bereketli yıldan sonra, yedi zorlu yıl gelecektir. Bu yıllarda kuraklık ve kıtlık had safhaya ulaşacaktır. Bu da, yedi zayıf ineğin yorumudur. Bunlar önceki hububatı yiyip bitireceklerdir.

Yusuf' un yönetimi, insanların mallarını tam olarak vermektedir.⁴⁰⁶ Yusuf stoklama yapmak suretiyle, ileride doğacak sıkıntıyı hafifletmeye yönelik tedbirler almıştır. Yusuf devlet eliyle ihtiyaç fazlası gıda maddelerini toplayıp depolayarak, fırsatçılara imkan vermemiştir.

⁴⁰³ *Ibn. Kesir*, İsmail b. Kesir el-Kureşi ed-Dımaşki *Tefsiru'l - Kur'ani'l - Azim*, Mısır, 1987, s. 494.

⁴⁰⁴ Yusuf, 12/43.

⁴⁰⁵ Yusuf, 12/47, 49, 115.

⁴⁰⁶ Yusuf, 12/78, 79, 110.

Yusuf yapmış olduğu iktisadi uygulamalarla, ihtiyaç fazlası gıda maddelerini değerlendirerek, ihtiyaç zamanında vatandaşları sıkıntıdan kurtardı.

2.4.5. Adaleti

Yusuf, Mısır hazinelerinin başına gelmeden önce zor şartlardan geçmişti. O; kardeş ihaneti, kölelik, esaret, ihanet, iftira ve zindana düşüş gibi halleri geçirmesinden dolayı yaşadıkları Yusuf'u erken yaşta olgunlaştırmış, insanları ve hayatı erken tanınmasına neden olmuştu. Yusuf; bu sıkıntılı durumu lehine çevirmiş tecrübeli bir devlet başkanı olarak mazlumların, yanında olmuş onların haklarının gasp edilmesine müsaade etmemiştir.

Yusuf'un yönetimi adalet üzerine kurulmuştur. Onun yönetiminde haksızlık ve zulüm yoktur. Yusuf, Kral'ın su kabını kardeşi Bünyamin'in yükünde bulunca diğer kardeşleri "Ey aziz! Doğrusu onun iyice yaşlı bir babası var; bizden birimizi onun yerine alıkoy; seni iyilik sevenlerden görüyoruz." dediler. Yusuf, "Allah' a sığınırım, malımızı kimde bulduysak ancak onu alıkoyarız; aksi halde zalimlerden oluruz." dedi.⁴⁰⁷

Ayette de belirtildiği gibi "Suçu işleyenine yerine başka birini alıkoymak zulümdür" Yusuf, bu zulmü işlemekten Allah'a sığınmaktadır. Yusuf'un adaleti bütün peygamberlerin ortak vasfıydı. Çünkü adalet peygamberlerin sıfatlarından biriydi. Kur'an' da Davud'un adaletinden şöyle bahsedilir:

*"Ey Davut! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır."*⁴⁰⁸

Allah Resulü, adalet ve hakkaniyet ölçülerine uyararak adil bir yöneticide bulunması gereken bütün vasıfları taşıyordu. Kendisine hırsızlık yapmış eşraftan Fatma adlı bir kadın getirilmiş ve bazıları aracılık yaparak cezayı hafifletmek istemişlerdi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz öfkeleni ve "*Hırsızlık yaparak getirilen, kızım Fatma dahi olsa elini keserdim.*"⁴⁰⁹ buyurarak kendisinden yüzyıllar

⁴⁰⁷ Yusuf, 12/76.

⁴⁰⁸ Sad, 38/26, 28.

⁴⁰⁹ Buhari, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail Salih, *el - Cami-u's -Sahih*, Çağrı Yay., C. VIII, İstanbul, 1992,

önce yaşayan Yusuf'un Allah'ın emrettiği şekilde adil olunması gerektiği hususundaki emri ümmetine beyan etmiştir.

2.5. DİNİ- AHLAKİ AÇIDAN YUSUF KISSASI

Yusuf'un hayatı hep mücadelelerle geçmişti. Fakat o; adaletten, haktan, hukuktan ve ahlakı duruştan yaşamı boyunca tavız vermemiş, peygamber olmadan önce peygamberi bir hayat sürmek suretiyle nefsinin bütün kötülöklere karşı koruyarak ahlakı zafiyet içerisine düşmemiştir. Yusuf'un bu tavrı hem Kur'an'da hem de Kitab-ı Mukaddes'te açıkça ortaya çıkarılmıştır.

Yine Yusuf kıssası üzerine araştırma yapan hem batı hem de doğu din bilginleri ahlakı açıdan Yusuf hakkında ortak bir açıklama yapmışlardır.

2.5.1. Yusuf'un Tevhid Mücadelesi

Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes kıssalarının amaçladığı genel mesaj tevhid mücadelesidir. İlahi dinler tevhid mücadelesini yaparken kıssaların yaşanmış tarihi gerçekler olduğunu, Allah'ın toplumlar üzerindeki yasalarının kıssalar yoluyla hatırlatıldığını görmekteyiz. Yusuf'un tevhid diniyle görevlendirildiği Kur'an'da şöyle açıklanır:

Yusuf, "Bu söylediklerim Rabbimin bana öğrettiklerindedir. Doğrusu ben, Allah'a iman etmeyen, ahireti de inkar eden bir toplumun dinini terk ettim. Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum. Bir şeyi Allah'a ortak koşmak bize yaraşmaz. Bu, bize ve insanlara Allah'ın bir lütfüdür. Fakat insanların çoğu şükretmiyor. Ey hapisane arkadaşlarım! Çok sayıda rab mi daha hayırlı, yoksa tek ve kahhar Allah mı? O'nun yanı sıra tapıklarınız, haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği, sizin ve atalarınızın uydurduğu isimlerdir. Hüküm ancak Allah'ındır. O yalnızca

*kendisine kulluk etmenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur, fakat insanların çoğu anlamıyor.*⁴¹⁰

Kur'an bu ayetlerle tevhidi ilkeyi net ve açıkça ortaya koymuştur.

Kur'an'ın tevhid konusundaki bu açık tavrına rağmen eski Mısır bir firavunlar medeniyetiydi. Aralarında kedilerinde bulunduğu sayısız tanrısı olan bir inanç sistemleri vardı. Bu sistemleriyle krallarına bile uluhiyet vermekteydiler. Firavunlar halkın gözünde birer tanrı-insan gibiydi. Böyle bir inanç ortamında ortaya çıkan Yusuf, Züleyha'ya karşı vermiş olduğu iffet mücadelesi neticesinde zindana atılmış, burada arkadaşlarının rüyalarını yorumlamaya ve zindanı bir okula dönüştürerek etrafındakilere tevhid dersleri vermeye başlamıştı.

Yusuf, rüya yorumlama konusundaki Allah'ın bahsettiği ilim sayesinde Mısır'ı, büyük bir kıtlık musibetine karşı önceden aldattığı tedbirlerle koruyarak hizmetinin karşılığında Mısır hazinelerinin başına getirildi, Yusuf, yaptığı icraatları sayesinde tüm halk tarafından çok sevilmiş, takdir edilmiş ve kendisine karşı sonsuz bir güven hissi duyulmuştur. O, aldığı bütün bu görevleri asıl vazifesi olan, kavmini bir olan Allah'a imana davet etme yolunda kullandı.

Yusuf, Mısır'da tevhid inancının tohumlarını ekmiş, onun Mısır medeniyetinde bıraktığı tevhid izleri asırlarca silinmemişti. Yusuf'un ölümüyle sekteye uğramış olsa da bu tevhid mücadelesini yaklaşık bir asır sonra gelecek olan Musa'nın devam ettirdiği anlaşılmaktadır.

2.5.2. İftiraya Uğraması ve Değerlere Saygısı

Yusuf, çocukluğunda kardeşleri tarafından kuyuya atılmış ve sonra da köle olarak satılmıştı. Mısır'da Aziz tarafından satın alınması ve onun yanında iyi bir şekilde yetiştirilmesiyle büyük lütuflara mazhar olan Yusuf, efendisi olan şahsın karısı yüzünden büyük bir imtihan ile karşı karşıya kalmıştı. Yusuf'a Allah tarafından çarpıcı bir güzellik verilmişti. Yusuf, ahlak ve karakteri gibi bedenen de mükemmeldi. Allah'ın Resulü, Miraç'la ilgili uzunca bir hadisinde üçüncü kat

---

⁴¹⁰ Yusuf, 12/37, 40.

semada Yusuf'u gördüğünü ve ona, "güzelliğin yarısının verilmiş olduğunu" söylemiştir. ⁴¹¹

Yusuf'un, evinde kaldığı ve kendisini koruyup gözeten efendisinin hanımı olan Züleyha'nın tüm kadınlar içerisinde: "*Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi (zinayı) yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır!*" sözü, kocası Aziz'e yakalanmasına rağmen zina etmek istemesini tüm kadınların içinde söylemesi o dönemin zinaya olan bakışını ve ahlakî çöküntüyü açıklamaktadır. ⁴¹²

Yaşadığı dönemdeki ahlaki çöküntünün zirvede olduğu dönemde Yusuf şöyle dua etmiştir: "*Rabbim! Bana zindan, bunların benden istediklerinden daha iyidir! Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve cahillerden olurum!*" dedi. ⁴¹³ Yusuf zindan hayatını, zina hayatından daha güzel görmüştür.

Her peygamberin öne çıkan bazı vasıfları olmuştur. Yusuf'un da öne çıkan vasfı, şüphesiz onun ailevi değerlere olan saygısıdır. Bu saygının gereği olarak Yusuf, Züleyha'nın bütün tahriklerine rağmen ona yaklaşmamış, efendisinin ailesine saygısızlık yapmamıştı.

Züleyha'nın Yusuf'a olan aşkı, şehrin kadınlarının ifadesiyle yakıp kavurucu noktaya gelmişti. Züleyha Yusuf'un üstün ahlakına değil, yakışıklılığına aşıktı. Züleyha evli bir kadın olmasına rağmen onu odasına davet edip, birleşme teklifinde bulunması, onun ailevi değerleri hiçe saydığına bir göstergesidir.

Fakat kadının bütün entrikasına rağmen hesabını yapamadığı bir şey vardır ki o da, karşıda olayların ve hadiselerin yorumunu yapabilen, ilim ve hikmetle donatılmış bir peygamber durmaktadır. Kur'an'da bu durum şöyle anlatılır:

"Derken, evinde kalmakta olduğu kadın, onun nefsinden murad almak istedi ve kapıları sınıksız kapatarak: 'Seni istiyorum, hadi gelsene!' dedi. Yusuf: 'Allah'a sığınırım! Çünkü o benim efendimdir, yerimi güzel tutmuştur. Doğrusu zalimler hiç iflah olmazlar.' dedi." ⁴¹⁴

"O benim velinimetimdir, bana güzel davrandı." ifadesinden Yusuf'un bu çirkin fiili Allah korkusundan değil de efendisine karşı saygısızlık olur, endişesiyle yapmadığı anlaşılmalıdır. ⁴¹⁵

⁴¹¹ Muslim, a.g.e., *Sahih-i Muslim*, İman, s. 259.

⁴¹² Mevdudi, Ebu'l-Al'a *Tefhimu'l-Kur'an*, İnsan Yay., İstanbul, 1991, C. 2, s. 456.

⁴¹³ Yusuf, 12/33, 76.

⁴¹⁴ Yusuf, 12/23.

⁴¹⁵ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. 3, Ankara, 2007, s. 226.

Delikanlılık çağındaki bir genç için en zor imtihanlardan biri, belki de başarılması en güç olanı, güzel, sosyal ve ekonomik olarak güçlü bir kadın tarafından cinsel arzu ve istekleri tahrik edilerek sınanmaktır. Yusuf rabbinin inayeti ve kendisinin iffet, ahlak ve hayası sayesinde bu imtihanda başarılı olmuştu.

*“Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik). Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı.”*⁴¹⁶

Müfessirler Yusuf suresindeki “هم بها = hemme biha” kelimesinden yola çıkarak bu kelimeye farklı anlamlar vermişlerdir. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

Mücahid (ö.103) “Şalvarını kalçalarına kadar indirdi ve erkeğin hanımının karşısında oturuşu gibi oturdu” ifadelerine yer vermektedir.⁴¹⁷

Taberi (ö.310) hemme’ nin cinsel bir meyil olduğunu ama Allah’ ın korumasıyla Yusuf’ un bu meyle kapılmadığını söylemiştir. “Şüphesiz ki o kadın, Yusuf’a yaklaşarak onu baştan çıkarmak istemişti. Eğer Yusuf, rabbinin mucizesini görmeseydi, kadının arzularına uyabilirdi. Yusuf’u, ihanetten ve fuhuştan alıkoymak için biz ona böyle yaptık. Çünkü o, ihlaslı kullarımızdandı. Allah, korumasıyla Yusuf’un kadına yaklaşmasını engellemiş oldu.” şeklinde açıklamaktadır.⁴¹⁸

“Hemme” kelimesini insan tabiatının istek ve arzu duyması şeklinde tercüme edenler de vardır:

Kuşeyri (ö.465) Yusuf’un bir meyli olduğundan, fakat onun bu meylinin, fiili kararlaştırmaksızın sadece yaratılış itibariyle bir meyil olduğundan bahseder: “Bu hareketinden ötürü kişi sorumlu tutulmaz. “Burhan” ise onun içinden geçirdiği bu meyli karar haline dönüşmesin diye engellenmesi içindir.”⁴¹⁹

Zemahşeri (ö.538) ise “Burhan” kelimesini işaret ve ikaz olarak yorumlayanlardandır.⁴²⁰

İbn Atiyye (ö.541) ve Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam ve el-Gaznevi (ö.487) “Bu olaydaki hikmetin ise günahkarlara örnek olması açısından” der. Zira günahkarların tövbelerinin yüce Allah’ın affına bağlı olduğunu ve kendilerinden

⁴¹⁶ Yusuf, 12/24.

⁴¹⁷ Kurtubi, a.g.e., El Cami’u-l Ahkam’il Kur’an , C. 11, s. 312, 313.

⁴¹⁸ Taberi, Ebu Cafer Muhammed bin Cerir, *Camii’l- Beyan an Te’vili’l Kur’an*, Kahire, 2001, C. 13, s. 36.

⁴¹⁹ Kurtubi, a.g.e., El Cami l Ahkam’il Kur’an, C. 11, s. 314.

⁴²⁰ Zemahşeri, a.g.e., *el-Keşşaf an Hakaiki’t-Tenzil*, s. 312.

daha hayırlı olan kimseler hakkında bile günaha yaklaşmanın kişiyi helak etmediğini görmeleri içindir diye yorumlar.⁴²¹

Fahredden er-Razi (ö.606) “O kadın, andolsun ona niyeti kurmuştu. Eğer Rabbinin burhanını görmemiş olsaydı, neredeyse O (Yusuf) da ona kastetmişti, işte biz ondan kötülüğü ve fuhşu uzak tutalım diye, böyle yaptık. Çünkü o, muhlis kullarımızdandı.” şeklinde tercüme eder.⁴²²

Hemme fiilini “kastetti, niyeti kurdu” şeklinde tercüme edenlerden biri olan Elmalılı (ö.1942) “O hanım, ona gerçekten niyeti bozmuştu. Eğer Rabbinin burhanını görmeseydi. Yusuf da ona özenip gitmişti.”⁴²³ şeklinde tercüme eder.

Seyyid Kutup (ö.1966) yapılan zina davetinin şiddetinden ötürü ayette “istek” olarak adlandırılan bu dayanılmaz eğilimini, “Yusuf” un içinde hiç uyanmasaydı, onun Allah katında, çekinme noktasında övülen bir insan olabilme nedeni de ortadan kalkardı. Zira direncin ve sabrın büyüklüğü, belanın ve sınavın büyüklüğü ve şiddetiyle doğru orantılıdır.”⁴²⁴ şeklinde açıklayarak, aslında Hz. Yusuf’un da kadına meylettğini, ancak, mevki sahibi bir kadında gelen davet karşısında bile bu azgın isteğinden vazgeçişinin Kur’an’da övüldüğü zikreder.

Bayraktar Bayraklı; “O da ona meyletmiş olacaktı.” ifadesinden anlaşılıyor ki, cinsel içgüdü kabardığı zaman, ondan kurtulmak imkansız hale gelmektedir. “Yusuf gibi biri bile olsa bu konuda şeytanın etkisinden korunabilmek ve nefsin haram olan arzularına hizmet etmemek için, Yüce Allah’ın dikkat çeken deliline ihtiyaç vardır.”⁴²⁵ diyerek “hemme” yi şehvi bir meyil olarak yorumlamıştır.

Kadının tahrıkları karşısında Yusuf’ ta ona yaklaşma arzu ve isteği doğmuş, ancak Allah’tan gelen bir ilham sayesinde bu çirkin işin haram olduğunu hatırlatmış ve kadına yaklaşmamıştır.⁴²⁶ Nitekim, yalnız başına bir erkek ve kadının olduğu yerde bu kelime şehvetin dışında başka ne ile izah edilebilir.

⁴²¹ Kurtubi, a.g.e., C. 11, s. 315.

⁴²² Razi, a.g.e., *Mefatihü'l Gayb*, C. 13, s. 202.

⁴²³ Elmalılı, a.g.e., *Hak Dini Kur'an Dili*, C. 5, s. 39.

⁴²⁴ Kutub, a.g.e., *Fizilali'l - Kuran Tefsiri*, C. 8, s. 385.

⁴²⁵ Bayraklı, a.g.e., *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, s. 402.

⁴²⁶ Komisyon, a.g.e., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. 3, s. 226.

2.5.3. Sevgi Anlayışı: Meşru, Sorumlu, Namuslu, İffetli

Sözlükte, “haramdan uzak durmak, helal ve güzel olmayan söz ve davranışlardan sakınmak” anlamında mastar olan “iffet” kelimesi daha çok felsefi mahiyetteki ahlak kitaplarında ve bunların etkisinde kalan diğer eserlerde “insandaki arzu (şehvet) gücünün ılımlı işleyişinden hasıl olan erdemi ifade etmek” üzere kullanılmış ve başta gelen erdemlerden biri kabul edilmiştir. Bu kaynaklardaki iffet tanımlarını “yeme, içme ve cinsel arzu konusunda ölçülü olmak, aşırı istekleri bastırıp dinin ve aklın buyruğu altına sokmak suretiyle kazanılan erdem” şeklinde özetlemek mümkündür.⁴²⁷

Yusuf, namus ve iffetin en güzel örneğidir. Yusuf, Mısır kralını Melik’in öncelikle güzel ahlakıyla etkilemiştir. Yusuf’un zindandan çıkması istenince o, zindandan hemen çıkmayıp üzerindeki şüphenin ortadan kalkmasını, iffet ve şahsiyetine sürülmüş olan lekenin temizlenmesini istemiştir.

Kadının bütün şehvetiyle zinaya çağırdığı davete Yusuf’un: “*Allahtan korkarım. Zira senin kocan benim efendimdir; bana iyi baktı. Haksızlık yapanlar şüphesiz başarıya ulaşamazlar.*”⁴²⁸ demek suretiyle efendisine olan sadakatini, rabbine olan kulluğunu ve kendi nefsindeki haya, iffet ve namus konusundaki hassasiyetini dile getirmişti.

Yusuf’un iffeti bütün dinlerde ortak bir ilke olduğundan Kur’an’da müminlerin özellikleri anılırken iffetlerini korudukları ifade edilmiştir.⁴²⁹ Kur’an Yusuf’un iffetinin yanı sıra Meryem de iffet konusunda insanlığa örnek gösterilmiş, Şuayb’ın kızlarının iffetli davranışları ve Musa’nın iffetine düşkünlüğüne değinilmiştir.⁴³⁰

Kur’an ve Kitab-ı Mukaddes’te geçen kıssalarda anlatılan iffet, haya, namus gibi erdemli davranışlar, bütün peygamberlerin sözlerinde vurgulandığı gibi Peygamberimizin hadislerinde de vurgulanmıştır. Nitekim bir hadiste yağmurda mağaraya sığınan ve o esnada bir kaya parçasının mağaranın ağzını kapatmasıyla dışarı çıkamayan üç kişiden birinin iffetli davranışı Peygamberimiz tarafından şöyle nakledilir: *Bu kişi, amcasının kızına aşık olur ve onunla nikahsız bir şekilde beraber olmak ister.*

⁴²⁷ Çağrı, Mustafa, “İffet”, *DİA, Diyanet Vakfı Yay.*, İstanbul, C. 21, 1998, s. 506.

⁴²⁸ Yusuf, 12/23, 84.

⁴²⁹ Müminun, 23/5, 6; Mearic, 70/29, 30

⁴³⁰ Kasas, 28/23, 26.

*Fakat bu kız teklifi reddeder. Bir kıtlık senesinde, genç kız yardım istemek için kendisine başvurmak zorunda kalınca aynı teklifi tekrarlar. Çaresiz bir şekilde teklifi kabul etmek zorunda kalan kız "Allah'tan kork, iffetime dokunma" deyince, bu sözden çok etkilenen delikanlı, Allah korkusundan dolayı kızı bırakır. Verdiği yiyeceği ve parayı da geri almaz. Allah onun bu davranışından dolayı amelini kabul eder ve bu ameli onun mağaradan kurtulmasına vesile olur.*⁴³¹

Yusuf kendisine yapılan teklife nefsi duyguları ve kadının tahrikleri karşısında kendisinde ona yaklaşma arzu ve isteği doğmuş; ancak Allah korkusu, hayası, takvası, iffeti sebebiyle ona 'hayır' diyerek büyük bir iffet örneği sergilemiş olur. Kadının amacı Yusuf'un iffetli ve namuslu biri olup olmadığını denemek veya şaka yapmak değildir. Züleyha ona gönül vermiş olduğu halde, Yusuf kadına aynı şekilde karşılık vermez ve teklifini kabul etmez.

Züleyha'nın bu tavrı Mısır'ın ileri gelenlerinin hanımları tarafından kınanmış olmasına rağmen Züleyha onların kınanmasına aldırılmamış davet ettiği hanımların yanında ihtiraslarını ve gayri ahlaki niyetini açıkça ilan etmekten de çekinmemiştir. Nitekim ziyafet esnasında, kendisine aşık olduğu Yusufu davetlilerin huzuruna çıkararak, böyle yakışıklı ve güzel bir köleye aşık olmanın, toplum değerleri açısından, kendisi için bir eksiklik olmadığını vurgulamak istemiştir.⁴³²

İffet abidesi Yusuf, tehlikeli bir plan ve tehditle karşı karşıya kalmıştır. Yusuf kadınların tekliflerine gönlünde asla yer vermemekle birlikte "*Eğer tuzaklarını benden uzak tutmazsan onlara gönül veririm de cahillerden olurum.*" diyerek realiteyi de gözden uzak tutmaz. Neticede duasına karşılık bulur ve bu çetin imtihanı zarar görmeden atlatır.

Yusuf, Züleyha' ya karşı içinden geçen, meyli gizlememiş, yaşanan olayda nefsinin tamamen ilgisiz olmadığını mütevazı bir şekilde "*Ben nefsimi temize çıkaramam*" diyerek itiraf etmiştir.

Kimsenin görmediği, kapıların sımsıkı kapatıldığı bir ortamda bulunmasına rağmen Yusuf'un "*Allah'a sığınırım*" diyerek bu teklifi reddetmesi sadece Rabbine karşı gelmekten sakınma düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

⁴³¹ Buharı, a.g.e., *el Cami'u's-Sahih*, Enbiya, 50, Edeb, 5.

⁴³² Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. 3, Ankara, 2007, s. 229.

Bugün iffetini korumak isteyenler için haya timsali Yusuf' un iffetli duruşundan alınacak büyük dersler vardır: “*And olsun ki, Yusuf ve kardeşlerinde, isteyenlere nice ibretler vardır.*”⁴³³

Yusuf kıssasında Hz. Yusuf' un iffetine, onu baştan çıkarmaya çalışan kadının iffet konusundaki zaafına işaret edilir. Bu olaylarda verilmek istenen, toplum hayatını hikaye etmek değil, geçmiş milletlerin olumlu ve olumsuz davranışlarının sonucunu göstererek insanlığın dikkatini çekmektir.⁴³⁴

2.5.4. Sabrı

Sözlükte “engellemek, hapsedmek, güçlü ve dirençli olmak” anlamlarındaki “sabr” kelimesinin ahlak terimi olarak “üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belalar karşısında direnç gösterme; olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metanet” gibi manalara geldiği, karşıtının ceza (telaş, kaygı, yakınma) olduğu belirtilmektedir.⁴³⁵ Kur'an-ı Kerim'de bu kelimeler karşıt kavramlar şeklinde geçmektedir⁴³⁶ Gazali (ö.505) sabrı, “din duygusunun nefsanî arzu ve tutkuların baskısına karşı direnç göstermesi”⁴³⁷ diye tanımlar.

Sabır, kutsal kitapların başa gelen musibetlere ve sıkıntılara isyan etmemek, beklenmedik olaylar ve içine düşülen güçlükler karşısında tedirgin olmayarak, bu olaylara tahammül gösterebilmek ve gayrı ahlakî davranışlara prim vermemektir.

Kur'an ayetlerinde ve Kitab-ı Mukaddes pasajlarında anlatılan kıssada Yusuf, çeşitli sıkıntılarla karşılaşır, zorlu bir hayat geçirdi. Karşılaştığı bu büyük sıkıntıların hepsinde Yüce Allah, ona güç ve saygınlık ihsan etti. Yusuf hayatında dört büyük sıkıntıyla karşılaştı.

Kardeşlerinin kıskançlığı, Yusuf' un en büyük imtihanlarından biriydi. Yusuf küçük yaşta kardeşleri, Yusuf'u kıskandıklarından dolayı ona tehlikeli bir tuzak

⁴³³ Yusuf, 12/7.

⁴³⁴ Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1998, C. 3, s. 368, 367.

⁴³⁵ Çağrı, a.g.m., “İffet” C. 35, s. 337, 339.

⁴³⁶ İbrahim, 14/21.

⁴³⁷ Gazzali, Ebu Hamid Muhammed bin Muhammed, *İhyau Ulumi'd-Din*, Bedir Yay., Çev: Ahmed Serdaroğlu, C. 4, İstanbul, 1985, s. 63.

hazırlayarak, önce onu öldürmek isteyip sonra bundan vazgeçerek kuyunun içerisine atmakla onun ilk imtihanını başlatmışlardı.

“(Kardeşleri) dediler ki: Yusuf’la kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgilidir. Halbuki biz kalabalık bir cemaatiz. Şüphesiz ki babamız apaçık bir yanlışlık içindedir.(Aralarında dediler ki:) Yusuf’u öldürün veya onu (uzak) bir yere atın ki babamızın teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da (tövbe ederek) salih kimseler olursunuz! Onlardan biri: Yusuf’u öldürmeyin, eğer mutlaka yapacaksanız onu kuyunun dibine atın da geçen kervanlardan biri onu alsın (götürsün), dedi.”⁴³⁸

Yusuf’ un diğer büyük imtihanı ise, Onu kuyudan çıkararak kabile tarafından Mısır’ da köle olarak satılmasıyla gerçekleşmişti. *“Bir kervan geldi ve suçularını (kuyuya) gönderdiler, o da (gidip) kovasını saldı, (Yusuf’ u görünce) “Müjde! İşte bir oğlan!” dedi. Onu bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir. (Kafile Mısır’ a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Çünkü onu bir an önce ellerinden çıkarmak istiyorlardı.”⁴³⁹*

Yusuf’ un genç yaşta büyük bir sabır göstermesi gereken olaylardan bir diğeri ise genç bir delikanlı iken Mısır Aziz’ inin hanımının ona aşık olup onun nefsinden murad almak istemesi ve aşkına cevap alamadığı zaman ona karşı kurduğu tuzakla başlamıştı. *“Evinde bulunduğu kadın, Yusuf’ un nefsinden (murat almak) istedi. Kapıları iyice kapattı ve: “Haydi gel” dedi. Yusuf’ ta: “(Böyle bir iş yapmaktan) Allah’ a sığınırım. Çünkü 'kocanız; benim efendimdir, bana güzel davrandı. Durum şu ki, zalimler felah bulmaz!” dedi.”⁴⁴⁰*

Yusuf Züleyha’ nın teklifine bu şekilde cevap verince, aşk kadını tahrik etti. Vakit geçirmeden zorla Yusuf’ a sahip olmak isteyerek kapıları kapadı, Yusuf kadından kaçmaya başlayınca elbisesini arkasından yakalayıp elbiseyi yırttı. Bu esnada kadının kocası geldi. Olay Kur’an’ da şöyle anlatılır: *“İkisi de kapıya koşular. Kadın, Yusuf’ un gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında efendisine (kocasına) rastladılar. Kadın: “Senin ailene kötülük etmek isteyenin cezası, zindana atılmaktan ya da acıklı bir işkenceden başka bir şey midir?” dedi. (Yusuf) “Hayır, o, kendisi benim nefsimden (murat almak) istedi” dedi. Kadının akrabasından biri, şöyle şahitlik etti: “Eğer Yusuf’ un gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir. Yusuf ise, yalancıdır. Eğer Yusuf’ un gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. Yusuf ise, doğru söyleyenlerdendir.”⁴⁴¹*

⁴³⁸ Yusuf, 12/8, 10.

⁴³⁹ Yusuf, 12/19, 20.

⁴⁴⁰ Yusuf, 12/23.

⁴⁴¹ Yusuf, 12/25, 27.

Yusuf, Züleyha'nın nefsinin azgınlığına sabır gösterip ona meyletmediğinden Yüce Allah, Yusuf'u, kadının tuzağından koruyarak onu bu büyük hileden kurtardı. Yüce Allah bu konu ile ilgili olarak da şöyle buyurmaktadır: “*Rabb’i, Yusuf’un (zindanın kadınların teklif ettiklerinden daha iyi olduğu ve onların hilesini kendisinden uzaklaştırmadığı takdirde onlara meyledip cahillerden olacağı şeklindeki) duasını kabul etti ve onların hilesini (Yusuf’tan) uzaklaştırdı. Çünkü Allah (her şeyi) iyi işiten, iyi bilendir.*”⁴⁴²

Yusuf’un bir başka büyük imtihanı ise bir iftira sebebiyle haksız yere zindana atılması ve orada uzun süre kalmasıyla başlar. Yusuf’un hayatı gelen sıkıntılara gösterdiği sabrın karşısında aldığı mükafatlarla doludur. O, bütün bu zorluklar karşısında sabretti, hiçbir zaman “‘Allah’ tan kafirlerden başka kimse ümidini kesmez” emri gereği Allah’tan ümidini kesmedi ve neticede, Allah’tan korkan ve sabredenler için vaat edilen mükafata ulaştı.

2.5.5. Yusuf’un İhlası

L ü g a t t e; “arınmak, saflaşmak, kurtulmak” manasındaki hulus / halas kökünden türetilmiş olup “bir şeyi, içine karışmış ve değerini düşürmüş olan başka şeylerden temizleyip arındırmak, saflaştırmak” anlamına gelen “ihlas” kelimesi, terim olarak “ibadet ve iyilikleri riyadan ve çıkar kaygılarından arındırıp sadece Allah için yapmak” demektir.⁴⁴³ İslami literatür de ihlas daha geniş olarak “şirk ve riyadan, batıl inançlardan, kötü duygulardan, çıkar hesaplarından ve genel manada gösteriş arzusundan kalbi temizlemeyi, her türlü hayırlı faaliyete iyi niyetle yönelmeyi ve her durumda yalnızca Allah’ın rızasını gözetmeyi” ifade eder.⁴⁴⁴

Aynı kökten türeyen “Muhlis,” I s t l a h i olarak; “iman ve ibadetlerinde şirk, küfür, nifak, riya ve halka duyurmayı terk edip dini görevlerini sırf Allah rızası için yapan, özünde, sözünde, fiil ve davranışlarında dosdoğru olan insana denir.”⁴⁴⁵

Kur’an’da Yusuf için “*O, muhlas (ihlasa erdirilmiş) kullarımızdandır.*”⁴⁴⁶ buyrulmaktadır. “Muhlas” kavramı, Yusuf bağlamında değerlendirildiği zaman, bu

⁴⁴² Yusuf, 12/34.

⁴⁴³ Ateş, Süleyman, “İhlas”, *DİA, Diyanet Vakfı Yay.*, C. 21, İstanbul, 2000, s. 535, 537.

⁴⁴⁴ İsfahani, a.g.e., “*hls*” maddesi.

⁴⁴⁵ Karagöz, İsmail, “Muhlis”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 2006, Ankara, s. 464.

⁴⁴⁶ Yusuf, 12/24.

kavramın peygamberlere has, muhlis insanlardan da öte bir özellik olduğu açığa çıkar. Şeytanın bile muhlislere yaklaşmadığına dair bir ayette şöyle buyrulmaktadır:

“(İblis) dedi ki: Rabbim! Beni azdırmana karşılık ben de yeryüzünde onlara (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım! Ancak onlardan ihlaslı kulların müstesnadır.”
447

Razi'ye (ö. 606) göre bunun ism-i fail olarak okunması, Yusuf'un taat ve saadetlerini ihlaslı olarak yaptığını gösterir. İsm-i mef'ul olarak okunması da, Allah Teala'nın Yusuf'un kendisi için ve huzurunda bulundurmak için seçtiğine delalet eder. Her iki kıraate göre de bu kelime, Yusuf'un, kendisine isnat edilen o günahattan temiz olduğuna açıkça delalet eder.⁴⁴⁸

Peygamberlerin sıfatlarından biride “ismet” sıfatıdır. “Dikkat ve temkin içinde isyandan korunmak” anlamına gelen ismet, terim olarak peygamberlerin küçük büyük hatalardan ve günahattan korunmuş olması demektir.⁴⁴⁹ Kurtubi (ö. 671) Yusuf'un ismeti ve günahsızlığını *“Tam ergenlik çağına varınca kendisine bir hüküm ve bir ilim verdik.”*⁴⁵⁰ ayetine bağlar. “Allah, Yusuf'un ismetine sebep olması için bu durumu şehvetin galip geldiği bir sırada kendisine ihsan etmiştir.”⁴⁵¹ der. Yusuf'un Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes'te geçen kıssasında en belirgin özelliklerinden birinin ihlası olduğu açıkça görülmektedir. Yusuf bu ihlası sayesinde tabi tutulduğu her imtihanda başarılı olmuş kuyudan saraya, saraydan zindana zindandan da Mısır'ın en önemli makamına çıkartılmıştır.

⁴⁴⁷ Hicr, 15/39, 40.

⁴⁴⁸ Razi, Ebu Abdullah, Fahreddin Muhammed b. Ömer *Mefatihü'l Gayb*, C. 13, Beyrut, 2004, s. 205.

⁴⁴⁹ Karaman, Fikret, “İsmet”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 2006, Ankara, s. 324.

⁴⁵⁰ Yusuf, 12/22.

⁴⁵¹ Kurtubi, a.g.e, *el - Camiu'l Ahkam'il - Kur'an*, s. 314.

SONUÇ

Kur'an-ı Kerim, insanlığa ulaşma konusundaki gayesini gerçekleştirmek için müminlere ibretlik olayları bizzat yaşanmış kıssalardan örnekler vererek sunar. Kur'an'ın genel muhtevasına baktığımız zaman 23 yıllık nazil sürecinde gerçekleşmesi her devirde mümkün olan ve yeni nesillere örnek ve ibret olabilecek olayları vahiy aracılığıyla anlattığı görülür.

Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes' te geçen kıssaların, birbirine benzerliklerinin olması peygamberlerin vahiy aldıkları kaynağın "aynı" olduğunun göstergesidir.

Genel anlamda Kitab-ı Mukaddes, özelde ise Tevrat' ta ortak olarak bulunan Yusuf kıssası ana hatları ile incelendiği zaman, Kur'an ayetleriyle Tevrat' taki pasajlarda çok büyük ayrılıkların olmadığı görülmekle birlikte bazı konularda farklı olduğu görülebilmektedir. Bu benzerliklerden yola çıkarak "Kur'an' da geçen kıssalar orijinal olmayıp Kitab-ı Mukaddes' te geçen kıssaların değiştirilmiş halidir" gibi söylemler doğru değildir. Bu iddiaların çoğunun kaynağı batılı ilim adamlarının ve bazı müsteşriklerin Kur'an'-ı Kerim' i kendi muharref dinlerinin seviyesine çekme uğraşlarından başka bir şey değildir.

Yusuf kıssası, Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes bağlamında değerlendirildiğinde, Yusuf'un Kitab-ı Mukaddes' te anlatılanlara göre gördüğü rüya Kur'an' da gördüğü gibi tek rüya olarak değil iki rüya şeklindedir. Kur'an' da Yusuf'un gördüğü rüyayı babasına anlatmasından sonra babasının tavrı ferasetini gösterir. Hz. Yakup, oğlundaki bir takım meziyetleri fark etmiş, gördüğü rüyayı da vehbi bilgiler çerçevesinde yorumlamıştır. Yusuf'un ileride yükleneceği bazı görevleri peygamberi hisle sezdiğinden dolayı geleceği hakkında kibar ve nazik bir şekilde " Oğulcuğum" diye söze başlayarak diğer kardeşlerinin kötülüklerinden onu korumak için gördüğü rüyayı onlara anlatmaması konusunda Yusuf'u uyarmıştır.

Yusuf, rüyayı babasına anlatarak bir nevi İslami bir müşaverede bulunur. Bu istişareyle babasının görüşlerini almak istemiş, kardeşlerinin tepkisini çekmemek için azamı gayret sarf etmiştir. Yusuf'un küçük yaşta göstermiş olduğu bu olgunluk, Kitab-ı Mukaddes' te Yusuf' la kardeşleri arasındaki ihtilaflar, Yusuf' un babası nezdinde ki sevgisine veya Kitab-ı Mukaddes' te anlatılmaya çalışıldığı gibi ileride "başımıza kral

mı olacaksın?’’ söylemine bağılı değildir. Yusuf’un olgunluğunun ana gerekęesi babasının da vehbi bilgilerle yorumladığı gibi ahlaki erdemler ve ileride yükleneceği görevlerle ilgilidir.

Kitab-ı Mukaddes’ te Yusuf’un gördüğü ikinci rüya, Kur’an’da vahyedilen rüya ile aynıdır. Yusuf’un gördüğü rüyayı kardeşlerine anlattığına dair bir bilgi Kur’an’da yer almazken Kitab-ı Mukaddes’ te yer alır. Yusuf’un gördüğü rüyayı kardeşlerine anlatmasından dolayı kardeşleri ona kızar ve kin tutarlar. Kitab-ı Mukaddes yorumcularına göre Yusuf; kibirli, gururlu ve bencil biridir. Gördüğü rüyayı kardeşlerine anlatarak onları tahrik etmeye çalışmıştır.

Kitab-ı Mukaddes’ e göre kardeşlerinin Yusuf’u kıra götürme konusunda babalarından izin istemedikleri anlatılır. Kitab-ı Mukaddes’ in aksine Kur’an’ da ise kardeşlerinin Yusuf’a tuzak kurmak için onu kıra beraberinde götürmeleri için babalarından izin istedikleri zikredilmiştir. Yakup, oğullarının kendisinden kardeşlerini kıra götürme konusunda izin istediklerinde oğullarının kötü niyetini sezmişti. Oğullarının bu kötü niyetlerini engelleme çabasına rağmen ilerde Hz. Yusuf’un da söyleyeceği gibi ’’Sizi şeytan kandırdı.’’ sözü gereği oğullarını şeytanın aldatmacalarından uzak tutamayarak rabbine tevekkül etmiştir. Yakub’ un bu tevekkülüne rağmen, Kitab-ı Mukaddes yorumcularından bazıları onun, oğullarının kötü niyetini sezmiş olmasına rağmen Yusuf’u gözden çıkardığından dolayı bilerek oğlunu onlarla gönderdiğini iddia etmişlerdir.

Yine Kitab-ı Mukaddes yorumcularından bazıları, Yusuf’un kardeşlerinin yanına babasından izinsiz bir şekilde kendisinin geldiği bilgisinden yola çıkarak Yusuf’un asi bir çocuk olduğunu ima etmişlerdir.

Mukaddes’te Yusuf’un kuyuya atılması veya satılması konusunda ihtilaflar vardır. Bir rivayete göre, kardeşleri ona tuzak kurarak kuyuya attıkları anlatılırken, başka bir rivayette de oradan geçen kervana sattıkları anlatılır. Kitab-ı Mukaddes’ teki rivayet farklılıklarını bazı alimler nesh çerçevesinde değerlendirmiş olsalar bile bu çelişkili pasajlar ilahi bir kelim düşünceyiyle bağdaşması söz konusu değildir.

Kur’an’a göre kardeşleri onu öldürmeyi düşünürlerken kardeşlerden akl-ı selim olan birisinin teklifiyle onu kuyuya atıp terk ederler. Yusuf, geçen kervancılar sayesinde ilahi kelamın bir tecellisi olarak kuyudan çıkartılarak kurtarılmıştır.

Kur'an'da geçen kıssaları değerlendirdiğimiz zaman Kur'an'ın, kıssalarla tarih kitabı veya ansiklopedik bir tarzda bilgi vermekten ziyade, ibret verici ifadeleri ön plana çıkardığı görülür. Yusuf'un kime kaç paraya satıldığı hususunda bugünün insanının ibret alacağı bir durum söz konusu olmadığından bu ve benzeri bilgilerin Kur'an'da yer almadığı görülmektedir. Kitab-ı Mukaddes' te ise birçok konuda gereksiz ayrıntılara girildiği görülmüştür.

Yusuf'un az paraya satılması, Yusuf'un değersizliğinden değil, bilakis o dönemdeki küçük çocukların –kervan içinde korunması, barınması, taşınması ve güvenliğinin sağlanması vb. hadiselere karşı risk oluşturması nedeniyle- satış fiyatından kaynaklanmaktaydı. Zaten Yusuf gördüğü rüyayı babasına anlattığı ilk günden itibaren babası onun Allah katındaki değerinin farkına varmış, bu durum da Kur'an'da açıkça beyan edilmiştir.

Kur'an'daki ayetlerde ve Kitab-ı Mukaddes' teki pasajlarda Yusuf'un iffeti konusunda genel bir mutabakatın yanı sıra, efendisinin karısının iffetsizliği konusunda ise tam bir mutabakat vardır. Her iki metinde de Yusuf'un efendisinin karısı, kendisine göz diker ve birlikte olmayı teklif eder. Bu noktadan sonra Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes birbirinden ayrılmaktadır. Tevrat'ta Yusuf'la efendisinin eşinin durumu anlatılırken Yusuf sanki ona meyletmiş, bu meybinden dolayı entarisini çıkarmıştır. Kur'an'da Yusuf, efendisinin hanımının nefsinin şerrinden baştan beri korunmuştu. İslam ve batı dünyasında bunun aksini iddia eden görüşler olmakla birlikte Yusuf, kadının niyetini öğrenir öğrenmez nefsini korumak için kaçır. Kaçarken gömleğinin arkadan yırtılması da bunun delillerindedir. Zaten Yusuf'un efendisi de durumu ortaya çıkarmak için gömleğin arkadan yırtılmasını delil saymıştır.

Kitab-ı Mukaddes' te genelde kıssaların ilahi boyutuyla ilgilenilmediğinden zina suçundan dolayı Yusuf'un zindana atıldığı anlatılır. Kur'an'da ise, Yusuf'un bir suçunun olmadığı anlaşılmalı birlikte, onun zindana atılması zina suçundan değil, bilakis Yusuf'un efendisinin hanımından ve o dönemdeki diğer kadınların şerrinden kurtulmak için rabbine dua ettiğinden dolayıdır. Yusuf'un samimi olan duasına icabet edilerek kadınların şerrinden korunmak üzere hapiste muhafaza edilir.

Kur'an'da Yusuf zindana girince beraberinde iki kişi daha girer. Bu kişilerden Kitab-ı Mukaddes ayrıntılı bir şekilde tarihi bir bilgi hassasiyetiyle bahseder. Bu iki kişinin gördüğü rüyalar Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an'a göre öz olarak aynıdır. Kur'an

bu rüyalarından kısaca bahsederek Yusuf'un bu rüyaların tevilini fırsat bilerek tevhid dinini tebliğ etme fırsatı bulduğuna işaret eder. Yusuf, yaşadığı dönemde pek yaygın olmayan Tevhid akidesini anlatmaya başlaması bu rüyalar sayesinde gerçekleşmiştir. Mısır'da Tevhid inancının ilk başlangıç yeri hapisane olmuştur.

Kitab-ı Mukaddes' te Yusuf'un iki yıl zindanda kaldığı anlatılır. Kur'an'a göre kaç yıl kaldığının önemi olmadığından dolayı bu zaman belli değildir. Kur'an'da, Mısır Aziz'inin Yusuf'un hapis hayatının ikinci yılının sonunda gördüğü rüyadan bahsedilir. Kitab-ı Mukaddes' te bu rüya Yusuf'un başlangıçta gördüğü rüyalar gibi iki tanedir. Kur'an'da Yusuf'un, kıssanın başında gördüğü rüya gibi, Mısır Azizi' nin gördüğü rüyadan da tek olarak bahsedilir.

Kitab-ı Mukaddes' e göre Yusuf'un kardeşleri bir kere Mısır' a hareket etmişler ve Yusuf ile tanışmışlardır. Kur'an'a göre ise Yusuf'un kardeşleri iki kere seyahat ederler ve ikincisinde kardeşlerini Mısır'da bırakırlar.

Kitab-ı Mukaddes' in bu tavrıyla kıssanın başından beri süregelen bir iddiayı savunduğu anlaşılmaktadır. Bu iddiaya göre Yusuf'un babası çocuk yaşta onu gözden çıkardığından dolayı kardeşlerinin ona zarar vereceğini bile bile onlarla göndermiştir. Yine aynı şekilde Bünyamin'i de gözden çıkardığından dolayı tereddüt etmeden onlarla birlikte Yusuf'un yanına göndermiştir. Halbuki Kur'an, Yakub' un Yusuf'u kardeşleriyle gönderirken tedirgin olduğu gibi Bünyamin'i de gönderirken Yakub' un tedirginliğinden bahseder. Fakat zarurete binaen Yusuf'u kardeşleriyle göndermiş olduğu gibi onu da kardeşleriyle göndermek zorunda kalmıştır. Oğullarını gönderdikten sonra rabbine tevekkül ederek peygamberi bir tavır sergilemiştir.

Kur'an, Yakub' un iki oğlunu da kaybetmesi üzerine bir babanın şefkat ve merhamet duygusunun bir gereği olarak oğullarının üzüntüsünden gözlerine ak düştüğünden bahseder. Yusuf gömleğini babasına göndererek onu yüzüne sürmesini ister. Yakub oğlunun gönderdiği gömleği yüzüne sürünce gözleri açılır. Ancak Tevrat'ta genel olarak kıssaların tarihi açıdan bilgi boyutuyla ilgilendiği için bu bilgiler yer almaz.

Yusuf ve ailesinin Mısır'a yerleştiklerini Kur'an ayetlerinden ve Kitab-ı Mukaddes' teki pasajlarından bilmekteyiz. Yine Kitab-ı Mukaddes' te Yusuf ve Yakub' un kaç yaşına kadar yaşadığı ve nerede öldüğü de bellidir. Yusuf' un evlilik hayatıyla ilgili olarak Kur'an' da herhangi bir bilgi mevcut değildir. Kitab-ı Mukaddes

ise onun efendisinin kızı ile evlendiğinden bahseder. Bu evlilikten iki oğlu olur. Bu iki oğlunun da adı Tevrat'ta geçmektedir.

Yusuf, Kitab-ı Mukaddes'e göre Firavun'dan sonra ülkenin en yetkili adamı olmuştur. Fakat Kur'an'da Firavun'un adından bahsedilmez. Çünkü Firavun, Kur'an'da kaba, katı, sert mizaçlı olarak Tevhid akidesinin karşısında duran bir kişi olarak tanıtılır. Hz. Musa'nın yıllarca karşısında duran Firavun'un, Hz. Yusuf'un tebliğ ettiği Tevhid inancını desteklemesi düşünülemez. Bunun için Kur'an'da geçen Aziz'in, Kitab-ı Mukaddes'te ki Firavun olmadığına dair müfessirler ve tarihçiler güçlü gerekçeler beyan etmişlerdir.

Kur'an ayetlerinde birtakım farklılıklar olsa da Kitab-ı Mukaddes pasajlarında ortak olan konuların başında Yusuf'un iffeti, ahlakı ve edebi gelmektedir. Yusuf, dönemin güzel ve güçlü kadınının kendi nefsinden murad alma isteğine olumlu cevap vermemiş, bu iffetli tavrından dolayı uzun zaman hapiste kalmıştı. Yusuf, başına gelen bütün olumsuz olaylara sabretmiş, kendisine verilen nimetler sonucunda azgınlık göstermeyerek sabır ve şükür sayesinde hem peygamberlik göreviyle görevlendirilmiş hem de Mısır'ın en önemli şahsiyetlerinden biri haline getirilerek Tevhid inancının Mısır ve civarında yaygınlaşmasına bir Peygamber ve Mısır'ın önde gelen şahsiyetlerinden biri olarak uzun zaman Mısır ve ahalisine hizmet etme fırsatı bulmuştur.

Tevrat gibi muharref metinlerde kıssadan maksat, tarihi bir vak'ayı tarih kitabı niteliğinde ve detaylı anlatmaktır. Kur'an ise tam bir ilahi vahiy gereği, tarih kitabı değil, bu tür vak'alardan alınması gereken dersleri ön plana çıkarmaktadır. Yusuf kıssası da, eğitim sahasında en çok kullanılan metotlardan bir olan "örnekleme" metodu konusunda en iyi örneği teşkil etmektedir. Kur'an, bir örnek üzerinden kıssa içerisine zerkedilmiş, her okuyanın kendinden bir şeyler bulabileceği yönleri zikrederek, her çağda yorumlanabilecek bilgiler aktarır.

Dünyada hayat sürdürülebilmesi için en temel ışık ve ısı kaynağı olan güneşin altında söylenen her şey birbirinin tekrarıdır. Kıssalarda da, her çağda yaşanılması mümkün olan hadiseler yer verilerek, insanlığın ibret alınması amaçlanmıştır. Tevrat, Hz. Musa'ya indirildiğine göre, Hz. Musa'nın kavminin de Hz. Yusuf'ta bulunan "edep, haya, iffet vb" kavramlara ihtiyaçları vardı. Allah bu sebeple Yusuf kıssasını onlara da anlatmış olabileceği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- ABAY, Muhammed, *Kur'an Kıssaları*, Ensar Neşr., İstanbul, 2007.
- ABDULBAKİ, Muhammed Fuad, *el Mu'cemu'l - Müfehras li Elfazı'l-Kur'ani'l-Kerim*, Kahire, 2001.
- ACAR, Abdullah, "Bir İctihad Kaynağı olarak Kur'an Kıssaları", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy., 9, 2007.
- AHMET, Mustafa, İbrahim, *Mucemu'l - Vasit*, Çağrı Yay., İstanbul, 1986.
- ATAY, Hüseyin, *Kur'an'a Göre İman Esasları*, Atay Yay., Ankara, 1961.
- ATEŞ, Süleyman, "İhlas" *DİA, Diyanet Vakfı Yay.*, C. 21, İstanbul, 2000.
- ....., Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşr., C. 3, İstanbul, 1998.
- AYDEMİR, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyyat*, Beyan Yay., İstanbul, 2000.
- BAYRAKLI, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, C. 9, İstanbul, 2001.
- BEGAVİ, Huseyin b., Mesud, *Mealimi't Tenzil*, Çev: Mervan Suvar, Daru'l-Ma'rife, C. 4, Beyrut, 1987.
- BEYDAVİ, Abdullah ibn Ömer ibn Muhammed Nasiruddin, *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't Te'vil*, C. 2, Beyrut, 2000.
- BİRİŞİK, Abdülhamit, "İsrailiyat" *DİA, Diyanet Vakfı Yay.*, C.23, İstanbul, 2001.
- BİLMEN, Ö. Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, Bilmen Yay., C. 3, İstanbul, 1985.
- BUCAİLLE, Maurice, *Kitab-ı Mukaddes Kuran ve Bilim*, Çev: Suat Yıldırım, İzmir, 1981.
- BUHARİ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *el Cami'u's- Sahih*, C. I-VI, Çev: Mustafa Dib el Boğa, Daru İbn Kesir, Beyrut, 1987.
- CAN, Şefik, *Klasik Yunan Mitolojisi*, Ötüken Neşr., İstanbul, 2011.
- ....., Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, TDV., Yay., İstanbul, 2012.
- CÜRCANİ, Seyyid Şerif, *et Ta'rifat*, Kahire, 1938.
- ÇAĞRICI, Mustafa, "İffet", *DİA, Diyanet Vakfı Yay.*, C. 21, İstanbul, 2000.
- ....., Mustafa, "Sabır", *DİA, Diyanet Vakfı Yay.*, C. 35, İstanbul, 2008.
- ....., Mustafa, *İslam Düşüncesinde Ahlak*, MÜİF Vakfı Yay., İstanbul, 1989.

- DARA, İskender, *Antik Mısır*, Dost Yay., Ankara, 2006.
- DEMİRCİ, Muhsin, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, MÜİF Yay., İstanbul, 2014.
- ....., Muhsin, *Kur'an'da Toplumsal Düzen*, Ensar Neşr., İstanbul, 2005.
- DEMİR, Şehmus, *Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*, Beyan Yay., İstanbul, 2003.
- DOĞAN, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Birlik Yay., Ankara, 1981.
- DURMUŞ, İsmail “Mesel” DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, C. 29, 2004.
- ERDEM, Hüsameddin, *Ahlak Felsefesi*, Hü-Er Yay., Konya, 2003.
- ERHAT, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.
- ELİADE, Mircea, *Mitlerin Özellikleri*, Om Yay., İstanbul, 2000.
- ERSÖZ, İsmet, *Kur'an Tarihi-Kur'an-ı Kerim'in İndirilişi ve Bugüne Gelişi*, Ravza Yay., İstanbul, 1996.
- ERİK, Hornung, *Mısır Tarihi*, Kabalcı Yay., Çev: Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul, 2008.
- EYÜBOĞLU, Osman, “Günümüze Bakan Yönleriyle Peygamber Kıssaları”, XI. Kur'an Sempozyumu –Kur'an ve Risalet-, Fecr Yay., Ankara, 2009.
- GAZZALİ, Muhammed, *Nazarat fi'l Kur'an*, Kahire, 1962.
- GAZALİ, Muhammed bin Muhammed, *İhyau Ulumi'd-Din*, Bedir Yay., Çev: Ahmet Serdaroğlu, C. 3, İstanbul, 2002.
- GÜNDÜZ, Şinasi, “Kur'an Kıssalarının Kaynağı Eski Ahit (Tevrat) mi? Yapı, Muhteva ve Kaynak Açısından Torah Kıssaları”, VI. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu, Fecr Yay., Ankara, 1998.
- HALEFULLAH, M. Ahmet, *el-Fennu'l Kasasi*, Çev: Şaban Karataş, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Nuh”, DİA, Diyanet Vakfı Yay., C. 33, İstanbul, 2007.
- ....., Ömer Faruk, “Yusuf”, DİA, Diyanet Vakfı Yay., C. 44, İstanbul, 2013.
- HYNDMAN, Rob. J. *The Times A Cronology of The Bible*, Bethel Publications, 2000.
- İBN KESİR, İsmail b. Kesir el-Kureşi ed Dimaşki, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, C. 8, Mısır, 1987.
- İBN MANZUR, *Lisanü'l Arab*, Dar Saader, C. 10, Beyrut, 2000.
- İSFEHANİ, Ebu'l-Kasım Huseyin b. Muhammed Rağib, *el Müfredat fi Ğaribi'l-*

Kur'an, Mısır, ty.,

KANDEMİR, M. Yaşar, Örneklerle İslam Ahlakı, Rağbet Yay., İstanbul, 1980.

KARA, Necati, *Kur'an'a Göre Hz. Musa Firavun ve Yahudiler*, Seha Yay., İstanbul, 1991.

KARAGÖZ, İsmail, "Muhlis", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara, 2006.

KARAMAN, Fikret "İsmet", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara, 2006.

KASAPOĞLU, Abdurrahman *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*, Yalnızkurt Yay., İstanbul, 1997.

KILIÇ, Sadık, *Mitoloji Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim*, Nil Yay., İzmir, 2003.

KÖKSAL, Mustafa Asım, *Peygamberler Tarihi*, TDV Yay., C. 1, Ankara, 2004.

KUTUB, Seyyid, *Fizilalil Kuran Tefsiri*, Birleşik Yay., Çev: Bekir Karlığa/ Hakkı, Şengüler / M. Emin Saraç, C. 8, İstanbul, 2012.

KURTUBİ, Abdullah Muhammed b. Ahmed, *El Cami li Ahkam'il Kur'an*, C. 11, Beyrut, 2010.

KOMİSYON(Hayreddin Karaman, İ. Kafî Dönmez, Mustafa Çağrıcı, Sadrettin Gümüş), *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB., Yay., Ankara, 2014.

MAHALLİ, Celeddin, *Tefsirul Celaleyn*, C. II, Mısır, H., 1352.

MUSLİM, b. Haccac, *Sahih-i Muslim*, Darusselam, 2007.

MEVDUDİ, Ebu'l Al'a, *Tefhimu'l Kur'an*, İnsan Yay., C. 2, İstanbul, 1991.

RAZİ, Ebu Abdullah Fahreddin, *Mefatihü'l Gayb*, C. 13, Beyrut, 2004.

ŞENGÜL, İdris, *Kuran Kıssaları üzerine*, Işık Yay., İzmir, 1994.

....., İdris, "Yusuf", *DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.*, C. 9, İstanbul, 2013.

....., İdris, "Kıssa," *DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.*, C. 25, İstanbul, 2012.

....., İdris, *Kuran Kıssaları üzerine, "Haber" DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.*, İstanbul, 1996.

ŞİMŞEK, M. Sait, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, Yöneliş Yay., İstanbul, 2000.

TABERİ, Ebu Cafer Muhammed bin Cerir, *Camii'l Beyan an Te'vili'l Kur'an*, C. 13, Kahire, 2001.

tr.wikipedia.org/wiki/, Filistin Ulusal Yönetimi, (30 Ekim 2014).

- UĞUR, Hakan, ‘‘Kur’an’ın tasdik ettiği Tevrat’taki Konular’’ Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008.
- YAZICI, Hüseyin, ‘‘Hikaye,’’ *DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.*, C. 17, İstanbul, 1998.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili*, C. 3, İstanbul, 1995.
- YENİBAŞ, Hasan, *Peygamberler Tarihi*, Işık Yay., İstanbul, 2012.
- Yıldırım, Suat, ‘‘Kur’an-ı Kerim’de Kıssalar’’, İİFD Yay., İstanbul, 1979.
- WATT, Montgomery, *Kur’an’a Giriş*, Çev: Süleyman Kalkan, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2006.
- www.jw.org, Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania, Inc., 30 Ekim 2014.
- ZEMAŞERİ, Ebül Kasım Carullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed, *el Keşşaf-an Hakaiki't -Tenzil*, C. 2, Beyrut, 2000.

